

יוסף דעת

חלק ב'

שאלות ותשובות
לסיכום סוגיות הגמרא ושיטות הפוסקים

מסכת סוכה

דפים ב - כט

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**
140-32 69 Ave.
Flushing, N.Y. 11367
Fax: (206) 2020-DAF [323]
Tel: 00 (972 2) 651-5004
email address: daf@dafyomi.co.il
Ask about D.A.F.'s free English study material!

יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף
שע"י כולל עיון הדף
ת.ד. 43087
הר נוף, ירושלים
פקס : (02) 591-6024
טלפון : (02) 651-5004
דואר אלקטרוני : daf@dafyomi.co.il
המכון מחלק מגוון רב של חומר בעברית ובאנגלית

שאלות ותשובות לסיכום מסכת סוכה

פרק ראשון; דף ב

א. סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה – מה דינה?

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה (9.12 – 11.52 מטר) – פסולה. ורבי יהודה מכשיר. מבואר בגמרא שלדברי תנא קמא פסולה מדאורייתא. ונחלקו אמוראים בטעם הדבר: לדברי רבה, משום שאין העין שולטת בסכך, ונאמר למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל... – עשה סוכה ששיבתה ניכרת לך. וכן סובר רבי יאשיה בשם רב, שלכך אמר שאם הדפנות מגיעות לסכך – כשרה אף למעלה מעשרים מפני שבאופן זה העין שולטת בו, ולא נחלקו רבי יהודה וחכמים אלא כשאין דפנות מגיעות לסכך. שאר אמוראים שפירשו טעמים אחרים, סוברים שאין צורך שתהא העין שולטת בה, ולמען ידעו מתפרש כפשוטו.

א. יש אומרים על פי דקדוק לשון רש"י שסוכה ארוכה מאד, שולטת בה העין אף למעלה מעשרים אמה (ע' אבן העזר; מרומי שדה. ובשאר ראשונים אין נראה כן. וערש"ש).
ב. השפת-אמת נסתפק האם די בדופן אחת המגיעה לסכך. ורצה לתלות זאת במחלוקת ראשונים. וכן חכך אם מועילה נתינת אמלתרא בגובה, כדי שתשלוט העין בסכך, כשם שמועילה לענין עירוב.

ג. יש מי שחידש לפי טעם זה, שכל סוכה שיש ספק בכשרות הסכך שלה, ויתכן אף בספק-ספקא, פסולה בתורת ודאי משום חסרון 'ידיעה' שיושב בצל סוכה כשרה (עפ"י מרחשת ח"א יח. ומלבד שיש לפרש שאין זה אלא שיעור בגובה ולא שצריך ידיעה [דומיא דמש"כ רש"י בטעמא דדירת ערא], נראה עוד שבסוכה המסופקת בכשרותה אין חסרון בידיעה 'כי בסכות הושבתי' ואי"ז דומה לסוכה הגבוהה מעשרים שאין ישיבת סוכה ניכרת בה).

לרבי זירא, טעם הפסול הוא משום שבגובה כזה אין אדם יושב בצל סוכה (= הסכך). ונאמר וסכה תהיה לצל יומם מחרב...). וכן דעת רב הונא בשם רב, שלכך אמר מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות או פחות, אבל יש בה יותר מד' על ד' אמות – כשרה אף לחכמים, שמפני שהיא מרווחת יש בה צל סכך אף בגובה רב. ומבואר בגמרא שסוכה גדולה שיש בה קיטוניות קטנות, דין הקיטוניות כסוכה קטנה ואם היו גבוהות למעלה מעשרים – פסולות.

שאר האמוראים שפירשו שלא כר"ז, סוברים שאין צורך בצל סוכה, והכתוב הנזכר מדבר לימות המשיח.
א. התוס' צדדו שמא לעולם צריך שיהא השטח ביחס לגובה כפי חשבון ד' אמות לעשרים (וכן נקט הרא"ה). ולפי סברה זו אם היתה פחותה מד' על ד' צריך להפחית את גובהה, כגון סוכה בת שתי אמות, אם היתה גבוהה למעלה מעשר אמות פסולה (כן כתב התשב"ץ ח"א קכו, וכ"מ במהרש"א).

ב. נחלקו החכמים בירושלמי (לפירוש פני משה) בסוכה שדפנותיה גבוהות מעשרים אמה והסכך פחות מעשרים; יש מי שמכשיר ויש מי שפוסל – משום צל דפנות. ויש שכתבו שלפי סברת תלמודו ודאי כשר, כסוכה שבעשתרות קרנים שאומרים 'דל עשתרות קרנים איכא צל סוכה' (ע' אור שמח סוכה ה, יד; הגהות דברי נחמיה ויפה עינים. וע"ע ערוך לגר. וכן יש להוכיח מלהלן ד. שמכשירים סכך למעלה מכ' ע"י 'דופן עקומה' הרי כשדופן הוא כשר, ואעפ"י שהוא נצרך ואינו מיותר. ודוחק לומר דלא

אתיא כר"ז, שהלכות פסוקות הן. וגם נאמרו בבית מדרשו של רב אשי (כמש"כ רש"י ג סע"ב) ורב אשי מפרש ברייתא דהילני כר' זירא).

לדברי רבא טעם הפסול הוא משום שבגובה כזה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע (והעושה עראי – בטלה דעתו אצל כל אדם. עפ"י רשב"א. ע"ש), וכיון שאמרה תורה בסכת תשבו שבעת ימים משמע שצריך שתהא הסוכה פחותה מגובה זה שאז היא ראויה לעמוד בבניית עראי ואינה זקוקה יסודות ומחיצות קבועים וחזקים.

סוכה שדפנותיה ארוכות יותר מעשרים אמה מהקרקע [ובשל כך צריכים לעשותן חזקות], אך קרקעית הסוכה מוגבהת באמצע גובה הדפנות – מודדים עשרים מקרקעית הסוכה ולא מהארץ, ואין מתחשבים במה שלמטה מקרקעית הסוכה (עפ"י באור הלכה תרכח, א דלא כמי שנסתפק בדבר. וכן הביאו מהמאירי ד. ד"ה ויש שואלים. וע"ע להלן ט בדין סוכה שתחת הסוכה).

שאר אמוראים סוברים שאין הקפדה בדבר זה (שכשרה אף בעשיית קבע. ע' רא"ה). לדברי רב חנן בר רבה בשם רב, מחלוקת בסוכה שאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו (– שבעה טפחים), אבל מחזקת יותר – לדברי הכל כשרה [ולא נתפרש טעמו, כי לפי שלשת הטעמים דלעיל מחלוקתם אמורה אף במחזקת יותר].

היתה רוחבה שבעה טפחים, אפילו היא ארוכה מאד – מבואר בתוס' שדינה כאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו. ואפשר שרש"י חולק.

א. יש מי שפסק כרבה, ולפי זה אם דפנות מגיעות לסכך כשר (עפ"י ר"ה; העיטור. גם רש"י ריש עירובין נקט טעמו של רבה. ויתכן מפני שכן מורה יותר פשט הסוגיות שטעם אחד לגר חנוכה לקורת מבוי ולסוכה. וכלשון הברייתא (בשבת כב) גר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' פסולה כסוכה וכמבוי). ואולם הרי"ף כתב שמסתבר לפסוק כרבה כי קיימא לן סוכת דירת עראי בעינן [וגם כי הוא בתראה] ולכן פסול בכל אופן (וכן פסקו רי"צ גיאור רז"ה ר"ה ר"ד ר"א ר"טב"א ר"טב"א ומאירי. וע' בערוך לגר להלן ד. ד"ה וחוקק) שכתב מקרה שרבה כשר ולרבה ורבי זירא פסול, והסתפק כיצד הלכה באופן זה. וע"ע מרחשת ח"א יח).

ב. נחלקו הדעות האם סכך למעלה מעשרים נידון כסכך פסול ממש, ולפי זה אין תקנה להכשיר סוכה גבוהה על ידי הגבהת הקרקע לבדה, משום 'תעשה – ולא מן העשוי' אלא צריך להשפיל הסכך או לנענעו לאחר שהגביה הקרקע (עפ"י גאון יעקב ריש עירובין; מרומי שדה בדעת רש"י. וע"ע צ"ח). או שמא אינו פסול בגופו, ואין צריך מעשה בגוף הסכך כדי להכשירו (עפ"י ריטב"א; מאירי ג: מהר"ם מרוטנבורג קפב; פני יהושע כאן ולהלן ג: גור אריה ריש עירובין. וכן הכרעת הפוסקים – ע' או"ח תרלג, ד-ה ובמשנ"ב. וע' בית יוסף סוס"י תרכו. וע"ע בתוס' (ט: וברא"ש (אות ג) מחלוקת הראשונים אם סכך למעלה מכ' נידון כסכך פסול בגופו אם לאו. וע"ש בסוף אות יד).

ג. לדעת אב"י (ריש עירובין) יש למדוד גובה עשרים אמה לחומרא באמה בת חמשה טפחים. ורבא חולק וסובר שמודדים באמה עוצבת בת ששה טפחים. וכן הלכה (ע"ע בעירובין שם; ר"ן).

דף ג

ב. א. מהן מידות שטח הסוכה?

ב. מי שהיה ראשו ורובו בסוכה (גדולה) ושלחנו בתוך הבית – האם יצא ידי חובתו אם לאו?

קנה

א. שטח הסוכה אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה; לדברי רבי כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה, שהסוכה – דירת קבע צריך בה, וכדין 'בית' שצריך לו ד' אמות כדלהלן. (ומשמע שכן נקט רבי יוחנן – להלן ז:). ואילו לבית שמאי, כל שמחזקת ראשו ורובו ושלחנו כשרה. פחות מכן – פסולה. לבית הלל, דיה אם מחזקת ראשו ורובו. הלכה כבית שמאי (רב שמואל בר יצחק).

א. התוס' והרא"ש נוקטים שהצרכת 'ראשו ורובו ושלחנו' – מדאוריתא הוא (וכן יש מדייקים מדברי הרמב"ם סוכה ד, א וכן משמע מדבריו בהקדמתו לפירוש המשנה. וכ"כ הפמ"ג שהלכה למשה מסיני היא. ובבאה"ל תרלד, א (ד"ה פסולה) הקשה על דבריו). ולפי פשטות דברי הר"ף [כפי הנראה מהר"ן רא"ש ור"א מן ההר. וכן נראה שנקט רעק"א. ועריטב"א] – אינו אלא מדרבנן, גזרה שמא יימשך אחר שלחנו. וצריך עיון (עפ"י שער הציון תרלד, ז. ויש אומרים אף בדעת הר"ף שהוא מדאוריתא – ע' רמב"ן ובאה"ל תרלד, א; חזו"א ק, ב).

ב. שיעור ראשו ורובו – ששה טפחים, שאדם יושב באמה (כדלהלן ז:). ושיעור שלחנו – טפח (ירושלמי), הרי להלכה שיעור סוכה שבעה על שבעה טפחים. וכן מפורש להלן טז [ואילו רש"י כתב בשני מקומות (ד. ד"ה על. ד: ד"ה ובנה) 'שבעה טפחים ומשהו'. ובכמה מקומות לא כתב כן (ג. ד"ה ור' יהודה; ז. ד"ה ומעמידו וד"ה עושה; י: ד"ה ומן; טז. ד"ה אלא וד"ה ומוקי; יט. ד"ה והא וד"ה סוכה). וכבר העיר על כך מהרש"א שם. וע"ש בפני יהושע ובערוך לנר. ושם דוקא באותם אופנים שאנו מצריכים 'לעשות' דופן ע"י דופן עקומה או גוד אסיק, כתב רש"י [וכן לשון הט"ו תרלג סק"ט] 'ומשהו' – שצריך עוד דבר מועט למקום הדופן, אבל בעלמא די בשבעה בלבד. ועתוס' ז. (ד"ה עושה) שכתבו 'שבעה ומשהו'. וצ"ב. ג. דעת רוב האחרונים (תרלד) שצריך שיהא בה שבעה על שבעה ממש. והב"ח מכשיר גם אם צד אחד פחות משבעה, כל שיש בשטח הכולל בכדי לרבע שבעה על שבעה. וע"ע בירור הלכה שאם יש רוחב ששה יש להקל בארוכה שיש בה כדי להשלים את הטפח החסר, עכ"פ בשעת הדחק.

ד. משמע בגמרא כפרש"י שהקיסטוניות המחוברות לסוכה גדולה נחשבות כסוכה בפני עצמה וצריך שיהא בהן שיעור סוכה. ודעת המגן"אברהם (תרלד, א) שהוא הדין לקרן זווית המשוכה שאין בה ז' על ז' – אסור לישב שם. ויש חולקים (ע"ע באור הלכה שם). ואם יש בסוכה מקום הנמוך בעשרה טפחים משאר הסוכה, האם נידון כמקום נפרד וצריך שיהא בו הכשר סוכה בפני עצמו, אם לא – ע' גליוני הש"ס טז: והר צבי שצדדו בזה.

ב. מי שהיה ראשו ורובו בסוכה (גדולה) ושלחנו בתוך הבית – בית שמאי אומרים: לא יצא, ובית הלל אומרים: יצא.

א. התוס' הרא"ש הרו"ה הר"צ גיאות ובעל העיטור פסקו בזה הלכה כבית הלל שיצא. ואילו הר"ף הרמב"ם הר"ח הראב"ד הרמב"ן הר"ד הרי"א"ו והריטב"א נקטו כבית שמאי. וכן נפסק בשלחן ערוך.

ואם מקצת מהשלחן הגדול בסוכה ומקצתו חוץ לסוכה – מותר, ואפילו רובו בבית ורק טפח אחד ממנו בסוכה. כן כתב החי"א-אדם. ואולם הברכי-יוסף מצריך שיהא רוב השלחן בתוך הסוכה (עפ"י משנ"ב ושעה"צ תרלד, ד).

ב. אין הפרש אם השלחן בבית או מחוץ לסוכה (עפ"י רמב"ם). היה השלחן בסוכה אחרת, מבואר מדברי רעק"א שיצא ידי חובתו, שאין כאן גזירה שמא יימשך (וכן יש להוכיח מרש"י ד"ה ורבי יהודה).

ג. כתבו התוס' שלפי בית שמאי, אעפ"י שהטעם הוא משום גזרה שמא יימשך אחר שלחנו, אם עשה כן לא יצא ידי חובתו אפילו מדאוריתא. ויש חולקים.

ג. מהו שיעורו של 'בית' לכל דיני התורה?

בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות אינו 'בית' לכל דיני התורה; פטור מן המזוזה, ומן המעקה, ואינו מטמא בנגעים, ואינו נחלט בבתי ערי חומה, ואין חוזרים עליו מעורכי המלחמה – שבכל אלו נאמר בתורה בית וזה אינו ראוי לדור בו בקביעות.

וכן לענין הלכות מדרבנן; אין מערבים בו עם שאר בתי החצר, ואין משתתפים בו עם בני המבוי, ואין מניחים בו עירובי חצרות [אבל שיתוף מבואות אפשר להניח אף בחצר המגולה ואין צריך 'בית'], ואין עושים אותו עיבור בין שתי עיירות (לצרפן כאחת, כשיש ביניהם קמ"א אמה ושליש והבית הזה באמצע (רש"י). ואף בעיר אחת אין עושים אותו עיבור לעיר, למדוד תחומה ממנו. עפ"י תוס' ועוד), וגרוע זה מבורגנים (= סוכות שומרים קטנות. וי"מ: סוכות העשויות לספק מים ומוזן לעוברי דרכים) שהם ראויים לתפקידם, לינת לילה אחד [הלכך מועילים הם לעשות עיבור אפילו אין בהם ד' על ד'. ראו"ה. וכן הסכים הריטב"א], אבל זה אינו ראוי לתפקידו כבית.

וכן אין בו דין חלוקה בחצר משותפת, שכשהיא מתחלקת, מתחלקת לפי פתחי הבתים הפתוחים לה [וי"מ לפי הבתים הפתוחים לחצר. עריטב"א], וזה שאין בו ד' על ד' עומד להיסתר הלכך אין נותנים לו חלק בחצר.

[בירושלמי מנו עוד: אינו טובל למעשר; והגודר מן הבית מותר ליכנס בו. ועוד היה לו לומר לענין 'פתח בית אביה' בנערה המאורסה. תוס'. ובערול"ג פקפק בדבר. וע' מנחת שלמה תנינא נח].

א. נחלקו הראשונים ז"ל בבית שאין בו ארבע על ארבע אמות מרובעות אבל יש בו כדי לרבע

– האם חייב במזוזה (ע' לשון הרמב"ם מזוזה ו, ב. וכ"ה בשו"ע יו"ד רפו, יג) אם לאו (רא"ש הלכות מזוזה טז. וע' בית יוסף יו"ד רפו וש"ך שם ס"ק כג. ועט"ז או"ח תרלד סק"ב שנקט כן אף בדעת הרמב"ם, שלא כהבנת הרא"ש וש"פ). [ולדעת הרא"ש, אם העמיד מחיצה בתוך בית ד' על ד', אעפ"י שהפרוץ מרובה על העומד – הרי זה חילוק ופטור מן המזוזה. עפ"י חו"א קג, כו. וכן נקט החו"א (קי) לעיקר, כהרא"ש].

וכתב הרא"ש שכן הדין בכל השנויים כאן, צריך שיהא בו ד' על ד' ואם לאו אינו ראוי לדירה. וכן כתב המגן-אברהם לענין עיבור העיר שאם אין בו ארבע מרובעות ממש, אינו מתעבר עמה. ובבאור הלכה (שצח, 1) כתב שהאחרונים השיגו עליו [עפ"י הרמב"ם והשו"ע במזוזה]. ואולם החזון-איש (קי, כח) כתב שאין לזווג מדברי המג"א ולהקל בפחות מד' על ד' מרובעות. וכן לענין מצות מעקה; בערוך לנר נקט כהנחה פשוטה שתלוי הדבר במחלוקת הרמב"ם והרא"ש. וכ"כ הרלנ"ח (קי) לענין חלוקת החצר. ומדברי החת"ס (בתשובה רפ) משמע שלא אמר הרמב"ם אלא במזוזה שבקל מתחייב במצוה זו, הגם שלשאר הלכות אינו 'בית'. ובחו"א מיאן בסברא זו שאינה מוזכרת בגמרא.

ב. בית שיש בו ארבע על ארבע, אף על פי שאין בגגו ד' על ד' – חייב במעקה [שהרי הגג ראוי לתשמישו גם כשאין בו דע"ד] (עפ"י דבר אברהם ח"א לו, כד).

גזוזה היוצאת מן הבית – משמע בחזו"א (חו"מ לקוטים יח, 1) שאינה במצות 'מעקה' אלא שצריך לבנות שם גדר משום שמירה, מדין 'לא תשים דמים בביתך' [אבל אין מברכים על מצות מעקה]. ובשבט הלוי (ח"ז רכט) נקט שחייבת במעקה כי היא חלק מדירה ממש. והוא הדין למדרגות שבתוך הבית, בבית דו קומתי – חייב ליתן שם מעקה בברכה.

ג. יש מי שצדד לומר שדין בתי ערי חומה בבית פחות מד' על ד', שנוי במחלוקת רבי מאיר וחכמים (בערכין לב, לענין דין 'בתי ערי חומה' באילן). אך יש לומר שהכל מודים בדבר כיון שעומד להיסתר (ע' גליונות קהלות יעקב; הערות במסכת סוכה).

ד. ישנם דינים שנאמר בהם 'בית' ואין הכוונה לבית דוקא אלא לרשותו של אדם, ואין למעט שם בית פחות מד' על ד', כגון ולא תביא תועבה אל ביתך; לא תבא אל ביתו לעבט עבטו. והכל כפי שקבלו חז"ל לדרוש (עפ"י הערות במסכת סוכה. וצ"ע ממש"כ התוס' גבי פתח בי אביה). ויש סוברים שגם לענין אזהרת עבוט צריך ד' על ד' (ע' רש"ש ב"מ קיג. מנחת שלמה תנינא נח. וע"ש שהעיר אודות נר חנוכה).

דף ד

ד. סוכה שהיתה גבוהה מעשרים אמה, מה דינה באופנים דלהלן?

א. מיעט גובהה בכרים ובכסתות, בתבן או בעפר.

ב. הוצים יורדים מהסכך בתוך כ'.

ג. בנה בה איצטבא בסמוך לדופן האמצעי או מן הצד.

ד. בנה בה איצטבא או עמוד באמצעה.

א. היתה גבוהה מעשרים אמה ובא למעטה בכרים ובכסתות – אין זה מיעוט, ואף על פי שביטלם שם – בטלה דעתו אצל כל אדם.

וכן לענין סוכה בת עשרה טפחים, אין כרים וכסתות ממעטים חללה לפסלה (עפ"י תוס' כא: ד"ה שאין).

תבן וביטלו, וכל שכן עפר וביטלו – הרי זה מיעוט וכשרה. תבן ואין עתיד לפנותו (שיודע שלא יצטרך לו כל החג, אבל לא ביטלו בפירוש. רש"י) או עפר סתם (שאינן יודע אם יפנהו אם לאו); לדברי חכמים – אין זה מיעוט, ולרבי יוסי – הרי הם כמבוטלים שם וממעטים. עפר ועתיד לפנותו או תבן סתם – לדברי הכל אינם בטלים.

א. עפר ואין עתיד לפנותו; כתבו רש"י ותוס' ועוד ראשונים (רו"ח רמב"ן רי"ד ריא"ז מ"מ ד, יג) שדינו כעפר סתם שנחלקו בו חכמים ורבי יוסי. והרא"ה והריטב"א והמאירי כתבו שלדברי הכל בטל. ב. רש"י כתב שהביטול המדובר בסוגיא היינו ביטול לשבעת ימי החג. וכן הסכימו הר"ן והרא"ש. ויש חולקים וסוברים שאין די בביטול לשבעה אלא צריך שיבטל לעולם (עפ"י ר"ח וראב"ה (צד) וריטב"א. ועתוס' ב"ב כ ד"ה אתיא; מגן אברהם שעב סקכ"ז; חדושי הנצי"ב ושפת אמת; ברכת מרדכי ח"א לד). יש מי שכתב שלדעת רש"י אם מבטל לעולם מועיל אף בכרים וכסתות (עפ"י בירור הלכה). ג. רש"י פירש 'ביטלו' – שפירש בפיו שמבטלו (וכן לשון השו"ע תרלג, ד). והריטב"א חולק וסובר שאין חילוק בין בפה או בלב, והחילוק בין 'ביטלו' ל'אין דעתו לפנותו' – שזה לעולם (כשיטתו הנ"ל) וזה לשבעה ימים.

ובפני יהושע פירש בדעת רש"י שאף אם גמר בלבו לבטלו בכלל 'ביטלו' ואין צריך דיבור פה ממש. וכן משמע מרבנו חננאל שבהסכמה שבלבו די (ע' גם במשנ"ב שעז ס"ק קכא; תרלג סק"ג ובשעה"צ. ונראה שאין עתיד לפנותו היינו שסבור או אפילו יודע בבירור שלא יפנה (כמש"כ בפסקי רי"ד) אבל לא החליט הדבר להחשיבו כקרקע הסוכה. ומסתבר שאם מניח שם תיבה וכד' שאינה משמשת כקרקע, הגם שאין דעתו לפנותה, לא תועיל לו למעט מגובה הסוכה).

ד. הלכה כחכמים (עפ"י הרי"ף, וכן כתב הרו"ה; או"ח תרלג, ד).

ה. נחלקו הדעות כאשר מיעט ע"י עפר וכד' באופן המועיל, האם צריך לנענע הסכך משום 'תעשה ולא מן העשוי', אם לאו. וכן פסק במשנ"ב (תרלג, יב).

ב. היתה גבוהה מעשרים אמה והוצים יורדים לתוך כ'; אם צלתם מרובה מחמתם – כשרה, ואם חמתם מרובה מצלתם – פסולה.

לפי דעה אחת במסכת עירובין (ג), אם היה מקצת מן הסכך בתוך עשרים [אפילו צלתו מרובה מחמתו. עתוס'] ומקצתו למעלה מעשרים, גזרו חכמים שמא יטול מעובי הסכך התחתון ונמצא כולו למעלה מעשרים. ואולם מסקנת הגמרא להכשיר.

ויש אומרים [שלא כדברי התוס'] אפילו אם הסכך שבתוך עשרים חמתו מרובה מצלתו כשרה, מפני שאין בחלל הסוכה יותר מעשרים. ואינו דומה להוצים היורדים שאינם חשובים כסכך הלכך כל שחמתם מרובה מצלתם הרי הם כמי שאינם, משא"כ במקצת סכך שהוא חשוב (עפ"י ר"ן וריטב"א).

ג. בנה בא איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה, ויש באיצטבא שיעור הכשר סוכה, והרי לה שלש דפנות – כשרה, שהרי מהאיצטבא ולמעלה אין יותר מעשרים.

א. כתב רש"י: אפילו מן האיצטבא ולהלן כשר, כדין פסל היוצא מן הסוכה שנידון כסוכה. ולזה הסכים הרא"ש והרמב"ם. ואילו הרי"ד והר"ן והרי"א חולקים. והסכמת הפוסקים כדעה ראשונה (תרל"ג, ה).

ב. אין באיצטבא שבעה טפחים, אפילו אין ממנה עד הפתח שלשה טפחים – פסולה, ואין סכך שלמעלה מכ' משלים שיעור סוכה (עפ"י חזו"א קמ"ד, ה).

היתה האיצטבא בנויה מן הצד והריהי סמוכה לשתי דפנות בלבד; אם יש משפת האיצטבא לכותל שכנגד ד' אמות – פסולה. פחות מד' אמות – כשרה, שאומרים 'דופן עקומה'; כאילו הדופן הנגדית מתעקמת ובאה כנגד קצה האיצטבא והרי כאן שלש דפנות כשרות.

א. כתבו ראשונים (רש"י יז. ר"ן רא"ש ראב"ה ועוד): אי אפשר לישב תחת אותו מקום שאומרים בו 'דופן עקומה', שהרי רואים את הסכך כאילו הוא חלק מהדופן ואין יושבים תחת הדופן. ויש חולקים (ע' מגיד משנה סוכה ד, ד).

ועוד כתב הר"ן (והריטב"א): אין אומרים 'דופן עקומה' אלא בדפנות המגיעות לסכך. אבל הטור (תרל"ב) מכשיר אפילו אינן מגיעות, שאומרים תחילה 'גוד אסיק' ואחר כך 'דופן עקומה'. ואפשר שיש להקל אם אין שלשה טפחים אויר מן הדפנות עד הסכך (עפ"י משנ"ב תרלב סק"ד, עפ"י פמ"ג ובכורי יעקב. וע"ע רעק"א שם ובתשובה יב; אור לציון ח"א מג; שבט הלוי ח"ו עה, ג–ד; קה"י סוכה ד ערובין ס שבת ט. וע"ע מה' הראשונים בכיו"ב להלן טז).

ב. לפי מה שסבר אב"י בעמוד גבוה עשרה באמצע הסוכה, לומר 'גוד אסיק מחיצתא', הוא הדין לאיצטבא הגבוהה עשרה [ויש בה מחיצות], תתכשר אפילו מרוחקת מן הכתלים ד' אמות עפ"י מהרש"א ועוד).

ד. בנה בה איצטבא באמצעיתה; אם יש משפתה ולדופן ד' אמות לכל רוח ורוח – פסולה, פחות מד' אמות – כשרה, שאומרים 'דופן עקומה' בכל הרוחות.

יש מי שכתב שבאופן שמוקפת מארבע רוחות ואין בינם ובין האיצטבא ד' אמות, מותר לכמה אנשים לישב בכל הצדדים, שהרי כל אחד מהיושבים בצד יכול לראות האצטבא שמתכשרת ע"י שלשת הצדדים האחרים ב'דופן עקומה' וצד זה יושב בו כשר לישב תחתיו משום 'פסל היוצא מן הסוכה' [לדעת רש"י ורא"ש הנ"ל] (עפ"י דגול מרבבה, בכורי יעקב – מובא בשער הציון תרל"ג סק"ג. ע"ש ובהל"ש ז סקט"ז).

בנה בה עמוד (והוא הדין לאיצטבא, כנ"ל) שהוא גבוה עשרה טפחים ויש בו שיעור הכשר סוכה [והוא מרוחק הרבה מן הדפנות, שאי אפשר לומר 'דופן עקומה'. רש"י]; סבר אביי לומר 'גוד אסיק מחיצתא'; כלומר הגבה את מחיצות העמוד סביבות ראשו ותהא חשובה סוכה על ראש העמוד, שאין ממנו ועד הסכך יותר מעשרים אמה. אמר לו רבא: צריך שיהיו מחיצות ניכרות ואין – הלכך פסולה.

א. הפני-יהושע צדד לחדש שפסול זה מדרבנן, אבל מדאורייתא אומרים 'גוד אסיק' וכשרה אף בלא מחיצות ניכרות. ומפשט דברי ראשונים אין נראה כן.

ב. הר"ן נסתפק לומר שאפילו אין בין העמוד לדפנות ד' אמות – פסולה, שאין אומרים 'דופן עקומה' בעמוד עשרה מפני שחולק רשות לעצמו וכאילו הוא מוקף מחיצות. וכן הביא הרא"ש בשם רי"צ גיאאות [הן לענין עמוד הן לענין אצטבא]. והרא"ש עצמו חלק והכשיר. וכן הביא מבעל העיטור. וכן פסק בשו"ע, להכשיר. [ואף לפי דעת הפוסלים נראה שאם יש צורת הפתח בין מקום הסכך הפסול לסכך הכשר, אפשר לומר 'דופן עקומה' ולהכשיר, וכדין סוכה המחולקת באמצעה ע"י צורות הפתח, שנקט הגרשו"א (הלי"ש ז דבר הלכה יג) שודאי כשרה ע"י הדפנות החיצוניים, שאין צוה"פ מהוה מחיצה לאסור. וצ"ב].

ה. מה דין הסוכות דלהלן?

א. סוכה הגבוהה עשרה טפחים והוצים יורדים לתוך עשרה.

ב. היתה פחותה מעשרה טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה.

ג. נעץ ארבע קונדסין וסיכך על גבם.

א. סוכה הגבוהה מעשרה טפחים והוצים יורדים לתוך עשרה – סבר אביי לומר אם חמתם מרובה מצלתם כשרה. (ודוקא הוצים, אבל סכך שמקצתו למטה מ' – פסולה, שאין כאן חלל עשרה. ר"ן, ריטב"א). אמר לו רבא: דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה.

א. מלשון הפוסקים משמע שפסולה ממש (וכן כתב הריטב"א ועוד. ע"ע שער הציון תרלג, כה). ואולם יש סוברים שאינה פסולה אלא לכתחילה (כן דייקו מלשון הרמב"ם סוכה ה, ב. ע' במאירי, המכתם, חדושי הנצי"ב, ערך לנר ושפת אמת).

ב. דוקא הוצים היורדים פוסלים, אבל נוי סוכה אינו ממעט חללה (כדלהלן י), שאדם קץ בהוצים ולא בנוי (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"א נו. תוס' להלן י: ד"ה גויי. וע' גם בהערות במסכת סוכה).

ב. היתה פחותה מעשרה טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה; אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים – פסולה [ואין אומרים כאן 'דופן עקומה' שהרי אין שם 'דופן' לעקמה מפני שהיא פחותה מ' טפחים].

פחות מג' טפחים – כשרה, שכל פחות מג' כלבוד דמו, כאילו החקק מסונף לכותל.

א. אם אין בחקק כשיעור הכשר סוכה – פסולה בכל אופן, שאף על פי שכל פחות משלשה כלבוד דמי, הרי זו דירה סרוחה (עפ"י רי"צ גיאאות, ר"ן ועוד. וכן יש לדייק ברש"י).

ב. נחלקו הפוסקים (תרלג) כאשר אין בין החקק לכותל שלשה טפחים, האם רשאי לישב בסמוך לדופן, מקום שאין בו גובה עשרה, אם לא (ועתוס' להלן יט: ד"ה שאם. וע"ע חו"א קמד סוסק"א; הערות במסכת סוכה).

ג. אם הסוכה גבוהה עשרה טפחים והוצים יורדים לתוך עשרה, נראה שאם חקק והשלים לעשרה בתוך ארבע אמות לדופן – יש לצדד להכשיר שהרי יש כאן שם 'דופן' אלא שהפסול הוא מצד 'דירה סרוחה' הלכך אפשר שאומרים דופן עקומה להכשיר (עפ"י שפת אמת).

ד. עשיית סוכה במרפסות המצויות, שיש בהן כעין מדרגה בתחתית המעקה [אפילו יש בה ג' טפחים ברוחב ובגובה] – אין בדבר כל חשש, שהרי זו דופן גמורה אלא שלמעלה היא דקה ולמטה היא מתעבה. ואפילו אין בקרקע המרפסת שבעה טפחים, ועל ידי בליטת המעקה יש שבעה טפחים בגובה עשרה – יש להתיר (עפ"י שבט הלוי ח"ח קמה; הליכות שלמה סוכות ז,ו. ע"ש פריים נוספים).

ג. נעץ ארבע קונדיסין (= מוטות) וסיכך על גבן; רבי יעקב מכשיר וחכמים פוסלים. והוכיחו מהברייתא [כדברי רב נחמן ודלא כרב הונא] שהמחלוקת אמורה בקונדיסין הנעוצים בקרקע או באמצע הגג, ורבי יעקב מכשיר בקונדיסין שיש בעביים טפח, שאילו יחקקו ויחלקו יש בהם טפח לכאן וטפח לכאן והרי הם נידונים משום דיומד (= שני עמודים). וחכמים אומרים אין הסוכה כשרה בדיומדין. ונסתפקו שמא המחלוקת אמורה גם בנעץ קונדיסין בשפת הגג, או אולי בזה הכל מודים שכשר משום 'גוד אסיק' מחיצות הבית [והרי המחיצות ניכרות הן בבית. עתוס']. 'תיקו'.

א. הלכה כחכמים לפסול בין באמצע הגג בין בשפת הגג (עפ"י ר"ה ורמב"ן. וכן כתבו הראב"ד הראב"ה הרי"ד הר"ן והרא"ש, שיש להחמיר אף בשפת הגג משום שעלה הדבר ב'תיקו' [אך הואיל ואינו אלא ספק, אם אין לו סוכה אחרת צריך לישב בסוכה זו שסככה על גבי קונדיסין בשפת הגג. עפ"י פרי מגדים. ובספר בירור הלכה צידד לפסול מודאי]).

ואילו הרמב"ם (סוכה ד) פסק שבשפת הגג כשרה משום 'גוד אסיק' (וגרס כן בדבר רב נחמן ולא כגרסתנו שהדבר בספק. וזו היתה גרסתו של רב שרירא גאון. וע"ע ר"ח). ולשיטה זו אין צריך קונדיסין בעובי טפח כשהם בשפת הגג שהרי הטעם הוא משום 'גוד אסיק' ולא משום דיומדין (פשוט. וכ"ה ברש"ש ובבית הלוי ח"ג נג,ה ועוד). וכל זה כאשר הגג אינו בולט מכותלי הבית, אבל אם הוא בולט חוץ לכותל – אין אומרים 'גוד אסיק' (מגן אברהם). וכן אם הסכך אינו מכוון כנגד שפת הגג ממש, אפילו הוא פחות משלשה טפחים אין אומרים 'לבוד' ו'גוד' (ריטב"א, מובא במשנ"ב תרל ס"ק לא).

והלכה כדעה הראשונה (משנ"ב תרל ס"ק לא, מא"ר ועוד).

הריא"ז חידש שאם עובי העמוד שבעה טפחים, הואיל ואפשר לחוק בו בענין שיש בו דופן כשיעור סוכה – כשר. וכן עמוד שיש בו כדי לחוק שלש דפנות של שבעה טפחים כל אחד, היושב בסוכה כנגדן יצא ידי חובתו, שעולים לו דופני העמוד משום שלשה דפנות.

ב. יש מקום לומר שאף על פי שהלכה כחכמים שסוכה אינה מתכשרת בדיומדין, אם עשה דיומדין וסיכך ואחר כך בנה דפנות – אפשר שכשרה ואין זה כמסכך קודם שעשה דפנות שלדעת כמה פוסקים הסוכה פסולה, מפני שיש כאן 'תחילת מחיצה' על ידי אותם דיומדין [ולא גרע זה מחוטט בגדיש בגובה טפח והשאר עדיין אטום, שכיון שיש שם 'מסכך' על הסכך, אף על פי שלא הושלמו הדפנות מקודם – כשר] (עפ"י שבט הלוי ח"ח קמו).

דף ה

1. מנין שסוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה?

לדברי רבי מאיר שארון-העדות עם הכפורת שעליו היה גבוה עשרה טפחים, אפשר ללמוד שיעור גובה עשרה בסוכה מהכרובים שבמשכן, שהיו גבוהים מהכפורת עשרה טפחים [כי גובהם הגיע לשליש גובה המשכן, בדומה לאמור במקדש שעשה שלמה, עשרים אמות מהקרקע], ואמרה תורה סככים בכנפיהם על הכפרת – הרי שמצינו לשון 'סככה' על גבי חלל עשרה, ולא מצינו סככה בפחות משיעור זה. ולדברי רבי יהודה גובה הכפורת שמונה וחצי טפחים מהקרקע [שלדעתו אמת הכלים בת חמשה טפחים היא], נמצא שכנפי הכרובים סוככים על י"א טפחים ומחצה. ולפי זה עשרה טפחים הלכה למשה מסיני, כשאר הלכות מחיצות ושיעורי תורה.

מבואר ברמב"ם (בית הבחירה ג, יב וכס"מ) שהלכה כרבי מאיר. ויתכן שפסק כמותו כנגד רבי יהודה, כי כן משמעות הסוגיא שאמרו 'למעלה מעשרה' 'למטה מעשרה' – והרי לרבי יהודה נראה שירדה שכינה עד שמונה ומחצה.

ז. א. מנין שעוביה של כפורת טפח?

ב. מהי צורת הכרובים? מה היתה מדתן במקדש ובמשכן?

א. הכפורת, לא נתפרשה מדת עוביה בתורה. ויש ללמודה מפחות שבכלים – מסגרת טפח שהיתה בשלחן [אבל אין ללמוד מזר ומציץ שעבים פחות – מפני שהם 'תכשיט' לאדם או לכלי, ודנים כלי מכלי ולא כלי מתכשיט. ולמאן דאמר מסגרת השלחן למעלה, גם הוא אינו אלא 'תכשיט', ולדבריו צריך לומר דנים דבר שנתנה בו תורה מדה מדבר שנתנה בו תורה מדה (ועשית לו מסגרת טפח סביב) ואל יוכיחו ציץ וזר שלא נתנה בהם מדה. (ואעפ"י שהציץ היה רחב שתי אצבעות – זהו מדרבנן. תוס').]
רב הונא אמר: פני הכפרת – ואין פנים פחותים מטפח [כלומר פני אדם. למד מפני הכרובים שאינם פחותים מטפח, כפי שקבלו במסורת].

ב. 'כרוב' – צורת פני תינוק. ['כרוב' – כרביא, שכן בבבל קוראים לתינוק 'רביא'. רבי אבהו].

[במקום אחר אמרו שהיו הכרובים כדמות זכר ונקבה. ע' יומא נד ועוד].

גובהם של כרובים הגיע לשליש ממדת הבית; במקדש שלמה – עשר אמות, ובמשכן שהקים משה – עשרים טפחים. כנפיהם סוככים ממעל לגובה הראש אבל לא מוגבהים יותר מדי (למעלה – ולא למעלה למעלה), אלא תחתית הכנפים בגובה קצה הראש.

דפים ה – ו

ח. האם שיעורי-תורה הנם מהתורה או מהלכה למשה מסיני?

שיעורי תורה הלכה למשה מסיני הם והסמיכות חכמים על הפסוק ארץ חטה ושערה... – כל אחד מהמינים המנויים בו משמש שיעור להלכה אחרת. [ויש שיעורים נוספים שאינם מרומזים כאן, וגם הם מהלכה למשה כגון כגריס, כביצה, טפח ואמה, גיל חיוב מצוות ועוד (עפ"י שו"ת הרא"ש ש"ז, א ועוד. וראה בהרחבה בספר מדות ושיעורי תורה לרח"פ בניש. א)].

א. ספק בשיעורי תורה – לחומרא, כדין 'ספקא דאוריתא' (פירוש המשנה לרמב"ם כלים יז עפ"י התוספתא. ומה שאמרו בברכות על השיעורים 'דרבנן' – הכוונה להלכה למשה מסיני, ולפי שאינם מפורשים בתורה קראום 'דרבנן'. דברי אמת דף קז ע"ד. וע"ע דובב מישרים ח"א נד; יביע אומר ח"א א, א-ג בענין ספק בהלמ"מ).

ב. התוס' צדדו לומר שישנה דעה הסוברת שדרשה גמורה היא ולא אסמכתא. אך כתבו לדחות ההוכחה.

דין אדם שנכנס עם כלים לבית המנוגע – נתבאר בחולין עא.

דף ו

ט. א. איזוהי חציצה הפוסלת את הטבילה, בגוף ובשיער?

חציצה פוסלת בגוף ובשער (ורחץ את בשרו במים – הטפל לבשרו). היתה שיערה אחת קשורה בעצמה – חוצצת. שלש שערות קשורות יחדיו – אינן חוצצות. שתיים – אמר רבה בר בר חנא: איני יודע. [ורבי יוחנן (בגדה סז). אמר: אנו אין לנו אלא אחת (חוצצת). וכן פסק הרמב"ם (מקואות ב, טו). ויש מחמירים (עפ"י תורת הבית הארוך סוף ז)].

נקשרה שיערה אחת בחברתה, שני קשרים זה על גבי זה (כ"ח יו"ד קצח) – חוצץ (עפ"י תורת הבית, ר"ן שבת נו. האשכול ועוד. ועב"י). נקשרה שיערה אחת לשתיים – כשתיים הן. וכן אחת לשלש – כשלש (עפ"י ירושלמי רפ"ו דשבת, כפי שהובא בראשונים).

דבר תורה [כלומר הלכה למשה מסיני] רובו ומקפיד עליו – חוצץ, ושאינו מקפיד עליו – אינו חוצץ. וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד. אבל מיעוטו ואינו מקפיד לא גזרו, שאין גוזרים גזרה לגזרה.

א. יש מפרשים שזה אמור בשיער אבל בבשר חוצץ מהתורה אפילו מיעוטו שאינו מקפיד. והתוס' הקשו על שיטה זו.

מרש"י משמע שבחציצה שבשיער דנים רוב ומיעוט כלפי השיער לבדו ואין הגוף כולו בא בחשבון. [יש אומרים לפי דעה זו שכל מקום כינוס שער שבגוף נחשב כמקום בפני עצמו (עפ"י תפארת למשה יו"ד קצח; חכמת אדם קיט, ג), ויש שנסתפקו לומר ששיער הגוף כולו נידון ביחד. עפ"י פרישה סד"ט ועוד]. וכן כתב הערוך, וכדעת הגאונים והראב"ד (מקואות ב, טו) האשכול הריטב"א הרא"ש ורובנו ירוחם.

ואילו דעת הרמב"ם שמתחשבים ברוב הגוף כולו, כי השיער אינו נידון כגוף בפני עצמו. (ע"ע בבאור מחלוקתם בחדושי מרן ר"ז הלוי הל' מקואות שם; ברכת מרדכי ח"ב כו, ו-ז).
ב. חציצה בכלל אפילו אינו מקפיד – חוצצת דבר תורה (עפ"י יבמות עח).

דפים ו – ז

י. א. כמה דפנות דרושות להכשר הסוכה?

ב. הטפח הכשר כדופן שלישית – היכן מעמידו?

א. שנינו: סוכה שאין לה שלש דפנות פסולה. ופירשו בברייתא: שתיים כהלכתן (כשיעור משך הסוכה) ושלישית אפילו טפח. רבי שמעון אומר: שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח. [פירשו בגמרא שורש מחלוקתם בכמה פנים; על פי דרשת המקראות (בסכת בסכת בסכות; וסכה תהיה לצל...)] או בהלכה למשה מסיני, האם באה להוסיף או לגרע].

הלכה כחכמים. וכתב סמ"ק (הובא בהגהות אשר"י), נהגו העולם לעשות מחיצות גמורות שלא יהא פרוץ מרובה על העומד, וכן נהגו במחיצות שלימות ולא שלישית אפילו טפח. בשו"ת חות יאיר (קצב, ה) חידש ששלש (ולר"ש: ארבע) דפנות כהלכתן שלמדו מן הכתוב – למצוה מן המובחר, וטפח שנתקבלה בהלכה – בשעת הדחק. והשל"ה (סוכה, ב) כתב: לכתחילה מצוה מן המובחר בארבע דפנות שלמות משום נוי מצוה, ולקיים 'תשבו כעין תדורו'. נויש להעיר שמבואר ברש"י (ג. ד"ה דופן) ובר"ן שסתם סוכה בת שלש דפנות היא. וכן להלן כה: פטרו חתן ושושביניו מהסוכה משום צער חתן ופרש"י מפני שהמקום צר ופתוח, שאין לה אלא שלש דפנות. וע' מג"א תרמ סק"א. וכן ילה"ק מדברי הר"ן (ו. בדפי הרי"ף) שהוספת דופן רביעי, מותר ליהנות ממנה שלא כנויי סוכה האסורים].

ב. אותו טפח שבדופן השלישית (לחכמים), אמר רב: מעמידו כנגד היוצא (רש"י פירש, בסמוך לאחת מן הדפנות. והגאונים פירשו, מרוחק מן הדפנות בקצה, כנגד אחת מהן). וכן אמר שמואל בשם לוי וכן מורים בי מדרשא.

העמידו בענין שהוא נראה וניכר רק מאחורי הסוכה ולא מתוכה, שהוא מסתיים בקו ישר עם הדופן; משמע לכאורה בגמרא להלן (יט) לפרש"י שכשר. והתוס' שם תמהו על כך. ויש מפרשים שם בענין אחר ולדבריהם אין להכשיר באופן זה (ערא"ש ר"ן דם), ומבואר להלן שם. רב כהנא ורב אסי שאלו לרב שיעמיד הטפח כנגד ראש תור (– באלכסון שכנגד שתי הדפנות הקיימות, שייראה במקום שתי מחיצות). ושתק רב.

יש אומרים שרב קיבל דבריהם וחזר בו. ויש פוסקים כן להלכה. ויש אומרים שלא חזר בו. רבי סימון / רבי יהושע בן לוי אמר: עושה טפח שוחק (= מרווח, שהוא טפח ומשהו) ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן (והרי הוא כלבוד לדופן, נמצא שיעור רוב דופן, ארבעה טפחים). מבואר בתוס' (ז: ד"ה סיכך) שמהתורה כשר בטפח סמוך לדופן ולא הצריך רבי סימון להעמיד טפח שוחק בפחות משלשה אלא מדרבנן (וכן חזר וכתב הפמ"ג (תרל בא"א סק"ז) דלא כמוש"כ במ"ז (סק"ב), והביאו בבאר הלכה).

רבא אמר: יעשה הטפח בצורת הפתח, כלומר חצי טפח יעמיד בסמוך לקצה האחד וחצי טפח בקצה השני, וקנה על גביהם (רש"י ותוס'). איכא דאמרי אמר רבא: ונתרת גם בצורת הפתח, כלומר או טפח כנ"ל או קנה כלשהו מכאן וקנה כלשהו מכאן וקנה ע"ג. איכא דאמרי אמר רבא: וצריכה גם צורת הפתח, כלומר מלבד טפח כנ"ל צריך לעשות צורת הפתח בדופן השלישית. וכן עשה רב כהנא.

א. יש מפרשים ששתי הלשונויות האחרונות נחלקו בפירוש הלשון הראשונה, ואין כאן שלש דעות (עפ"י הערוך. וע' פירוש נוסף בשפת אמת).

ב. לפי לשון ראשונה דרבא, משמע מפרש"י ומהרא"ש שצורת הפתח נעשית עד קצה הדופן השלישית. ויש אומרים שמספיק לעשותה עד סוף ז' טפחים (עריטב"א בשם תוס', מרדכי בשם ריב"א).

וללשון זו אין צריך טפח שוחק אלא די בטפח מצומצם עם צורת הפתח (עפ"י ר"ן בדעת הרי"ף). ג. חצי טפח לכל קנה – לאו דוקא, אלא יכול לעשות האחד של טפח והאחר כלשהו (עפ"י רא"ש בד' הרי"ף).

ד. הלכה כלשון אחרונה דרבא, להצריך צורת הפתח עם הטפח. וזה שצריך צורת הפתח – מדרבנן הוא (ב"ח תרל). וברא"ש (סי' לד. ע"ש) מבואר שכשיש צורת הפתח אין צריך טפח שוחק אלא מדרבנן (ומוכח שטפח בלא צוה"פ מועיל מדאורייתא כאמור, שאל"כ במה אמורה ההלכה 'שלישית אפילו טפח' הלא בצוה"פ די מדאורייתא)

ופסקו הרי"ף הרמב"ם בה"ג ובעל המאור והר"ן כרבי סימון, להצריך טפח שוחק בתוך שלשה וגם צורת הפתח.
 ויש פוסקים כרב וכלוי להעמיד טפח כנגד היוצא (עפ"י רב נחשוני ורב נטרונאי גאונים, וכן נראה ברבנו חננאל).
 ה. נראה לראבי"ה (הובא במרדכי בהג"א וברמ"א תרל, ב. וכ"כ הריטב"א) שאין צריך קנה על גבי שני הקנים בדוקא, אלא די בכך שהקנים מגיעים עד לסכך. ואין כן דעת המגן-אברהם להלכה. ואולם הסומך על המתירים לא הפסיד (משנ"ב שם).
 ו. נחלקו הפוסקים האם צריך שצורת הפתח תגיע עד קצה הדופן או די בצורת הפתח המגיע עד סוף ד' טפחים (ע' או"ח תרל, ב ובשער הציון שם אות ב; חזון איש עה, ה-ט; שפת אמת; שבט הלוי ח"א קסט וח"ט קלט, ב). ויש מצריכים שצורת הפתח תהא לא פחותה מארבעה טפחים (פרי מגדים בשם הג"מ, מובא במשנ"ב תרל סק"ט).
 ז. דוקא צורת הפתח עם לבוד אמרו, אבל שני 'לבוד' בלא צורת הפתח [כגון סוכה בת שבעה טפחים, מעמיד פס ברוחב טפח באמצע ועוד קנה בצד] – אין מועיל (כ"מ ברא"ה טז סע"ב. וע"ש ריטב"א).

דף ז

יא. א. סוכה העשויה כמבוי (= בשתי דפנות מקבילות) – מה דינה?
ב. סוכה העשויה מדפנות שאינם מלאים, שיש בהם רווחים מרובים – מה דינה?
ג. האם אומרים 'מגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת' ולהפך? מהן הנפקות המבוארות בסוגיא?
ד. האם סוכה דירת עראי בעינן או דירת קבע?
א. אמר רב יהודה: סוכה העשויה כמבוי (= ששתי דפנותיה מקבילות), וכשרה. ואתו טפח מעמידו לכל רוח שירצה.
 רבי סימון ואיתימא רבי יהושע בן לוי אמר: עושה פס ארבעה ומשהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן (נמצאת דופן שלישית כשיעור הכשר סוכה). ואין די בטפח מפני שאין שתי דפנות כהלכתן, זו סמוכה לזו.
א. הלכה כרבי סימון שצריכה פס ארבעה. ופסק הרמב"ם (סוכה ד, ג) שצריכה גם צורת הפתח בדופן שלישית, וכן הוכיח הרא"ש מהרי"ף. ויש מי שחולק (ער"ן ורא"ש). וכתבו אחרונים להחמיר בזה (מובא במשנ"ב תרל סקט"ז).
 ובסוכה בת שלש דפנות, לדברי הכל אין צורך בצורת הפתח ברביעית. ואפילו הדופן האמצעית אינה מגיעה מדופן לדופן, כל שיש בה כשיעור הכשר סוכה שבעה טפחים, אין צריך צורת הפתח (ראשונים, מובא ברמ"א תרל, ג). ומסתבר שזה רק אם המרחק בין קצה הדופן האמצעית לדופן הסמוכה אינו יותר מעשר אמות, שרק אז הוא נידון כפתח (משנ"ב סק"ה). ואין נראה כן דעת הרי"ף וכדלהלן).
ב. אף בסוכה קטנה בת שבעה טפחים, אין די בהעמדת טפח אחד באמצע כדי שיהא 'לבוד' לשתי הדפנות שבצדו – אלא צריך פס ארבעה מפני שאין כאן שתי דפנות סמוכות ומעורבות זו עם זו (עפ"י רא"ה וריטב"א להלן טז סע"ב).

ג. בשפת אמת צדד לומר שלפי רבא שהצריך צורת הפתח, אין צריך פס ד' בסוכה העשויה כמבוי אלא די בטפח. וכן פסק הרי"א ז"ע"ש, להעמיד טפח ומשהו פחות משלשה סמוך לאחד הדפנות ומאותו טפח עד הדופן האחרת עושה צורת הפתח.

ד. יש אומרים שזה שצריך פס ארבעה – מדין תורה (ע' פמ"ג תרל). ויש אומרים שמהתורה די בטפח (עפ"י מרומי שדה ושפת אמת).

ה. יש אומרים שאם עושה סוכתו בתוך חצר, בענין שיש דופן אמצעי כנגדה, אין צורך בפס ארבעה אלא די בטפח שוחק תוך שלשה, כדין סוכה העשויה כמין ג"ם (עפ"י הר"ן, כפי שהובא בשו"ע תרל, ד). והמגן-אברהם סובר שאין להתיר אלא כששתי דפנות החצר עצמן משמשות כדפנות הסוכה, אך לא בסוכה שבאמצע החצר.

ב. בברייתא שנינו שדפנות הסוכה שאינן מלאות – כשרות, גם אם רוב הדופן אויר, כל שאין הרווחים בני שלשה טפחים (כגון שעשה דפנות מחבלים ואין בין חבל לחבל שלשה טפחים, או העמיד קנים זו בסמוך לזו – שכל פחות משלשה כלבוד דמי), אבל ביותר מכן, אם הפרוץ מרובה על העומד בכל דופן (ויש אומרים אף בפרוץ כעומד) – פסולה. [ולדעת רבי יוסי בר' יהודה (בעירובין טז): כל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה. ואין הלכה כן. עתוס' להלן יו. ד"ה בפחות, ומהרש"א].

יש אומרים שמחיצה של שתי או של ערב אינה מועילה אלא כשיש ארבע דפנות מלאות (עפ"י מגן אברהם תרל, א). שבשלש החמירו חכמים אבל במוקף מארבעה צדדים לא החמירו. ויש להסתפק כשעשה שלש מחיצות של שתי וברביעית העמיד פס טפח, האם אותו טפח מחשיב כארבע דפנות שלמות. עפ"י הלי"ש ז, ב).

ויש חולקים ומתירים מחיצת שתי אף בשלש דפנות, אבל מחיצת ערב אינה מועילה בסוכה (עמהרש"א ומהר"ם על התוס' טז: וכ"מ בתור"פ שם. וע"ש בתור"א"ש בסוף דבריו שנקט להכשיר מחיצות קנים בסוכה. ולדבריו יתכן שה"ה למחיצת ערב).

ובחזון איש (עה, יב) נקט שאין מועילות בסוכה מחיצות שתי או ערב בכל הדפנות אלא צריך לפחות שתי דפנות סמוכות ('דעריבן') כשיעור הכשר סוכה [ולשם כך די אם אחת מהן אינה אלא ארבעה טפחים ועומדת תוך שלשה לדופן השניה, כלהלן טז:]. ושאר המשך הדפנות כשר לעשותן מחיצות בשתי או בערב. (ובכך נראה לפרש דברי התור"ד כב: שנקט כהנחה פשוטה שאין להכשיר סוכה שדפנותיה לבוד מפני שחמתה מרובה מצלתה. ואולם בשתיים דעריבן ושלישית טפח הרי רובה סתום).

וע' להלן יט. ר"א אשכחיה לר"כ דקא מסכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין... ומשמע בפשטות שאילו היו לה פצימין של לבוד היתה כשרה הגם שאין לה מלבד הלבד אלא שתי דפנות בלבד, ופצימין היינו מחיצת שתי, כנראה לכאן' מרש"י יח סע"א. ולמג"א צ"ל דהיינו כמין חלונות, והריהי כמחיצה מסורגת.

רבי יאשיה אמר: אם חמתה מרובה מצלתה, אף מחמת דפנות – פסולה (וספ"ת על הארן את הפרכת – הרי שגם המחיצה נקראת סככה). וחכמים חולקים.

א. כתב הרמב"ם (סוכה ד, יב) וסמ"ק: אם הפתח רחב יותר מעשר אמות, הגם שיש לו צורת הפתח – צריך שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד.

והרא"ש תמה על כך ונקט שבצוה"פ כשר אפילו יותר מעשר, ובלא צוה"פ כשר עד עשר ואפילו פרוץ מרובה על העומד, כיון שיש שתיים כהלכתן.

והרי"א ז"ו מכשיר אפילו בפרוץ מרובה וביותר מעשר ובלא צורת הפתח, כל שיש בעומד שבעה

טפחים, אלא שכתב שנראה שצריך שהיושב יכיר שיש דפנות לסוכה זו, שלא יתרחקו מעיניו יותר מדי.

ב. יש סוברים שזה שמחיצות סוכה כשרות על ידי 'לבוד'ים, דוקא בארבע מחיצות, אבל בשתיים כהלכתן ושלישית טפה אין להכשיר על ידי קנים העומדים שאין ביניהם שלשה טפחים (עפ"י מגן אברהם תרל והובא במשנ"ב שם סק"ז). וכן נראה מדברי הרא"ה טז סע"ב. והיינו מדרבנן כמוש"כ הפמ"ג, הובא במשנ"ב ס"ק כב). ויש חולקים (עפ"י ריטב"א טז: מהרש"א ומהר"ם בתוס' שם; קרבן נתנאל שם). וכתב בשבט הלוי (ח"ט קלט, א) שלהלכה יש לדון זאת כספק ואם אין לו סוכה אחרת – ישב בסוכה זו אך לא יברך. וצידד אף לברך, כי מהתורה אפשר שכשר לכו"ע ולא נחלקו אלא מדרבנן (ועצ"ש קלח קמ). וכן לענין דפנות שעל ידי 'גוד אסיק', יש אומרים שצריך ארבע דפנות דוקא ואין די בשלש (ע' שפת אמת ופורת יוסף לעיל ד:).

ולכל הדעות אפשר בפס ארבעה ומשהו, שמעמידו תוך ג' לדופן הסמוכה, וע"י דין 'לבוד' יש כאן שתי דפנות כהלכתן (עפ"י גמרא טז: וראשונים שם).

ג. 'צורת הפתח', אף על פי שמועילה בשבת ובכלאים להחשב כמחיצה, לענין סוכה אינה מועלת לשתי הדפנות להשלימם לשיעור הנצרך (עפ"י ר"ן). ומדברי הרא"ש (לד' משמע שזוהי חומרא מדרבנן (עפ"י פמ"ג, מובא בבאה"ל (תרל ד"ה נעץ). ולכאורה נראה שמהרא"ש לא מוכח שמועיל צוה"פ מהתורה אלא בדופן שלישית בלא הטפה, אבל לשתיים דעריבן לא שמענו). ומהרמב"ם משמע מדאורייתא. ומבואר בפוסקים (תרל, ה) שדוקא במקום חיבור שתי הדפנות צריך להיות סתום, אבל בשאר מקומות בדופן כשר לעשות פתחים, אם העומד בשתי הדפנות מרובה על הפרוץ, הגם שבסך הקף כל הסוכה הפרוץ מרובה על העומד.

ויש אומרים שצורות הפתח מועילות כדופן אם עשה ארבע דפנות שלמות (עפ"י שו"ת מים עמוקים ד, מצויין בחדושי רעק"א תרל, ג).

וכן אם יעמיד מחיצה עשרה מעל צורת הפתח, נראה לכאורה שהסוכה כשרה כדופן סתומה (עפ"י הליכות שלמה ז, ז).

ד. יש אומרים שלרבי יאשיה שהדפנות נקראו סכך, אינן כשרות אלא מפסולת גורן ויקב (ראבי"ה, מובא במדרכי תשלא ובמהרש"א). ויש מי שכתב שמודה רבי יאשיה שכשרות מכל דבר (עפ"י מהרש"ל בבאור התוס'). וע"ע בשפת אמת.

ויש להסתפק לר' יאשיה כשהמחיצות גבוהות עשרה והחמה נכנסת מעליהן, וכן האם כשדופן רביעית פרוצה, האם החמה הנכנסת דרך שם מצטרפת עם חמה הבאה מהדפנות לפסול. עפ"י הגרשז"א בחדושי כת"י, מובא בהליכות שלמה סוכות ז הערה 20.

ה. כתב סמ"ק: נהגו לעשות מחיצות שלמות. וכן כתבו אחרונים שדפנות שלמות מצוה מן המובהר היא, כנ"ל ו.

ג. לרבא, אומרים 'מגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת'; לפיכך סוכה שנכשרת על ידי שתיים כהלכתן ושלישית טפה, מתוך שדפנותיה כשרות לענין מצות סוכה, נחשבות הן מחיצות בשבת שבתוך החג לענין רשות היחיד, ומותר לטלטל בתוכה או להכניס ממנה לבית הסמוך לה. וגם אם יש בה פתחים בדפנותיה באופן שבחשוב כולל של הקף הסוכה, הפרוץ מרובה על העומד – אעפ"כ מתוך שהסוכה כשרה מועיל גם לענין שבת [שלא כבשאר שבתות שאם הפרוץ מרובה אסור לטלטל].

א. הוא הדין כשדופן אחת משוכה הרבה, וכשר לישב תחת הסכך שכנגדה מדין 'פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה' – נחשבת שם רשות היחיד לענין שבת (ר"ן).

ב. יש אומרים שראוי להחמיר לכתחילה שלא לסמוך על 'מגו' להתיר הטלטול בשבת לכתחילה, אם לא בשעת הדחק (ער"ן – עפ"י השמטת הרי"ף [אך הרא"ש נתן טעם להשמטתו]; חיי אדם, מובא במשנ"ב תרל ס"ק יא. ואולם משבת לסוכה אומרים 'מגו' לכל הדעות).
וכן להפך; מבוי שהכשרו בלחי [לרבא הסובר 'לחי משום מחיצה' ולא להיכר בעלמא], מתוך שהוא מועיל לענין שבת (לרבי יהודה – אפילו במבוי מפולש, ולהכמים – בשאינו מפולש דוקא), מועיל לענין מצות סוכה.

רש"י מפרש בלחי שאין רחבו טפח, ומועיל מהתורה להחשב מחיצה למבוי מפולש (וכ"מ בר"ן וברא"ש). והתוס' (כאן ולהלן יט.) סוברים שלחי אינו מועיל מהתורה לענין שבת ולכן אם אין בו טפח אינו כשר לסוכה, וכאן מדובר בשרחבו טפח, ומועיל לסוכה שלא יצטרך להעמיד טפח שוחק בתוך שלשה לדופן אלא גם בקצה כשר, כשם שהוא מועיל לענין שבת מדרבנן. אבל לענין מחיצות דאורייתא אין שייך 'מגו' ממחיצה שאינה מועילה אלא מדרבנן.
[ואף לדבריהם נראה שמועיל 'מגו' מדאורייתא לדאורייתא. כמוכח מפסי ביראות שמועילים לסוכה מדאורייתא. ורק במקום שאינם מועילים לדין תורה אלא לדרבנן, אין לומר בהם 'מגו' לדאורייתא.
ובר"ן משמע שאפילו מחיצה שאינה נצרכת מדאורייתא במצב מסוים, כגון לחי במבוי שאינו מפולש, אך הואיל ומועילה מדאורייתא אילו לא היה למבוי כותל שלישי, אומרים בה 'מגו' לדינים דאורייתא אף לקולא].
וכן סיכך על גבי פסי ביראות, מתוך שהם מועילים לענין שבת, סוכתו כשרה.

א. יש סוברים שאין להקל בסיכך על גבי פסי ביראות אלא לעולי רגלים שרק להם התירו לטלטל בתוך הפסים, אבל לא בזמן הזה (ער"ן). ואולם הרי"ף והתוס' והרא"ש נוקטים שכשר גם בזמן הזה. וראב"ה צדד להקל אפילו אין שם בור כלל. ואפילו עשה פסי ביראות בתוך החצר כתב להסתפק.

[משמע מפשט דברי הרא"ש והתוס' שמוותר לטלטל שם לגמרי בשבת של סוכות. ויש מקום לפרש בשני אופנים; א. כדי לומר 'מגו' לסוכה צריך שתהא מחיצה טובה להתיר הטלטול, גם מדרבנן. וע"כ התירו חכמים לטלטל בשביל מצות סוכה. ב. גם אם די במחיצה דאורייתא או בהתר חלקי, לומר מגו להכשיר הסוכה, מ"מ הואיל והכשרנו הסוכה שוב יש לומר 'מגו' להתיר הטלטול בכל אופן. אך שמא אין לומר מגו למגו. דומיא דמצינו בענין אחר כיו"ב בתמורה טו].

ב. יש שצדדו לומר על פי סתימת דברי הרי"ף, שסוכה הכשרה משום 'מגו' כשרה בכל החג ולא דוקא בשבת, שסברת 'מגו' מועילה להכשיר גם בשאר הימים (עריטב"א בשם רמב"ן שדן בדבר, ור"ן בשם י"א. וערא"ש סי' לד שלענין דינים דרבנן נקט 'מגו' להועיל לכל החג, אבל לא לדאורייתא). ואולם שאר הפוסקים הסכימו שאינה כשרה אלא בשבת (ערמב"ם, ריטב"א בשם מורו, ר"ן וריא"ז. וכן משמע מרש"י, וכפשט לשון הגמרא. וכ"ה בתוס' יט).
ולפי זה יש מי שכתב שלדעת המצריכים סוכה הראויה לשבעה, אין להכשיר סוכה בשבת שבתוך החג על ידי 'מיגו'. ויש חולקים.

ד. אביי העמיד בשיטה אחת כמה תנאים הסוברים סוכה דירת קבע בעינן; –

רבי המצריך ד' אמות על ד' אמות;

רבי יאשיה הפוסל חמתה מרובה מצלתה אף מחמת דפנות;

רבי יהודה המכשיר סוכה למעלה מעשרים (שאי אפשר לעשותה אלא קבע. ואעפ"י שגם לדבריו כשר בפחות מעשרים, מ"מ שמענו מרבי יהודה שרגיל לעשות סוכתו דירת קבע. עפ"י תוס', וע"ע

בראשונים);

רבי שמעון שמצריך שלש דפנות ועוד טפה להיות מסתור ומחסה; רבן גמליאל הפוסל סוכה שבראש הספינה ובראש העגלה (ויש שאינם גורסים אלא בראש הספינה. עתוס'); בית שמאי המצריכים סוכה שיש בה כדי להכניס שלחנו (ערש"י); רבי אלעזר הפוסל סוכה כמין צריף או סמוכה לכותל, שאין לה גג; אחרים הפוסלים סוכה עגולה.

א. פרוש התוס' ועוד: לא שכולם שוים ומסכימים לדעה אחת, אלא בכל אחת מדעות התנאים ראינו צורך בקביעות מסוימת בסוכה, אבל יש שהם חולקים זה עם זה, כגון רבי ובית שמאי לענין גודל הסוכה.

ב. כתבו הפוסקים שלהלכה קיימא לן כחכמים שסוכה דירת עראי. ואולם שתים מתוך ההלכות דלעיל אנו נוקטים להלכה; עשאה כמין צריף פסולה. וכן אם היה שלחנו בתוך הבית לא יצא (עפ"י הרי"ף ועוד).

ג. מבואר במסכת יומא שלרבי יהודה שסבר סוכה דירת קבע, סוכה בחג חייבת במזווה. וחכמים פוטרים. כמו כן נחלקו לענין עירובי חצרות וחיוב מעשרות – האם יש לסוכת החג דין 'בית' אם לאו.

יש לומר שלרבי יהודה סוכה חייבת במזווה אפילו אין בה ד' על ד' (ע' הערות במסכת סוכה לעיל ג).

כאמור, להלכה פטורה ממזווה ואינה קובעת למעשר (רמב"ם מזווה ו, 1; מעשר ה, ד).

ד. סוכה העשויה בחדר שדרים בו בכל ימות השנה, ובסוכות מסירים הגג ומסככים; נחלקו האחרונים האם חייבת במזווה בימות החג אם לאו, ודעת הפרי-מגדים (סו"א תרמד, והובא במשנה ברורה סו"א תרכו) ועוד פוסקים לפטור. ואולם בערוך השלחן (יו"ד רפז, כז) ובאגרות משה (או"ח ח"ה מ) נקטו כדעת המחייבים, שהרי עכ"פ זו דירה קבועה לכל השנה כולה. וכן נטה בשו"ת שבט הלוי (ח"ב קנג).

[הפרי-חדש נקט לפטור, והוסיף שלאחר החג צריך להסירה ולקובעה, משום 'תעשה ולא מן העשוי'. ובאג"מ (שם) תמה ביותר על כך. וכן הורה הגרשו"א שאין המנהג להסיר המזווה ולקבעה שוב (ע' הליכות שלמה סוכות פ"ח הערה 58). ובספר הלכות חג בחג (סוכה א, ד) כתב שראוי להחמיר להסירה ולחזור לקבעה מיד בלא ברכה. ולכאורה נראה מסברא שאם משתמש שם בסוכות אף באותם שימושים של כל השנה שאינם מיוחדים לסוכה, כגון שנכנס ויצא לארונות הנמצאים שם – חייבת, הגם שאין הגג אטום וקבוע כבית, שהרי ממשך את שימוש הקבוע ולא גרע במה שהיא גם סוכה, וכגון סוכת היוצרים החיצונית, שאין שם 'סוכת עראי' מגרע מקביעותה.

ויש לעיין לדעת הפוסקים, בכגון מרפסת סגורה שעושה שם סוכה, לכאורה נראה שבסוכות צריך להעתיק המזווה לצד השני של הפתח, שהרי בחג הסוכה פטורה והחדר שפתוח אליה הוא העיקר. אך אם יש שם שימושים שרגיל בהם כל השנה וכד' נראה שלד"ה חייבת כאמור].

דפים ז – ח

יב. סוכה עגולה – מהי מידת היקפה המנימלי?

אמר רבי יוחנן: סוכה העשויה ככבשן (= עגולה); אם יש בהיקפה כדי לישיב בה כ"ד בני אדם – כשרה, ואם לאו – פסולה. ופרשו דבריו שסבר כרבי שכל סוכה שאין בה ד' אמות על ד' אמות פסולה, הלכך צריך שיהא בעיגול כדי לרבע בתוכו ריבוע של ד' אמות, ולכן רוחב (= קוטר) העיגול צריך להיות קרוב לשש אמות [שהרי רוחב העיגול הוא אלכסון הריבוע שבתוכו, וכל אמה בריבוע אמה ושתי חמישיות באלכסון (ומעט יותר. תוס')]. נמצא הקף העיגול כשמונה עשרה אמות [ובאמת די בי"ז פחות רבע, אלא שלחומרא לא דק], וזהו ששיער רבי יוחנן בעשרים וארבעה בני אדם היושבים מסביב לה מבחוץ.

דף ח

יג. א. האם הסוכות דלהלן כשרות למצוה; סוכות יוצרים, גויים, נשים, בהמה, כותים, רועים, קייצים, בורגנים, שומרי פירות.

ב. האם סוכות היוצרים חייבות במזווה?

א. שתי סוכות של יוצרים זו לפני זו; הפנימית אינה סוכה (מפני שהיא דירתו של כל השנה ואינה ניכרת שלשם סוכה דר בה. רש"י), והחיצונה סוכה (כיון שאינו דר שם כל השנה ואינה עשויה אלא לצאת ולבא דרך שם ולעשות מלאכתו ולהוציא הקדרות למכירה – וכבית הלל שאומרים אין צריך לעשות סוכה לשם חג, הלכך אינו צריך לסתרה ולבנותה למצוותה. עפ"י רש"י. ובשו"ע (תרלו, ב) מבואר שעושה הקדרות בפנימית, ובחיצונה רק מוכר).

לפרש"י, אף אם יודעים שעשה את הפנימית לשם צל, פסולה מדרבנן (עפ"י פרי מגדים, מובא בשער הציון תרלו, יג).

הרמב"ם השמיט הלכה זו. וע' בשפת אמת.

סוכת גויים, נשים כו' – כשרות, אף על פי שעשויות לאנשים שאינם חייבים בסוכה (ועל ידיהן). וכן סוכת רועים, קייצים כו' אעפ"י שאינן קבועות – כשרות, ובלבד שיהיו מסוככות כהלכתן כלומר מסוככות יפה שאו מוכח הדבר שנעשו לצל ולא לצניעות בעלמא (רש"י. והר"ן פירש לאפוקי אם נעשו לשם דירה ואוצר – אינן כשרות. ורבנו תם פירש שלא עשאה מעובה יותר מדי להגן מן המטר), שאף על פי שאין צריך לעשות סוכה לשם חג (כבית הלל), צריך לעשותה לשם צל.

הדפנות אינם צריכים להעשות לצל (ריא"ז. ונראה שלר' יאשיה שלמד מ'סוכות' שהדפנות כסכך, צריכות גם הם להיות לשם צל. ולב"ש יתכן שצריך לעשותן לשם חג).

ב. שתי סוכות היוצרים; הפנימית חייבת במזווה שהרי היא דירתו (שאוכל וישן שם לפרקים. ריא"ז), והחיצונה פטורה לפי שאין בה דיורין [ומשום 'בית שער' לפנימית אינה חייבת – כיון שסוכת היוצרים אינה קבועה].

א. רש"י מפרש שאין הפנימית קבועה הלכך בית שער שלה פטור (וכן מפרש הרמב"ם בהל' מזווה ו, ט).

ואולם ברמב"ם משמע שמפרש שהחיצונה אינה קבועה שלפעמים מניחה ולפעמים מסירה, ולכך היא פטורה. ודייקן המפרשים שלפי דבריו אם משתמש בחיצונה בקביעות, גם אם הפנימית אינה אלא כדירת עראי – החיצונה חייבת (עפ"י מרכבת המשנה ועוד. וע' שו"ת רב פעלים ח"ב יו"ד לו; אור לציון ח"א יד; שפת אמת).

וחיוב 'בית שער' לפרש"י ותוס' אינו אלא מדרבנן (ע"ע ביזמא יא).

ב. עשה את הסוכה החיצונית לסוכת מצוה בחג; לדברי רבי יהודה (ביומא י) חייבת במזוזה. לא פטרו כאן אלא בשאר ימות השנה. אבל לחכמים אף בחג פטורה, וכן קיימא לן (ראשונים). ואם משמשת הסוכה כבית-שער לבית בכל השנה [ובסוכות מסירים את הגג ומניחים סכך] – אף בסוכות חייבת כדין בית שער, אבל אם היא בנויה רק בחג – אין זו כבית שער קבוע ופטורה (הליכות שלמה סוכות ז, יב. וע' הנהגות ופסקים לגר"ח זוננפלד).

דף ט

יד. א. מה דינה של סוכה ישנה, שאינה עשויה לשם סוכת החג?
 ב. עצי סוכה – מהם בשימוש כל שבעה?
 ג. האם הציצית צריכה להעשות לשמה?
 א. סוכה ישנה, שעשאה קודם לחג שלשים יום – בית שמאי פוסלים (חג הסכת תעשה לך שבעת ימים – סוכה העשויה לשם חג). ובית הלל מכשירים (שאינן צריך סוכה לשם חג, ובלבד שהיא עשויה לשם צל, כנזכר לעיל).

בירושלמי שנו שצריך לחדש בה דבר. לדעה אחת טפח [– טפח מרובע במקום אחד. פוסקים], ולדעה אחת כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה (מובא בראשונים). וכתב העיטור [ומובא ברא"ש] שצריך שהיא החידוש בגופה, ודלא כבה"ג שאפשר לחדש על ידי קיבוץ כסאות לתוכה וכד'.

חידש דבר בדפנות; בשער הציון (תרל"ז) כתב להוכיח שמועיל. ובספר שערי שמועות (לגרמ"ש שפירא זצ"ל) פקפק בראיתו.

יש אומרים שהחידוש אינו אלא מצוה מן המובחר (ר"ן ועוד). ויש מחמירים בדבר (עב"י). יש אומרים שגם בעשאה לשם חג, צריך לחדש בה דבר לשנה הבאה (ע' מאירי; חיי אדם, מובא במשנ"ב תרלו סק"ז).

עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשרה לדברי הכל (ואין צריך לחדש בה דבר. תוס'; א"ז). נראה שסוכה שנעשית לשם חג כשרה אפילו לא נעשית לצל, כגון העושה סוכתו בעשרות קרנים וכד', מקום שאין שם חמה (וכן צדד הנצי"ב לעיל ח:). ויש לעיין שמא דוקא אם עושה כדי לדור בתוכה ולהסתופף בצלה, אבל כגון סוכות הנעשות בבית הכנסת כדי ליטול שם המינים בלבד, שמא חסר בעשייה לשם 'סוכה'. או שמא מ"מ שם 'סוכה' עליה בגלל המצוה הגם שאינה נעשית לישיב בה.

ב. עצי סוכה אסורים כל שבעה. (רב ששת משום רבי עקיבא: חג הסכות שבעת ימים לה'. רבי יהודה בן בתירא אומר: כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה. (חג הסכות... לה').

א. כתבו התוס' והרא"ש עפ"י סתירת הסוגיות: בעוד הסוכה קיימת, עצייה אסורים מהתורה. משנפלה ובטלה מצותה – אין איסור אלא מדרבנן. ואין מועיל תנאי שאינו בודל מהם, אפילו לכשנפלה. ויש חולקים וסוברים שמועיל התנאי לענין זה שכשתפול יהו מותרים (עפ"י ר"ן בדעת הרי"ף; רשב"א).

ורבנו תם מפרש שהעצים שבכדי הכשר סוכה – אסורים מהתורה, אבל היותר מכדי הכשר אינם אסורים אלא מדרבנן.

ב. כתב הט"ז (תרלח סק"ג, והביאו המשנ"ב): אין איסור הנאה מעצי סוכה אלא בענין שמבטלים ממצותם, כגון שנוטלים לצורכו, אבל להשתמש בהם בעודם במקומם – מותר. ויש שכתבו להוכיח לאיסור (ע' שבט הלוי ח"ז נט, ז – עפ"י רש"י להלן לז: עונג יום טוב מט).
ג. יש סוברים שגם הדפנות [הנצרכים להכשר סוכה, לאפוקי אם לאחר בניית הסוכה כהכשר הוסיף לה דופן, אבל עשה מתחילה ארבע דפנות סתם – כולן אסורות (ער"ן; או"ח תרלח, א. ואף בלא תנאי, ועדיפים מנויי סוכה)] נאסרים כעצי סכך (עפ"י רמב"ם ו, טו; תוס' ביצה בשם רבנו תם; ר"ן. ונחלקו אחרונים אם איסורם מדאורייתא או מדרבנן (ע' באה"ל תרלח, א). ואולם הקרקע לדברי הכל לא נאסרה, הגם שנצרכת להכשר הסוכה. ע' בסברת הדבר באבי עזרי ובשערי שמועות), ויש חולקים (רא"ש).
ד. התנה שלא תתייחד הסוכה למצוה, ובכל פעם שיושב בה מתנה שמקיים בה את המצוה בארעי ואינו מייחדה בכך למצוה – תנאו קיים ולא נתקדשה הסוכה אעפ"י שכשרה, והריהי כסוכת רועים ובורגנים שאינה מיוחדת למצוה וכשרה. ואולם תנאי של 'איני בודל' אינו מועיל בעצי סוכה אלא בנוייה, לפי מה שהסכימו הפוסקים (תרלח, א) כרש"י (עפ"י מנחת שלמה תנינא נד; הליכות שלמה ז, כו).

ג. תליית הציצית בבגד אינה כשרה אלא לשמה (גדלים תעשה לך – לשם חובך), הלכך עשאה מן הקוצים (= חוטים שנתקו בשתי והם קשורים ותלויים בבגד. רש"י), מן הנימים (= חוטי תפירה שבבגד, שגדלו מהם הציצית) ומן הגרדים (= ממותר האריגה שבבגד) – פסולה.

א. הגאונים פירשו קוצים וגרדים ונימים – פסולת צמר או חוטים, ואינם ראויים לציצית משום הכנף – מין כנף, ואין עושים בגד מאותן שאריות. ולפי פירוש זה, לדעת רב אין צריך עשייה לשמה (עפ"י ראשונים).

ב. כתבו הפוסקים שתליית הציצית כוללת עשיית חוליה ראשונה וקשר ראשון לשם ציצית. ולכתחילה יש להוציא בשפתיו בפירוש שעושה לשם מצות ציצית. חשב בלבו ולא הוציא בשפתיו – כשרה (עפ"י או"ח יד, ב ומשנ"ב). ויש אומרים שבמחשבה בלבד די, כי מעשה התליה מוכיח שעושה לשם מצוה (ערוה"ש יד, ה; משיב דבר ג).

לא כיוון לשמה בעת ההטלה – אם אין לו ציציות אחרות ואינו יכול להתירן ולתלותן שוב לשמן – יש לסמוך על דעת המכשירים, אך לא יברך. ואפילו כיוון בפירוש שלא לשמה (עפ"י משנ"ב סם). ויש אומרים שאם כיוון בפירוש שלא לשמה פסול לכו"ע (ערוה"ש יד, ה. וע' אגרות משה יו"ד ח"ג קטז, ג; שבט הלוי ח"א ו).

כיוון בעת עשיית חוליה וקשר ראשון ולא כיוון בעת התחיבה – אין לברך. וצ"ע (משנ"ב יד, ה ובאה"ל). ויש אומרים שכשר (חזו"א ג, יא).

טויית הציצית; לרב אין צריך לשמה ולשמואל צריך, ולכן עשאה מהסיסים (= פקעות כדוריות של חוט) – לרב כשרה ולשמואל פסולה.

כתבו הפוסקים שכאן הלכה כשמואל שצריך טויה לשמה, ודבר תורה הוא ולעיקובא.

טו. מה דין העושה סוכתו תחת האילן?

העושה סוכתו תחת האילן – פסולה. אמר רבא: לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו, אבל חמתו מרובה מצלתו – כשרה. ופירש רב פפא: כשחבטן (= השפילן. רש"י) לענפי האילן, ולפיכך בטלים הם

ברוב סכך כשר [ואין גוזרים אטו לא חבטן], אבל לא חבטן פסולה לפי שמצטרף סכך פסול (- מחובר, שנאמר באספך מגרנד ומיקבך - דומיא דפסולת גורן ויקב. רש"י) לסכך כשר.

א. פרוש התוס' (וכן הביא הרא"ש מתשובות הגאונים): כגון שהסוכה אינה מסוככת כראוי והיא צריכה לצל האילן, לכך אינה כשרה כשלא חבט, אבל אם צלתה מרובה מחמתה ללא האילן, אין האילן פוסל אם חמתו מרובה מצלתו (עמהרש"א י. על תד"ה פירס. ולדעה זו פירש הקרבן-נתנאל (סי' טז אות ה) שאם היתה חמתה מרובה וסיכך בסדין לצל, לא יועיל שיוסיף עתה סכך כשר, אבל אם פרס סדין לגוי - תועיל תוספתו להכשירו).

וכמה ראשונים חולקים וסוברים שגם אם סכך הסוכה צלתו מרובה מחמתו, נפסל על ידי האילן שמעליו אפילו חמתו מרובה מצלתו. ולשיטה זו אין כשר אלא אם ענפי האילן מועטים כדי כך שאף אם יינטל מה שמתחתם תישאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה (עפ"י ריב"א, מובא ברא"ש; ר"ן; ראב"ד ועוד). ויש מחמירים אף באופן זה, משום 'שני סככים' (עפ"י ט"ז תרכו סק"ג. ואולם אין כן דעת שאר פוסקים - ע"ש בבאה"ל ד"ה או שהסכך ובשעה"צ אות כג).

והר"ה חילק: אם האילן קדם לסכך, אפילו היה הסכך הכשר מרובה שצלתו מרובה מחמתו, אין הסוכה כשרה עד שיחבוט באילן וישיר את עליו, ובוה מגלה בדעתו שאין נוח לו בצל האילן וכשהסכך הכשר צלתו מרובה מחמתו - כשרה, אבל אם לא חבט, נפסלה הסוכה משעה שהוסיף משהו סכך כשר על ענפי האילן ונצטרף האילן עם הסכך הכשר ופסלו. ואולם אם קדם הסכך הכשר לאילן, אפילו לא חבט כשרה, כל שהסכך הכשר צלתו מרובה מחמתו. ולדעת רבנו תם (ער"ן. וכ"כ מהרש"א בדעת התוס' י.), כשר באופן זה שקדם הסכך לאילן אפילו האילן צלתו מרובה מחמתו. ויש אומרים שאם האילן גבוה עשרה טפחים מעל הסכך [לשמואל], מודה רבנו תם שפסול אפילו קדמה הסוכה לאילן (מהרש"א בשם אחיו. ובבית מאיר פסל בארבעה טפחים). ודעת הפני"הושושע (שלא כשאר המפרשים בד' ר"ת) שבאילן פסול בכל אופן, אפילו קדמה הסוכה לאילן והאילן סמוך לסכך.

ב. 'חבטן' שאמרו, היינו שהשפלים ועירבם עד שאינם ניכרים. ואף על פי שיכול אדם לעמוד על ענפי האילן שהרי הם מחוברים (עפ"י ראשונים; רמ"א תרכו, א). ויש אומרים שאם סכך הסוכה צלתו מרובה מחמתו, כשר אפילו היו ענפי האילן ניכרים או היו מונחים על גבי הסכך הכשר ממש - כשר (עפ"י מגן אברהם). ויש חולקים ומצריכים לעולם שלא יהיו ניכרים (חמד משה. הובאו שתי הדעות במשנ"ב תרכו סק"ח. והחזו"א (קנ"ד) נקט לפסול).

ג. יש מפרשים 'חבטן' - קצצם, ולפי זה אין הכשר על ידי השפלת ענפי האילן (עפ"י ר"ח ורמב"ם וריצ"ג. וכתב הר"ן שראוי לחוש לשיטה זו. וכ"כ ריא"ו, וכן החמיר הב"ח להלכה. וכתב בבאור הלכה (תרכו, א) לחוש לשיטה זו לכתחילה). ויש מפרשים: שחבט והשיר את העלים, שבכך מראה שאין נוח לו בצל האילן ואינו מצטרף לפסול, וכנ"ל (עפ"י רז"ה).

ד. אילן פוסל את הסוכה שתחתיו גם כאשר אין בינו ובין הסוכה חלל טפח או ארבעה טפחים [שלא כבסוכה שתחת הסוכה] ואין עליו שם 'אהל' (עפ"י הרי"ד, מובא בהר צבי [וע' גם שער הציון תרכו סק"י מהפמ"ג]. ודן שם על סוכה שתחת אילן הנע ברוח מצויה, שבזמן שהוא מאהיל על הסוכה אי אפשר לישיב תחתיה, הגם שאין לו שם 'אהל'; מהרש"א).

ה. אילן או סכך-פסול אחר [כגון מרפסת קטנה], אפילו גבוה למעלה מעשרים שאינו מיצל על הקרקע שמתחתיו - אין לעשות סוכה מתחתיו. כן נראה מפשטות לשון הפוסקים, ודלא כדעת המצדדים להקל (עפ"י שבט הלוי ח"ט קלה).

דפים ט - י

טז. מהם חילוקי הדינים בסוכה שתחת הסוכה?

שנינו: סוכה על גבי סוכה – העליונה כשרה והתחתונה פסולה (בסכת תשבו – ולא בסוכה שתחת הסוכה). רבי יהודה אומר: אם אין דיורים בעליונה – התחתונה כשרה. ופרשו בגמרא שאין התחתונה ראויה לקבל כרים וכסתות אלא על ידי הדחק (רש"י: שאינה בריאה וחזקה כל כך); בזה רבי יהודה מכשיר התחתונה ותנא קמא פוסל, אבל אינה ראויה לקבל כלל לדברי הכל התחתונה כשרה [לשמואל] מאחר ואין שם 'סוכה' על העליונה כי אינה ראויה לדיורין.

א. כן נפסק להלכה, שאם העליונה אינה יכולה לקבל דיורים כלל, אף שלא על ידי הדחק – התחתונה כשרה [והעליונה פסולה]. ואפילו אם העליונה למעלה מעשרים אמה (או"ח תרכה, א. והטעם בזה משום שלמעלה מעשרים אינו סכך הפסול בעצם. ונראה שזהו כדעת ר"ת וגירסתו, אבל לפרש"י וגרסתו, למעלה מעשרים נחשב סכך פסול ומצטרף עם הכשר לפסולו).

ב. יש שדנו להתיר הסוכה התחתונה כאשר העליונה היא קטנה ולמעלה מעשרים אמה שאינה מצלת תחתיה. ואולם מפשטות לשון הפוסקים משמע שלדינא אין להקל בדבר (עפ"י שבט הלוי ח"ט קלה. וע' גם בשער הציון (תרכה, ד) מהריטב"א, שאף אם העליונה למעלה מעשרים מקרקעיתה – התחתונה פסולה).

היתה התחתונה חמתה מרובה מצלתה – הריהי כמו שאינה מסוככת ואין כאן אלא סוכה אחת, ולכן אם העליונה למטה מעשרים אמה מהקרקע – שתיהן כשרות. [ואם אין בעליונה די סכך וחמתה מרובה מצלתה – העליונה פסולה, ואילו התחתונה כשרה שהרי צלתה מרובה מחמתה בצירוף סכך העליונה, כדניי סוכה המדובלת – להלן כב. עתוס'].

היתה העליונה חמתה מרובה מצלתה; אם היא בתוך עשרים מהקרקע – התחתונה כשרה. ואם גבוהה מעשרים – לפרש"י התחתונה פסולה כי סכך שלמעלה מעשרים הריהו כסכך פסול המצטרף לכשר ופוסל. והתוס' והר"ן סוברים שהתחתונה כשרה, אם משום שסכך פסול אינו מצטרף לפסול כאשר הסכך הכשר צלתו מרובה מחמתו (כן דעת התוס'), או משום שסכך למעלה מעשרים אינו נידון כסכך פסול (ר"ת ועוד. וכן פסק השלחן-ערוך).

לכאורה נראה שאף לפרש"י, לרבי זירא (ב. שטעם פסול למעלה מעשרים הוא משום חסרון צל, אין לפסול התחתונה עכ"פ כשהעליונה תוך עשרים לסכך התחתון, שהרי אינו פסול בעצם והיה אפשר לשבת על גג התחתונה אילו היה בעליונה די סכך. ושמא אפילו גבוהה למעלה מעשרים אין זה סכך פסול לר"ו.

כמה יהא בין סוכה לסוכה ותהא תחתונה פסולה משום סוכה שתחת הסוכה – אמר רב הונא: טפח [שזהו שיעור מנימלי 'אהל' – כבהלכות טומאה]. רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו: ארבעה [שלא מצינו מקום חשוב פחות מארבעה]. ושמואל אמר: עשרה [כהכשרה כן פסולה, וכיון שפחות מעשרה אינה ראויה לדירה, אינה פוסלת הסוכה שתחתיה].

א. הרי"ף הרז"ה הראב"ה ובעל העיטור פסקו שאם יש בה ארבעה פסולה, כרב חסדא ורבה בר רב הונא הממצעים.

ואילו הרמב"ם והר"ן והרא"ש נקטו הלכה כשמואל שכל שאין בה עשרה – התחתונה כשרה. וכן פסק בשלחן-ערוך (תרכה, א).

והוא הדין אם לעליונה אין דפנות כשיעור הנצרך להכשר סוכה, או שאין בדפנותיה שבעה

על שבעה – התחנתונה כשרה, מפני שהעליונה אינה סוכה כשרה (עפ"י שער הציון שם אות ה, מהבכורי-יעקב. ונראה שה"ה אם הסוכה העליונה גבוהה עשרה ומעט הוצין יורדים לתוכה, שהואיל ו'דירה סרוחה' היא (כדלעיל ד.), אינה חשובה לפסול התחנתונה, וכדין אינה ראויה לדיורין שמבואר בגמרא שהתחנתונה כשרה). ויש חולקים (פרי מגדים תרלג. וכן נקט לעיקר בספר חדושים ובאורים).

ב. נחלקו הראשונים כשאין התחנתונה יכולה לקבל כרים וכסתות, האם רק לשמואל כשרה אבל לרב חסדא ולרבה בר רב הונא אין צריך שתהא העליונה ראויה לדיורין, או גם לדבריהם הסוכה התחנתונה כשרה בעל העיטור. והרא"ש תמה על טעם הדבר.

ג. סוכה שתחת הסוכה, העליונה כשרה אם היא בתוך עשרים מגג הסוכה התחנתונה, גם אם היא למעלה מעשרים מהקרקע [אף לדעת רבא שלמעלה מעשרים פסולה משום שהיא של קבע]. (ע' השגות הראב"ד על המאור; באור הלכה ר"ס תרכח).

דף י

יז. מה הדין במקרים הבאים?

- א. פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או לנאותה.
- ב. פירס סדין על גבי קינופות או נקליטי המטה.
- ג. נויי סוכה הממעטים משטחה, לגובה או לרוחב.

א. פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר – פסולה (שהרי יושב תחת סכך פסול. רש"י).

א. לפרש"י ועוד, אף על פי שהסכך הכשר צלתו מרובה מחמתו, כיון שפירס סדין הרי יושב תחת סכך המקבל טומאה ופסול. ולרבנו תם ותוס' (וכן דעת הרשב"א בתשובה קצו), אין פסול אלא כשהסכך הכשר חמתו מרובה מצלתו בלא הסדין, שהסדין מונע את ייבוש הסכך או את נשירתו, אבל אם ללא הסדין הסכך מספיק – כשרה. להלכה כתבו הפוסקים להחמיר כדעת רש"י וסיעתו (ע' או"ח תרכט, יט).

ב. נראה שאם פורס סדין מפני הנשר באופן עראי לפי שעה אינו פוסל עד שיהא גבוה עשרה ויהא לו גג (רי"א ז).

פירס סדין לנוי – כשרה. היה הנוי מופלג מהסכך ארבעה טפחים – רב נחמן אמר: כשרה. רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו: פסולה (משום אהל המפסיק. ודוקא כשהוא רחב ארבעה טפחים כשיעור סכך פסול הפוסל – ע"ע להלן יז-יח).

א. הלכה כרבים במחלוקתם עם היחיד, הלכך נויי סוכה המופלגים ארבעה – פסולה (רי"ף ו"ש פ). מסתימת הדברים משמע אפילו היו הנויים חמתם מרובם מצלתם אסור. והרא"ה לא כתב כן (ר"ן). ונקטו האחרונים להחמיר.

וכתב מהרי"ל (הביאו הרמ"א תרכז, ד): יש ליזהר שלא לתלות שום נוי סוכה רק בפחות מארבעה לסכך [ואם כי אינו פוסל אלא כשיש ברחבו ארבעה טפחים, יש להזהר לכתחילה שלא לתלות כלל, שמא יעשה נוי הרבה שיהא שיעורו כן וישב תחתיו. אך נראה שבאופן זה יש להקל בנויים שחמתם מרובה מצלתם. עפ"י שער הציון. ולכאורה נראה שכן הדין בקישוטים דקים או שקופים שאינם עושים צל למטה].

ויש מן הפוסקים מקלים כאשר הנוי מתחיל בסמוך לסכך ומשתלשל ומפליג מארבעה.

ב. פרס עליה בגד לצורכו, כגון לייבשו; יש סוברים שהרי זה כלנאותה [אלא שצריך להסירו כשהבגד יבש, שלא יאמרו מסכך זה בדבר המקבל טומאה]. ויש אוסרים (ער"ן. וכן נקטו הפוסקים למעשה שיש להחמיר).

ב. אסור לישן תחת סדין הפרוס על קינופות המטה [= ארבעה מוטות לארבעת צדי המטה, וכלונסאות ביניהם וסדין פרוס עליהם], ואפילו אין הקינופות גבוהות עשרה טפחים מהמטה. באופן זה שאין בגובה עשרה, אין אסור אלא מדרבנן. וצריך עיון שיעורו, והאם אסור גם בפחות מארבעה טפחים (עפ"י חזון איש קג, יח. וע' פנ"י). מותר לישן תחת נקליטי המטה [= שני מוטות באמצעה, והסדין פרוס על הכלונס שביניהם] לפי שאין לה גג טפח. ובלבד שלא יהיו גבוהים עשרה טפחים מהמטה, כי אז אסור (מדרבנן, אבל מעיקר הדין כשרה, דקיימא לן שפועי אהלים לאו כאהלים דמו. תוס'). הרמב"ן והר"ן פירשו בדעת הר"ף שלהלכה מותר לישן תחת נקליטים אפילו גבוהים עשרה, כי שיפועי אהלים אינם כאהלים כלל, אף לא כאהל עראי. וכן דעת הרמב"ם. ואילו בעל המאור והריטב"א כתבו בדעת הר"ף לאסור. וכן נקט הר"ן. וכן כתבו הפוסקים להחמיר בדבר (ע' באור הלכה תרכו, ג).

ג. נויי סוכה אין ממעטים בסוכה, שאם גבוהה מעשרים אמה והם ממעטים אותה מעשרים – פסולה. ואם גבוהה עשרה טפחים והם ממעטים אותה מעשרה – כשרה (רש"י ותוס'). אמר רב אשי: ומן הצד ממעטים (שהרי אין בה כשיעור שייכנס ראשו ורובו ושלחנו).

דפים י – יא

יח. א. מהו לישן בכילה בסוכה?

ב. מהו לישן תחת המטה בסוכה?

א. אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר לישן בכילה בסוכה אף על פי שיש לה גג, והוא שאינה גבוהה עשרה טפחים. ובאר ששונה זה מסדין הפרוס על קינופות המטה, כי הכילה אינה קבועה (בחזקה. רש"י) כמו הקינופות ואינה חשובה 'אהל'. רבה בר רב הונא דרש התר אפילו יש בה עשרה, כרבי יהודה שסבר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע. הלכה כשמואל, שכן סוברים כמה אמוראים (עפ"י רי"ף, תוס' כאן ולהלן כו. ריטב"א ורא"ש). ורי"צ גיאות החמיר אפילו בשאינה גבוהה עשרה [נקט שבוה נחלקו שתי הלשונות ופסק כלשנא בתרא].

כילת חתנים שאין לה גג; לפי לשון אחת התיר שמואל לישון בה אפילו גבוהה עשרה. ואינה דומה לנקליטים, כי הם קבועים יותר.

א. כתבו התוס' שלשון ראשונה חולקת וסוברת שאסור (מדרבנן) אף בכילת חתנים אם גבוהה עשרה. (ומדברי הרמב"ן והרא"ש משמע לכאורה שאין מחלוקת לדינא בין שתי הלשונות. ובחזו"א (קנז, סתם כדברי התוס').

ולפי דעת רבי אליעזר (יט): שיפועי אהלים כאהלים, ודין כילה שאין לה גג ככילה שיש לה גג (עפ"י משמעות הסוגיא להלן יט:).

להלכה כתב הרי"ף שמותר לישן בכילה שאין לה גג טפח אפילו גבוהה עשרה. וכן פסק בשלחן ערוך (תרכו, ב). וכתב המגן-אברהם שאם יש בפחות משלשה טפחים סמוך לגג רוחב טפח – דינה ככילה שיש בגגה טפח. ועוד כתבו על פי האגודה שאין התר אלא כשהסדינים מגיעים עד לקרקע, אבל אם גבוהים מן הקרקע טפח או יותר – אסור (מובא במשנ"ב שם. וע' גם חזו"א קנ, יח).

ב. גובה עשרה נמדד מהקרקע שבו נעוצים המוטות, ואם הם יוצאים מהמטה – מודדים מהמטה עד הגג (עפ"י פרי מגדים תרכו סק"ב [ור' בלשון רש"י]. וע"ש במשנ"ב).

ב. הישן תחת המטה בסוכה – לא יצא ידי חובתו. ופירש שמואל: במטה גבוהה עשרה [ואעפ"י שעשויה לגבה ולא להאחלה, נחשבת 'אהל']. רבי יהודה מתיר, שסבר סוכה דירת קבע ואין אהל עראי בא ומבטל אהל קבע. וכן נקט רבה בר רב הונא (אבל אין הלכה כדבריו. תוס' כאן ולהלן כו.).
התוס' (כ: ד"ה הישן) נסתפקו לומר שמא ישנן דעות אמוראים שאפילו בשאין המטה גבוהה עשרה אסור לישן תחת המטה בסוכה.

ט. הישן בכילה ערום – מהו להוציא ראשו החוצה ולקרוא קריאת שמע? ומה הדין כיוצא בזה בבית כשמוציא ראשו חוץ לחלון?

אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל: הישן בכילה ערום, מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא קריאת שמע. ודוקא כשאינה גבוהה עשרה (שאו נחשבת הכילה ככיסוי), אבל גבוהה עשרה – לא יקרא. ובבית, אפילו אינו גבוה עשרה לא יעמוד אדם בתוכו כשהוא ערום ויוציא ראשו חוץ לחלון ויקרא, כיון שהוא קבוע, לעולם אינו נידון ככיסוי אלא כ'אהל'.

א. יש אוסרים אפילו בכילה שאינה גבוהה עשרה – משום לבו רואה את הערוה (עפ"י ברכות כה). וכן נקטו הרי"ף הראב"ד והתוס' להלכה [אא"כ יש כיסוי על לבו או חגורה המפסקת בין לבו לערוה. ע' מגן אברהם עג סק"ג; חזו"א טז, ב-ג. וע"ע שם ס"ק יא]. ואם יוציא את לבו מהכילה גם כן אסור מפני שראשו ורובו בחוץ וכאילו כולו בחוץ (מגן אברהם שם. לא הבנתי מה טעם אין דנים את הכילה ככיסוי על ערותו).

ב. נראה שהוא הדין לענין הרחקה מצואה, שאם היא בבית והוציא ראשו חוץ לחלון – אסור לקרוא, שראשו הולך אחר רובו (מגן אברהם שם. ומשמע שאם יוציא ראשו ורובו מותר).

דף יא

כ. א. הדלה על הסוכה ענפי עצים וסיכך על גבם – מה דינה?

ב. האם קציצה או חיתוך נחשבים מעשה במקום שהצריכה תורה 'עשייה'?

א. הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס (מין צמח מטפס) וסיכך על גבה – פסולה. ואם היה הסיכוך הרבה מהם – כשרה. והעמידו זאת (ט): בשחבתם (רש"י: השפילם) את ענפי האילן, שאם לא כן מצטרף סכך פסול עם סכך כשר ופסולה.

הדלה עליה את האילן וקצץ את הענפים – כשרה. לדעת שמואל (ולדברי רב יוסף אף רב אמרה) אין די בקציצה אלא צריך לנענע הענפים שקצץ, משום 'תעשה' – ולא מן העשוי, ולרב (כדברי רב הונא) אין צריך לנענע.

ואף לדבריו, אם הענפים שקצץ מעורים עדיין בקליפתם באילן או שקציצתן אינה ניכרת (ע"ש"י תוס') – צריך לנענע.

א. שיטת התלמוד והאמוראים כשמואל, הלכך להלכה צריך לנענע (ע"פ"י רי"ף, תוס' ועוד).
ב. הרמב"ם (ה"ב) והסמ"ג כתבו שאפילו היה הסכך הכשר מרובה, צריך לקצץ הענפים. [ולשיטה זו, אם היה הסכך מרובה מהענפים די בקציצה ללא נענוע, ואם לא היה מרובה צריך לנענע. ע"פ"י רא"ם וכסף משנה]. לדעה זו אין מועיל ביטול סכך פסול בסכך כשר. אך אין נראה כן דעת הרי"ף וש"פ, אלא כשר על ידי חבטה אף בלא קציצה, ואף משלים את השיעור הנצרך לסכך אם הוא מעורב ממש ואינו ניכר (ע"פ"י או"ח תרכו"א ובבאה"ל). ואם הוא ניכר לעצמו, צריך שיהא בסכך הכשר כדי שיעור בלא ענפי האילן (ע"ש).

ולדעת רבנו תם (וכן נקטו התוס' וכן נראית לכא' דעת הרשב"א בתשובה קצו), אפילו כשאין הסכך מרובה על ענפי האילן לא נפסלה הסוכה [כאשר יש בסכך הכשר כדי צלתה מרובה מחמתה] אלא אם הדלה ואחר כך סיכך, אבל סיכך את הסוכה כראוי ואחר כך הדלה את האילן – כשרה. ושאר ראשונים חולקים.

ג. יש אומרים שהעושה סוכתו תחת תקרת הבית והסיר התקרה – צריך לנענע הסכך משום 'תעשה ולא מן העשוי' [ולדעה זו, כשאמרו קצצן צריך לנענע, היינו לא רק את ענפי האילן אלא גם את הסכך. ע' הגהות אשר"י]. ואולם הסכמת הופסקים להכשיר (כן נקט הרמ"א תרכו"ב). ואולם יש מחמירים בעושה סוכתו תחת גג העשוי להפתח ולהסגר, מפני שאין פתיחת הגג נחשבת מעשה גמור כי עשוי הוא להיפתח ולהיסגר (ע"פ"י ב"ח, מג"א וא"ר וש"א. מובא במשנ"ב תרכו סק"ח). והרמ"א (שם) כתב להקל.

ולדברי הכל אם כשעשה הסוכה היתה חשופה לאויר ורק אחר כך סגר את הגג, די בפתיחת הגג ואין צריך מעשה בסכך עצמו (משנ"ב שם סק"ט).

ד. ה'נענוע'; פרש רש"י ועוד ראשונים שיגביה כל ענף לבדו ויחזור ויניחנו לשם סיכון. ומסתימת כמה פוסקים נראה שמוזים ממקומם ואין צורך להגביה אחד אחד. וכן כתב הב"ח. ומדברי המשנה ברורה (תרכו סק"ח) נראה שמצריך להגביה ולהניח דוקא. כן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח קמ), ופסק שם שבמקרים שצריך לנענע משום חומרא או משום חשש לדעות מקצת מן הפוסקים [כגון במסכת תחת גג העשוי להפתח] יש לסמוך שמועיל לנענעם ללא הגבחה כל אחד לבדו.

[לכאורה היה נראה שמה שכתב רש"י 'כל אחד לבדו' לא בא לאפוקי כשמגביה כמה ענפים ביחד אלא רצונו לומר שאין צריך להסיר הסכך כולו ולסתור הסוכה רק יכול להגביה כל ענף וענף, אבל ראוי להגביה ענפים מספר ולהניחם. וא"כ נראה שהזוה למקום אחר כמוה כהגבהה. וכן יש להוכיח מדברי המשנ"ב שאעפ"י שהביא לשון רש"י כנ"ל, כתב במקום אחר (תרכט ס"ק מד) כדברי הב"ח שהזוה היינו נענוע. וע"ע מצות ראה סי' קמה].

ב. כנוצר לעיל, נחלקו רב ושמואל [וגם לוי סבר כשמואל] האם קציצתם / פסיקתם זוהי עשייתם אם לאו. ונוגע הדבר לסוכה שהדלה עליה את האילן, וכן לציצית שהטיל בבגד חוט אחד ארוך ולא חתכו עד לאחר שכרך וקשר, או שהטיל לשתי קרנות בבת אחת ואחר הכריכות והקשירות הפריד החוטים זה מזה [אבל אם כשתלאם בבגד היו מחוברים וחתכם קודם שקשר – כשר אף לדעת שמואל, שאין צריך כנף (ולא שתיים) בשעת תליית הפתילים].

וכן נוגע הדבר לארבעת המינים; לדעת רבי יהודה שלולב צריך אגד מעיקר הדין, אם אגד ההדס שענביו מרובים מעליו ואחר כך ליקט הענבים – רבי שמעון בר יהוצדק פוסל, שסובר ללמוד לולב מסוכה וצריך בו עשייה כסוכה [והיינו אגידתו], הלכך אינו כשר בליקוט הענבים שאין זו 'עשייה'. [וחכמים מכשירים. אפשר שהם סוברים לולב אין צריך אגד אלא משום נוי מצוה, או שאין למדים לולב מסוכה להצריך בו עשייה].

א. הלכה כחכמים שלולב אין צריך אגד מעיקר הדין אלא משום נוי מצוה, ואם ליקט הענבים לאחר האיגוד – כשר. וע"ע להלן לג.

ב. יש אפשרות נוספת לפרש טעמו של רבי שמעון בן יהוצדק שפוסל משום תורת 'דחוי' במצוות, ולא משום שצריך עשייה בהכשר, וכדלקמן לג.

דפים יא – יב

כא. מאלו מינים מסככים? מנין שדבר שאין גידולו מן הארץ ודבר המקבל טומאה פסולים לסיכוך?

מסככים בדבר הגדל מן הארץ שאינו מקבל טומאה. ריש לקיש דרש זאת מואד יעלה מן הארץ – כאד שעולה מן הארץ ואינו מקבל טומאה. וזה כדעת האומר סוכות ישראל במדבר, ענני כבוד היו. ובשם רבי יוחנן דרש רב דימי מ'חג הסוכות' – כחגיגה. והקשו על כך. והביאו דברי רבין בשם ר'ו"ח מהכתוב חג הסוכות תעשה... באספך מגרנד ומיקבך – בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר, שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה (מגרנד ומיקבך – ולא גורן ויקב עצמם). ורב חסדא אמר מכאן: צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת ספת ככתוב – הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב.

[לדברי רבי יהודה (בבב"א להלן לו:)] אין מסככים אלא בארבעת המינים שבלולב. ולשיטתו אין דורשים 'פסולת גורן ויקב' אלא דבר שאינו מקבל טומאה למדים מואד יעלה מן הארץ או מהקש סוכה לחגיגה (עפ"י תוס' לו: ד"ה רבי. וע"ע דובב משרים ח"א מו:).

א. עורות ועצמות, אף על פי שבאים מבהמות הגדלות מהקרקע, אינם בכלל 'גידולו מן הארץ' ואינם כשרים לסכך גם אם אינם מקבלים טומאה, כגון שלא עובדו (ראשונים; או"ח תרכט, א). ולפי הדרשה הראשונה שמסר רב דימי מהקש סוכה לחגיגה, בדין היה שמסככים בעורות שאינם מקבלים טומאה (עפרש"י. וכן דעת בעל עשרת הדברות – מובא בשבלי הלקט שכד). עפר ולוחות אבנים פסולים לסיכוך, שאינו בכלל 'גידולו מן הארץ' (ראשונים לעיל ז. וע' בריטב"א טעם נוסף; רמ"א תרכט, א).

ב. פסול מחובר לסיכוך; כתבו רש"י והר"ן, נלמד גם הוא מבאספך מגרנד... ואילו הריטב"א כתב שהוא משום 'תעשה ולא מן העשוי' (וע' ערוך לנר; רשימות שיעורים; הערות במסכת סוכה; שבת הלוי ח"ד נט, יב).

ג. דברים המקבלים טומאה מדרבנן [כגון פשוטי כלי עץ מסוימים] – פסולים לסיכוך מדרבנן (עפ"י ראשונים להלן).

דף יב

כב. המסכך סוכתו בדברים דלהלן – האם הסוכה כשרה?

א. חבילי קש, חבילי עצים וחבילי זרדים.

ב. חצים זכרים ונקבות.

ג. אניצי פשתן, הוצני פשתן והושני פשתן.

א. חבילי קש, עצים או זרדים – אין מסככים בהן [אבל כשרות לדפנות]. וכולן שהתירן – כשרות. ופרשו הטעם בשם רבי יוחנן, משום גזרת אוצר – פעמים בא מן השדה בערב וחבילתו על כתפו ומעלה ומניחה כדי ליבשה, ונמלך עליה לסכך, והתורה אמרה תעשה – ולא מן העשוי, הלכך גזרו חכמים לפסול (אף בדיעבד. תוס' ועוד) אפילו הניחן מתחילה לכוונת סיכוך.

א. אמרו בירושלמי: אין חבילה פחותה מכ"ה קנים (תוס', רא"ש). ויש אומרים על פי הסוגיא דלהלן

(ג) שאגד בשלש נחשב אגד, בשנים – מחלוקת חכמים ורבי יוסי (ער"ן ועוד. וכ"כ בקרבן נתנאל

בדעת הר"ף). והלכה כדעה ראשונה (תרכט, טו).

ב. יש סוברים שאין מועילה התרת החבילה אלא אם הניח החבילה לשם סיכוך, אבל הניחה לייבוש

אין די בהתרה כי אין זו 'עשייה', אלא צריך לנענע (כן הביא הרי"א מהר"י מקרקשונא והסכים עמו.

וכן סתם השלחן-ערוך תרכט, יז וכן נקטו הב"ח ומג"א ועוד). ויש אומרים שאף בזה כשר בהתרה (כן

כתבו הריטב"א והתוס' (ד"ה אין); רי"צ גיאת (ח"א עמ' עה); העיטור שער ד).

ג. יש מי שאומר שחבילה שהניחה לייבוש ואחר כך נענעה לשם סכך – כשרה, כמו בחוטט בגדיש

(מובא בר"ן, וכן נקט בקרבן-נתנאל). והרמב"ן כתב שאין מועיל (וכן נקט הב"ח ועוד פוסקים להלכה).

ד. מצד הסברא היה נראה דבר חדש, שלא רק בחבילה אסרו אלא כל דבר מקופל ומגולגל שרגילים להניחו לאיחוסן

בכלל הגזרה, ולפי"ז אין מסככים במחצלות מגולגלות משום 'גזרת אוצר'. וצ"ב.

ב. אמר רב יהודה אמר רב: סיככה בחצים (= בית יד של חץ, העשוי מעץ); זכרים (שהעץ נתחב בבית קיבול של החץ

עצמו) – כשרה, לפי שהם פשוטי כלי עץ ואינם מקבלים טומאה. נקבות (שיש נקב בראשן והחץ נכנס לתוך

הנקב) – פסולה, לפי שיש להם בית קיבול ומקבלים טומאה, ואף על פי שהוא בית קיבול העשוי למלאות.

א. לדברי רבי יוחנן, לרבי מאיר אין מסככים בחצים זכרים משום גזרת כלים. וכן כל כיו"ב כגון

נסרים משופים (עפ"י גמרא טו.). ואולם אין הלכה כן (עפ"י בעל המאור ורמב"ן).

ב. התוס' הקשו שלכאורה נראה שדין בית קיבול העשוי למלאות שנוי במחלוקת תנאים, ולדעת

חכמים טהור. ויש אומרים כיון שאינו עשוי למלאות לעולם, כי כשירים את החץ מופרד

הברזל מבית הקיבול, הלכך הכל מודים שנחשב זה לבית קיבול, אבל העשוי למלאות לעולם

– אינו נחשב בית קיבול (עפ"י מאירי בישוב פסקי הרמב"ם. והתוס' כתבו שחילוק זה דחוק).

ויש ראשונים הנוקטים להלכה בית קיבול העשוי למלאות [אפילו לעולם] נחשב בית קיבול

(עפ"י שו"ת הרשב"א קצה וב'מיוחסות' רטו. וכן נקט מגן אברהם תרכט סק"ח). ויש מחלקים בין קודם

שנתמלא, שנחשב 'בית קיבול' לאחר המילוי (כ"כ המפרשים בישוב דברי התוס' כאן ובשבת. ע' ערוך

לנר).

ג. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן (ברי"ף: רב): סככה באניצי פשתן (אגודות פשתן לאחר ניפוץ וסירוק) –

פסולה.

א. רש"י פירש לפי שמקבלים טומאת נגעים. ומשמע שמדין תורה פסולים לסיכוך. ואולם ישנן דעות תנאים (בשבת כז) הסוברות שאינם מקבלים טומאה עד לאחר הטויה.

והתוס' (וכן נקט הר"ן) פרשו שלדברי הכל אינם מקבלים טומאה קודם טויה רק גזרו חכמים לפוסלם לסכך כי קרובים לקבלת טומאה, לכשיטו. ושמא דין זה אינו מוסכם, ולרבי יהודה כשרות לסיכוך אף מדרבנן (ולדעת הרמב"ן ועוד ראשונים (בשבת כז), לפי סומכוס קודם טויה כשר לסכך). ועוד צדדו התוס' שאפשר אף טווי כשר לסיכוך לרבנן, מפני שאינו מקבל שאר טומאות אלא טומאת נגעים.

והרמב"ם (סוכה ה) פרש טעם אחר: מפני שהפשתן נשתנית צורתו וכאילו אינו מגידולי קרקע. והראב"ד כתב: מפני שראויים ליתן את האניצים בכרים וכסתות והרי הם מקבלים טומאה על ידי דבר אחר [וצריך לחלק בין אלו לחצים וכרים שאעפ"י שמקבלים טומאה ע"י חיבורם לחץ, עתה נחשבים כדבר לעצמו ולכן מסככים בהם].

ב. גם אניצי פשתן של נכרים [שאינם מטמאים בנגעים] פסולים לסיכוך, כי אותו המין ראוי לקבל טומאה (עפ"י זכר יצחק נו, ג).

בהוצני פשתן (פשתן כמות שהוא בהוצין שלו) – כשרה.

בהושני פשתן – איני יודע. ונסתפק רבה בר בר חנה מהם ה'הושנים' שנסתפק בהם רבי יוחנן; האם נידוכו במכתשת ועדיין לא נופצו במסרק, אבל קודם דיכה בכלל 'הוצים' הם וכשרות, או שמא אפילו רק נישורו במים קודם שנידוכו, בכלל הספק הם.

הר"ן כתב עפ"י הרי"ף שיש לנקוט לקולא בספק זה, ופשתן שנשרה ולא נידוק – כשר. וכשיטתו שאניצי פשתן פסולים מדרבנן וספקא דרבנן לקולא. והריטב"א הקל יותר, שאפילו נידוק ולא נופץ מותר. אבל לשיטת רש"י יש להחמיר, כי לשיטתו הוא ספק בשל תורה (כן כתב הריטב"א לשיטתו. וכן כתב הרי"א, שאף אם שרה ולא דק אסור לסכך בו. וכן פסק הרי"צ גיאנות). ויש מהאחרונים שהורו לחוש לדעת רש"י לענין מקוואות (ע' זכר יצחק נו, ג; אגרות משה יו"ד ח"א קטז, ג).

הרמב"ם כתב (עפ"י הירושלמי, הובא ברא"ש) מסככים בחבלים של סיב ושל חלף וכד' שהרי צורתם עומדת ואינם פלים.

דפים יב – יג

כג. מהו לסכך במינים דלהלן?

א. מיני ירקות.

ב. מיני סנה.

ג. מוצא הדקל כשהוא עם ענפיו.

ד. גזע הקנה שיוצאים ממנו דוקרנים רבים.

ה. חבילות קנים שאגידתם אינה עשויה אלא לצורך המכירה.

ו. צריפי ערבה קלועה.

ז. ענפים וזמורות של עצי פרי, המחוברים להם פירות.

א. מיני ירקות שהם מאכל אדם (ערש"י וש"פ) – פסולים לסיכוך.

כתבו הפוסקים: אפילו לא הוכשרו לקבל טומאה פסולים (עפ"י תוספות רעק"א אהלות ה,ה; קרבן נתנאל ופרי מגדים, מובא במשנ"ב תרכט ס"ק כה וערוה"ש שם כ. וכבר מפורש הדבר בתורי"ד, ש'פסולת גורן ויקב' אמרה תורה ולא גורן ויקב עצמם, אפילו לא הוכשרו). והרש"ש כתב שאינם פסולים אלא מדרבנן. ויש מי שכתב שמדברי התוס' יוצא שכשרים (עפ"י רשימות שעורי הגר"ד לעיל יא. וע' בבכורי יעקב קונטרס תוספת בכורים – בדעת רבי יהודה להלן לו: וע"ע בהר צבי יג: אות ג).

מיני ירקות [אפילו אינם 'אוכל'] שריחם מבאיש; אמר אביי, אין מסככים בהם מפני שעוזב הסוכה מחמתם ויוצא. [ומהטעם הזה נחלק אביי על רב יהודה שאמר מסככים ב'שווצרי'].
מאותו טעם יש לפסלם גם לדפנות (ריטב"א ור"ן).

בדיעבד יצא ידי חובתו (רמב"ם, רא"ש).

מיני ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח, אמר רבי אבא אמר שמואל: פוסלים בסוכה משום אויר [בשלשה טפחים, ולא בד' כסוך פסול] כיון שנפרכים ונפלים לכשייבשו.

א. יש סוברים שירקות אלו העומדים להתייבש ולהיפרך, פסולים לסיכוך מדין תורה. ויש אומרים מדרבנן (ע' בריטב"א שתי דעות. ועתורי"ד. [והרש"ש צדד לפסול מדאורייתא מטעם סוכה שאינה ראויה לשבעה. ולפי טעם זה יתכן שגם אם לענין טומאה נידונים מהתורה כ'אהל' כל עוד לא יבשו, לענין סוכה פסולים מהתורה]. ואם נאמר שהרי הם כאויר מדאורייתא, אפשר שדינם כאויר גם לקולא כגון שיש שני טפחים סוך פסול ועוד שני טפחים ירקות אלו, שאם הם כאויר אינם מצטרפים לפסול. ואולם הגרעק"א כתב לפסול בזה. וע"ע הר צבי).

ב. מכאן לכל דבר העשוי להתייבש בתוך שבעה עד שתהא חמתו מרובה מצלתו, פסול הוא מעתה (ר"ן).

ב. מיני סנאים והגאים; אמר רב חנן בר רבא: מסככים בהם. אביי אמר, ב'היגי' אין מסככים, כיון שעליהם נושרים הריהו עוזב ויוצא.

בדיעבד, יצא ידי חובתו (רמב"ם ה,ב, רא"ש).

ג-ד. מוצא הדקל כשהוא מחובר בענפיו; אמר רב גידל אמר רב: מסככים בו. ואינו בכלל 'גזרת אוצר' שגזרו בחבילות, כי אגד בידי שמים לא שמיה אגד. ואעפ"י שהענפים נאגדים יחדיו בידי אדם – אגד בדבר יחידי המחובר יחד אינו 'אגד'.
והוא הדין לגזע הקנה שיוצאים ממנו דוקרנים – כשר לסיכוך (רבינא בר שילא. וסייעוהו מהברייתא).

ה. דרש מרימר: אותם איסורים שבסורא שאיגודם אינו אלא למנין בעלמא לצורך המכירה (והלוקח לייבשם מתיר אגדם, שלא כשאר חבילות) – מסככים בהם ואינם בכלל גזרת אוצר, הלכך המסכך בהם לשם סוכה אין צריך להתיר אגדם.

ו. אמר רבי אבא: אותם צריפים העשויים מערבה קלועה (כפרש"י. והר"ן פירש: חבילות ערבה הנקשרות למטה ולמעלה), כיון שהותרו ראשי מעדניה (= הקשר העליון שבראש הנצרים) – כשרים לסיכוך ואין צריך להתיר הקליעה.

לדברי רב פפא מדובר כשהתיר גם את הקשרים שמלמטה. ולדברי רב הונא בריה דרבי יהושע אפילו לא התיר מלמטה כשר, שכל אגד שאינו עשוי לטלטלו (כגון זה שמהתיר קשר העליון אם אתה מטלטלו הוא ניתק מאליו. רש"י) – אין שמו 'אגד'.

הריטב"א כתב: כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד, גם אם יכולים לטלטלו באותו אגד. אך מרש"י ור"ן יש לדייק לכאורה שרק אם אי אפשר לטלטלו מותר.

ז. ענפים וזמורות המחברים לפירותיהם (שהם מאכל אדם. פוסקים); אם הפסולת מרובה על האכלים – כשרה, ואם לאו – פסולה. אחרים אומרים עד שיהו הקשים (= החלקים העציים שבצמח) מרובים על הידות ועל האכלים.

פרשו בגמרא שלדעת רבי אבא מחלוקתם היא האם הידות מקבלות טומאה ופסולות לסיכוך, או אינן מקבלות טומאה וכשרות (ומצטרפות עם שאר העץ לעשות את הפירות מיעוט. פוסקים). ולרב מנשיא בר גדא אפשר שלדברי הכל הידות כשרות, שהקוצר לסכך – אין לו ידות, ואחרים שפסלו – בשקצצן לאכילה ונמלך עליהם לסיכוך ועשה בהן מעשה מסוים, כדלהלן.

נקטו הפוסקים (רו"ה, ר"ן, רא"ש; או"ח תרכט, י) שמסקנת ההלכה כרב מנשיא שהקוצר לסכך – הידות כשרות לסיכוך. ואם קצר לאוכלים ונמלך לסכך – הידות [עד ג' טפחים בדרך כלל. ע' מג"א ומשנ"ב שם] פסולות וצריך שירבו העצים על הידות ועל האכלין. מלבד אם בססן (= דשן), אז עולות מתורת 'יד' וכל שהפסולת מרובה על האכלים כשרה.

דף יג

כד. א. מצות אוזב – בכמה קלחים וכמה גבעולים, למצוה ולעכב?

ב. מיני ירקות – האם נידונים כ'אהל' לענין הבאת טומאה וחציצה בפני הטומאה?

א. מצות אוזב בהזאת מי חטאת ב'אגודה' (גזרה שוה 'לקיחה' – לקיחה' מאוזב האמור בפסח מצרים שנאמר בו אגדת אוזב. עתוס' מהספרי). ונחלקו תנאים בשיעורה; –

לדברי חכמים מצוותה בשלשה קלחים ושלשה גבעולים (בכל קלח גבעול אחד. רש"י כאן ועוד). וזהו למצוה, אבל לעכב – לא פחות משנים. ושיריו (כאשר נפלו קלחים מהאגודה) – אפילו אחד כשר. ולרבי יוסי, שלשה לעכב. ושיריו שנים.

[רבי יהודה אומר: שלשה קלחים של שלשה גבעולים כל אחד. עפ"י פרה יא, ט. ורש"י בשבת קט: פירש כן בדעת ת"ק, וכבר עמד על כך הרש"ש].

א. הלכה כחכמים ששנים לעכב (רמב"ם פרה יא, ד; ריטב"א). ולענין שיריו משמע ברמב"ם שאף בדיעבד אין כשר באחד (עפ"י כסף משנה, דלא כמו שצדד הר"י קורקוס).

ב. נראה מדברי רש"י שצריך שיקח האוזב עם השורש. ונראה שהוא הדין לעץ ארוז (עפ"י רש"ש).

ב. מיני ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח, מביאים את הטומאה על ידי האהלה, ואינם חוצצים בפני הטומאה – שהואיל והם מתיבשים ונפרכים, גזרו בהם חכמים (רש"י ותוס') גם בעודם לחים ושלמים שלא יחוצצו.

מדין תורה נחשבים עתה 'אהל' לחוץ בפני הטומאה [אם אינם מחוברים שנעים ונדים ברות]. ומדובר כשלא הוכשרו לקבל טומאה, שאם כן הלא כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה (תוס'). ודחו מה שמופיע בפרש"י שאינם ראויים למאכל אדם ולכך אינם מקבלים טומאה). והרי"ד גרס 'אין מביאים את הטומאה ואין חוצצים' – שאינם נחשבים כ'אהל' מהתורה, מפני שעומדים להתייבש ולהיפרך (וע' גם בריטב"א).

דפים יג – יד

כה. הבוצר לגת והקוצר לסכך – האם יש לו תורת 'ידות האכלים' לענין הבאת טומאה על האכל, אם נגעה טומאה ביד הפרי? ומה הדין כשקצר לאכילה?

הבוצר לגת – אין לו 'ידות', שאם נגעה טומאה ביד – האכל טהור, כי אין נוח לו באותן ידות, מפני שליין הוא צריך והידות סופגות היין ומפסידות.

הקוצר לסכך – מחלוקת אמוראים (ותנאים) האם יש לו ידות [כי נוח לו בחיבורן לאכלים כדי שלא יתפורו] אם לאו, כנ"ל.

קצצן לאכילה ונמלך לסיכוך – לא יצאו הידות מתורת קבלת טומאה שירדה עליהן, כי מחשבה לבדה אינה מוציאה מתורת קבלת טומאה אא"כ עשה בהן מעשה המורה על אי רצונו בהם, וכגון ידות האוכלים שבססן בגורן – טהורות. לרבי יוחנן – בססן ממש. ולרבי אלעזר – שהתיר אגדן והן מתפורות. ולדברי רבי יוסי [וכן דעת אחרים] אפילו בסס לא יצאו מתורת קבלת טומאה כי עדיין נוח לו בהם [כגון בגורן – ע"י הידות ראיות להופכן בעת, ובסכך – נוח לו ליטול ראשי השבולים ע"י הקשים שבהם, לאחר סתירת הסוכה].

הלכה כחכמים ורבי יוחנן, שאם דשן בגורן – טהורות (עפ"י רא"ש ועוד).

דף יד

כו. סיכוך בנסרים – מה דינו באופנים דלהלן?

א. נסר רחב ארבעה טפחים ויותר.

ב. נסר שאין ברחבו ארבעה טפחים.

ג. כמה נסרים הסמוכים זה לזה.

ד. הניח בין נסר לנסר כמלא נסר והניח שם סכך כשר.

ה. סיכך בנסרים כשהם מונחים על צדיהם הצר.

ו. הניח נסר רחב בפתח הסוכה, מקצת מרחבו בפנים ומקצתו בחוץ.

א. נסר רחב ארבעה טפחים; לדברי רב, נחלקו בדבר רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו האם כשר לסכך בו או פסול משום גזרת תקרה (הואיל ורוב תקרות עשויות מנסרים כאלו, אם תכשירים יבוא לומר מה לי לסכך באלו מה לי לישב תחת קורות ביתי). ולדברי שמואל, הכל מודים שפסול משום גזרה. ואם נתן נסר כזה בסוכה – אסור לישן תחתיו. (ואם הוא נתון באמצע הסוכה, לכמה דעות נפסלה הסוכה כולה וכמו שיבואר בע"ה להלן יז-יח).

א. כתבו הרי"ף והתוס' שהלכה כשמואל [שכן משמע מסוגיות הגמרא ומהאמוראים שנקטו כמותו] ופסול.

ב. מהסוגיא להלן וכן מסתימת הפוסקים נראה שגזרת תקרה אמורה גם בנסרים העשויים ממינים

שאינן רגילים לעשות מהם תקרה (ערש"ש).

ג. בשו"ת שבט הלוי (ח"ה עד, ג) חידש שנסר רחב ארבע אמות פסול לדברי הכל כי דומה ממש

לתקרת בית. (צ"ע לפי"ז מדוע סתמו במשנה ובגמרא להלן טו. בדין תקרה שאין עליה מעזיבה, ולא פרשו

בד"א בפחות מד' אמות, אבל יותר מד"א פסולה).

משמע בגמרא שבמקום אונס כגון בשעת הסכנה, מודה רבי מאיר שיש לסכך בנסרים בני ארבעה ולישב תחתם.

נחלקו הפוסקים באופן זה ובכיוצא בזה, האם מברכים על הישיבה בסוכה אם לאו. ודעת הרשב"א בחידושו נוסה שבעניינינו יכול לברך (מובא במשנ"ב תרכט סק"ג).

ב. נסר פחות מארבעה טפחים; לרב – לדברי הכל כשרה. לשמואל, רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר. ופירש רב פפא דהיינו בין שלשה לארבעה, אבל פחות משלשה טפחים לדברי הכל לא גזרו והרי זה כשאר קנים דעלמא.

לדברי רבי יוחנן להלן (טו.), מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה בנסרים משופים ומשום גזרת כלים נגעו בה ולא משום גזרת תקרה (ומשמע אף בפחות משלשה טפחים). אבל רב חולק על גזרת כלים ולדבריו כל פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה – מסככים בהם.

א. כן הלכה, שמסככים בנסרים משופים וכן בשאר פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה (עפ"י

רו"ה רמב"ן ורא"ש; או"ח תרכט, יח).

ב. ר"ח רמב"ם (ה, ז), רו"ה רי"ד ותוס' כתבו שהלכה כרבי יהודה וכשמואל, והראב"ד כתב שהלכה כרבי מאיר ורב. נמצא לדברי הכל נסר פחות מארבעה טפחים כשר (עפ"י רא"ש).

יש מהראשונים שכתבו שכיום אין לסכך אף בנסרים הפחותים מארבעה [ומשלשה], הואיל ובזמן הזה משתמשים בבתים בנסרים כאלו (עפ"י הג"מ, מובא בפוסקים; מהר"ח או"ז קצד). והסמ"ק כתב (והובא בשו"ע תרכט, יח) שנהגו שלא לסכך בנסרים כלל, שמה יסכך בענין שהגשם לא יוכל להכנס. ולפי טעם זה יש לחוש גם בנסרים שאין רגילים לקרות בהם הבתים. ויש לחוש לטעם זה (עפ"י משנ"ב שם. ובשעת הדחק נראה ודאי שמסכך ומברך. ע' כו"ב בשעה"צ שם אות עג. וע' בשו"ע תרלא,ה שכשר לסכך בקורות טפח).

ובאג"מ (או"ח ח"ה סוס"י מ) כתב שנסרים דקים משתמשים בהם לרצפת בתים, הריהם בכלל המנהג שאין לסכך בנסרים. ואולם אם אינם משופים שאינם ראויים לרצפה ולתקרה הנראית, או אם הם דקים מאלו שעושים בהם רצפה – יש להכשיר.

ובירושלם נהגו רבים לסכך ב'בלפונים' שאין ברחבם טפח, (עפ"י הליכות שלמה ח, ג ובדבר הלכה).

ב. נסרים פחותים מארבעה המשולבים זה עם זה במסמרים כעין שליבות הסולם, ואין באויר שבין שלב לשלב שלשה טפחים – יש מי שהורה בזה איסור, כי גידונים כולם כנסר אחד רחב ארבעה, ויש מי שמתיר [וממלא בפסל את הרווחים]. והנהגים כן יש להם על מי לסמוך (עפ"י שו"ת רשב"א ח"א ריג).

ג. מבואר בגמרא שנסרים שיש ברחבם ארבעה טפחים, לדעת הפוסלים אותם, מצטרפים לארבע אמות מן הצד, שאם הם סמוכים זה לזה בסמוך לדופן ובין כולם יש ארבע אמות, אין אומרים 'דופן עקומה' להכשיר הסוכה. ואילו לרב בשיטת רבי יהודה המכשיר – אין מצטרפים שהרי אפילו מכוסה הסוכה כולה בהם – כשרה (אבל לשמואל, גם לרבי יהודה מצטרפים לד' אמות לפסול. עפ"י מהרש"א).

נסרים שאין בהם ארבעה טפחים, משמע בגמרא שלרב הרי הם כקנים בעלמא ואינם מצטרפים לפסול אפילו סיכך בהם הסוכה כולה. ולשמואל, נחלקו בדבר רבי מאיר ורבי יהודה אם מצטרפים לשיעור ארבעה טפחים לפסול את הסוכה כולה (רבי מאיר) אם לאו (רבי יהודה). כן מבואר לפי לשון אחת בגמרא (וכן נקטו בתוס' בד"ה ומודה. ולפי לשון אחרונה אין הוכחה לכך, ויתכן שגם לשמואל אין מצטרפים).

ד. הניח בין נסר לנסר כמלא נסר; אפילו רבי מאיר המחמיר בנסרים, מודה שמניח פסל (= פסולת גורן ויקב) וכשרה.

נסר שיש ברחבו ארבעה, למאן דאמר (להלן יז) סכך פסול פסול בארבעה טפחים, מדובר שבאמצע הסוכה יש כשיעור הכשר סוכה סכך כשר ללא הפסק נסר, ובין הסכך הכשר הזה לדפנות אין ארבע אמות, רק אז כשר לישב תחת הפסל שבאמצע [ובאופן זה אין חילוק אם יש בין נסר לנסר כמלא נסר או יותר או פחות – לעולם באמצע כשר לישב ולא בצדדים]. ולמאן דאמר סכך פסול אינו פסול בארבעה, אפילו סיכך כך כל הסוכה, נסר ופסל נסר ופסל – כשרה, ויושב רק תחת הפסל.

נסר שאין ברחבו ארבעה (לדעת הפוסל), אפילו כל הסוכה עשויה כן – כשרה, ויושב אפילו תחת הנסרים. ואולם אם בין נסר לנסר יש פחות ממלא נסר – פסול לרבי מאיר (עפ"י תוס' ועוד. וכ"כ רש"י להלן יח. שיושב תחת הנסר שאין בו ארבעה, וכן דעת הר"ה). ולדעת הראב"ד אפילו יש בין נסר לנסר פסל מרובה, אין לישב תחת הנסרים אם הם רחבים שלשה טפחים. וכתב בספר חיי אדם (מובא במשנ"ב תרלב סק"ג) שיש להחמיר כן לכתחילה.

ה. נסרים רחבים הפסולים לסיכוך, שהפכם על צדיהם; רב הונא אמר: פסולה, וכן הורה רב נחמן. ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו: כשרה. ומשמע שלבסוף קבלו דעת הפוסלים – לפי שעשאוהו חכמים כשיפודים של מתכת ופסולים מכל וכל (וכן הלכה).

וכן בסוכה קטנה, אם נתן בה נסר אחד ארבעה והפכו על צדו והוא תופס עתה שלשה טפחים – הסוכה כולה פסולה, כדן סכך פסול. אבל אם כשהוא על צדו אינו תופס שלשה – כשרה (עפ"י רש"י. ובסוכה גדולה אין הפרש אם כשהפכו על צדו תופס שלשה או פחות. פוסקים).

ו. מבואר בגמרא שאפילו לדעת המכשירים בהפכם על צדיהם, יש לפסול נסרים רחבים הנתונים בפתח הסוכה, כשהכניס שלשה טפחים לסוכה וטפח אחד בחוץ. וטעם הדבר, לפי שפסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה הלכך הנסר כולו נידון כאילו היה בפנים.

א. אם אין בסכך הכשר כשיעור הכשר סוכה – הסוכה כולה פסולה. ואם יש בו כשיעור, הסוכה כשרה אבל אין יושבים תחת הנסר (עפ"י בעל המאור; מהרש"א, חו"א קמ"ב, ע"ש, הליכות שלמה פ"ז הערה 36).

ב. מדובר כשדופן אחת של הסוכה נמשכת כנגד אותו הנסר כולו, שאם לא כן – אין כאן דין 'פסל היוצא מן הסוכה' כדלהלן יש (עפ"י פרי מגדים ולבושי שרד ר"ס תרלב. ועתוס' יז. ד"ה אויר. ובחזו"א קמ"ד, א. וצ"ע).

ג. יש שנסתפק בנסר שבפתח הסוכה, שני טפחים בפנים ושנים בחוץ וכד' (ע' בריטב"א. ומדברי מהרש"א מבואר שנקט בפשטות שפסול. וע' הלי"ש (ז סקי"ב) שאולי אפילו רק מעט בפנים אין לישב תחתיו).

ד. יש מי שכתב על פי דיוק דברי רש"י, שאם מונח נסר רחב ארבעה בסמוך לדופן הסוכה, שלשה טפחים ממנו בתוך הסוכה וטפח אחד מעל הדופן וחוצה – כשר לישב תחתיו, שהדופן מפסקת בין החלק הפנימי לחיצון ונידון כנסר שאינו רחב ארבעה (עפ"י מגן אברהם תרלב, א. וכן נקט להלכה החזו"א – איש קמ"ב, וכן בשבט הלוי ח"ה ע"ג, וחו"ו ע"ה. וכן נקט הגרשו"א, ואף צדד להתיר בעשיית צורת הפתח, כגון שרוצה לצרף חלק מתקרת הבית לשטח הסוכה, פחות מד' טפחים, יעמיד צוה"פ כדי 'לחלק' את התקרה ויכול לישב תחת התקרה בחלק המסופח לסוכה. ואף להשלים שיעור סוכה יכול באופן זה בפחות מג'

טפחים. ע' הליכות שלמה ד,ח). ויש שכתבו להחמיר [לפי מה שאנו נוקטים הפכם על צדיהם פסולה] שאין לישב תחתיו אלא דיגו כדופן עקומה (עפ"י מהרש"א; חדושי בית מאיר; חמד משה. וכן חכך המשג"ב (תרכט סק"ז ובשעה"צ. וע' גם תרלב סק"ז ובשעה"צ) לאסור).

דף טו

- כז. א. הבא לישב תחת תקרה שאין עליה מעויבה – מה יעשה להכשירה לטובה?
 ב. המקרה סוכתו בשיפודים או בארוכות המטה – באיזה אופן יכולה סוכתו להיות כשרה?
 ג. סככה בבלאי כלים מהו?

א. תקרת גסרים (הרחבים מארבעה טפחים. רש"י ותוס') שאין עליה מעויבה (= עפר, טיט); לדברי רבי יהודה בית שמאי אוסרים אעפ"י שיפקפקם לשם סוכה, אא"כ נוטל אחת מבינתים ומסכך ביניהם בסכך כשר. [ולדעת האומרים סכך פסול פוסל בארבעה טפחים, אין כשרה אלא אם יש כשיעור הכשר סוכה של סכך כשר ללא נסר מפסיק, ואין ארבע אמות מהדפנות עד אליו]. ובית הלל אומרים: או מפקפק או נוטל אחת מבינתים (שבאחד מאלו כבר יש 'עשיה' בהכשר, אבל בלא מעשה – פסול, שהרי אין זו 'סוכה' אלא ביתו של כל השנה הוא).
 ורבי מאיר אומר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה אלא הכל מודים שנוטל אחת מבינתים ואין מועיל פקפוק.

א. מבואר בגמרא (כפרש"י תוס' ועוד) שאפילו לשמואל שפסל בנסרים רחבים ארבעה אף לרבי יהודה, כאן שהתקרה קיימת והוא עושה מעשה להכשיר, סובר רבי יהודה שכשר שהרי מוכיח שבקי בהלכה זו, ואין זה כמסכך מתחילה בנסרים. וכן הלכה (עפ"י ר"ה ועוד).
 ואילו הרמב"ן מפרש הסוגיא אחרת, ולפירושו לרבי מאיר גזרו אפילו כשאין הנסרים רחבים ארבעה כיון שמשמשת כתקרה, ויבואו לומר תקרה כשרה לסכך ללא פקפוק. ולפי פירוש זה, אין התר לשמואל בנסרים רחבים ארבעה הגם שמפקפק. וכן דעת הרמב"ם (סוכה ה,ח).
 ב. משמע מדברי הראב"ד (בהשגות על המאור) שלרבי מאיר אם פקפק ולא נטל אחת מבינתים – פסולה מדאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי. ובשאר ראשונים אין נראה כן, אלא פסולה משום גזרת תקרה.

ב. המקרה סוכתו בשיפודים או בארוכות המטה [גם אם אינם מקבלים טומאה כעת] – אם יש ריוח ביניהם כמותם, ונותן שם סכך כשר – כשרה. ואם לאו – פסולה.
 לדעת רב פפא שמתיר בפרוץ כעומד, די ברווחים השווים בדיוק לגודל השיפודים [בהנחה שאפשר לצמצם. עתוס']. ולרב הונא בריה דרב יהושע שאסר בפרוץ כעומד, צריך שיעדיף הכשר על הפסול, או אפילו במצמצם אמר רבא: אם היו נתונים שתי – נותן את הסכך הכשר ערב, ערב – נותנו שתי.
 א. כ"ה לפרש"י. וכן כתב המאור בדעת הר"ף, שכיון שלהלכה פרוץ כעומד מותר, מתפרשת משנתנו כפשוטה ואין צריך להעדיף.
 ואולם לפירוש התוס', אפילו לדעת המתיר פרוץ כעומד הצריכו להעדיף את הסכך הכשר, שיעלה מעל צדי השיפודים, שאם אינו כן הלא אי אפשר לצמצם למלאות את הרווחים במלואם ונמצא שהפסול מרובה (וכ"ד הרמב"ם הראב"ד והרא"ש). ולרבא אין העדפה מועילה, שמא לא ישים לב ולא יעדיף, אלא הצריכו שיתן ערב על שתי שאו ודאי אי אפשר שלא ירבה.

ב. מדובר בשיפודים וארוכות שאינם רחבים ארבעה, אבל רחבים ארבעה אסור לישן תחתם ויש דעות שהסוכה כולה פסולה (כדלהלן). ויש אומרים שאף ברחבים שלשה אסור לישן תחתם (ר"ן).

ג. סככה בבלאי כלים, כגון מטלניות (שבאו מבגד גדול. רש"י) שאין בהם שלש על שלש אצבעות, וכן ארוכות המטה שאינן מקבלות טומאה כעת, וכן שיירי מחצלות של שיפה וגמי – אין מסככים בהם, גזרו בהם חכמים מפני שבאו מכלי המקבל טומאה. כן אמר רבי אמי בר טביומי וסייעוהו מהברייתא.
א. מטלניות פחות משלש על שלש, שלא באו מבגד גדול – אם מלכתחילה לא היתה בדעתו לארוג יותר – מקבלות טומאה, ואם בדעתו לארוג יותר – אינם מקבלות טומאה ומסככים בהם. (עפ"י תוס' שבת כו סע"א).

ב. פלפונים' שעשאוים מארגזים וכלים לשם סכך, ואין ניכר עליהם שבאו מכלים, נראה שיש להתירם לסיכוך (עפ"י הר צבי [בשעת הדחק]; מנחת שלמה כב, א [אף לכתחילה]). וכתב שכן המנהג בירושלם – הליכות שלמה ת, ג. ובערוך השלחן (תרכט, ה) משמע שמתיר אפילו ניכר עליהם שבאו מכלים, כיון שמתחילה שברם מהכלים בשביל סכך.

ג. כלים שאינם טמאים אלא מדרבנן, כשנשברו מותר לסכך בהם (כן נקט בסברה השפת-אמת להלן כ: ע"ש), וכן כתב המשנ"ב תרכט סק"ח. ובמנחת שלמה (כב, ב) הקשה סתירה מדברי המשנ"ב בסק"י. והעלה שם להלכה שיש לנקוט להקל בדבר, וכל שכן להעמיד את הסכך בהם שנראה ודאי שאין להחמיר. וע' גם אבני נזר תעג).

דפים טו – טז

כח. האם מטה מטמאת ומטהרת אברים אברים או בחבילה בלבד?

מטה – מטמאת חבילה (- כשהלקיה מורכבים יחדיו) ומטהרת חבילה. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: מטמאת אברים ומטהרת אברים. ופירש רב חנן בשם רבי: בארוכה ושתי כרעים או בקצרה ושתי כרעים, שראויה לשמש כמטה על ידי הסמכתה לקיר [וכדעת רבי נחמיה, אבל לחכמים (כלים יח, ה) ארוכה ושתי כרעיה טהורה. עפ"י תוס' וראב"ד הל' כלים כו, ג. ולדעת הרמב"ם אפשר שלא נחלקו חכמים בדבר. ע' כס"מ].

א. מדובר במטה של אדם אחד והיא עומדת להתחבר, אבל אם אבד מקצתה או שהיא של שני בני אדם – לדברי הכל טהורה (תוס', על פי משנת כלים). ובמקום אחר כתבו התוס' (ברכות נ:): שמדובר במטה שההדיוט יכול להתזירה.

יש מי שסובר שאם בדעתו להתזירה, אפילו לרבי אליעזר מטמאת לאברים. לא נחלקו אלא כשאין בדעתו להתזירה [אבל ראויה לכך, כאמור] (עפ"י מהרש"ל, כבאור קרני ראם).

ב. כרע אחד, אעפ"י שאינו טמא כשהוא מפורק, לאחר שחיברוהו למטה חוזר לטומאה ישנה [שארעה כשהיה מחובר למיטה], ואפילו חיברו למיטה טהורה (תוס'). ויש שתמחוהו הרי לא מצינו שגזרו על טומאה ישנה אלא בכלי מתכות. ובחזו"א (כלים טז, ה) פירש שאין זו גזרת טומאה ישנה אלא מן הדין הוא. וברמב"ם (כלים כו, יב) מבואר שאינו חוזר לטומאתו הישנה.

ג. לפי שיטת התוספתא, כך פירושה של מחלוקת רבי אליעזר וחכמים: לר"א כרע שפירש מן המטה ומחובר לצלע הקצרה – חיבור הוא ונטמאת הקצרה עמו, ומטבילם כשהם מחוברים. ולחכמים אינם חיבור ולא נטמאת הקצרה עמו [ואף הכרע כשהוא לבדו מקבל טומאה. כן כתב מהרש"א. ורש"ש פקפק בדבר], וצריך להטביל הכרע כשהוא נפרד, משום חציצה (עפ"י תוס').

ובדומה לזה פירש רבנו תם 'חבילה' – קצרה ושת' כרעים ועוד ארוכה אחת, דהיינו חצי מטה, והמטה שתי חבילות.
 ד. הוא הדין לכל כלי העשוי חוליות, אינו מיטהר אלא כשמורכב כולו כאחד (רא"ה). ויש אומרים [עפ"י לשון הרמב"ם] שאעפ"י שאינם מיטמאים אלא כשהם שלמים, מיטהרים אברים אברים כאשר כל אבר עומד לבדו (עפ"י ראשון לציון ושפת אמת; חו"א כלים טז, יד).
 וכן לגבי טבילת כלים הלקוחים מנכרים, המורכבים מחלקים מתפרקים [כגון טרמוס, או מכונה לטחינת בשר. ובכלל זה בקבוקים המוקפים סלסלת נצרים וכד' (טבילת כלים ה,ה)] – יש להטבילם כשהם מורכבים בשלמותם. ומכל מקום נקטו הפוסקים שאם הטבילם אברים אברים עלתה להם טבילה, אלא שאז יש להקפיד לפרק כל חלק וחלק לעצמו ולא להטביל שני חלקים כשהם מחוברים (ע' הר צבי; מנחת יצחק ח"ג עו; טבילת כלים י,ז). ושם כתב לענין מכונה שיש בה כמה חלקים חילופיים לשימושים שונים, שלפעמים משתמשים בה עם חלק מסוים ולפעמים עם חלק אחר – יטבילנה פעמיים, פעם אחת כשמורכבת עם חלק זה ופעם אחת כשמורכבת עם חברו. ולכאורה מסתבר שהואיל ותמיד חלק אחד ממנה נפרד, הכל מודים שיכול לטהר אותו חלק בפני עצמו, ול"ד למטה שהיא מחוברת (תמיד).

דף טז

כט. מה הדין במקרים דלהלן?

א. החוטט בגדיש לעשות לו סוכה.

ב. המשלשל דפנות מלמעלה למטה.

ג. העושה דפנות מלמטה למעלה, ואין הדפנות מגיעות לסכך.

א. החוטט בגדיש לעשות לו סוכה – אינה סוכה (תעשה – ולא מן העשוי). ואמר רב הונא: אם יש שם חלל טפח במשך שבעה – הרי זו סוכה.

א. מלשון רש"י משמע שהחלל טפח מועיל גם אם לא נעשה לשם צל. ואולם שאר הראשונים נוקטים שצריך לעשותו לשם צל (עפ"י רמב"ם, רא"ה ריטב"א תור"פ ועוד. וכן פסק בשלחן ערוך).

הרי"ף כתב שחוטט לשם סוכה. ובבאור-הלכה (תרלה ד"ה וחטט) תמה על כך (ובספר הר צבי כתב לפרש דבריו כשהחלל שמתחילה לא נעשה לשם צל. ע"ש).

ב. החוטט בגדיש ונענע הסכך לשם סוכה – כשרה, ואין גוזרים שמא לא ינענע (עפ"י לעיל יב: ורש"י).

ג. הר"ן כתב על פי רש"י: אין להכשיר כשהיה מתחילה חלל טפח אלא אם חטט בגדיש שעל הקרקע והשאיר את הסכך כמות שהוא, אבל חטט בעובי הגדיש למעלה – פסולה, מאחר שהסכך שנשאר לבסוף לא שימש כסכך קודם שחטט והרי הוא נעשה מאליו (וכ"ד הרי"ד, אלא שכתב בדעת רש"י להפך). והביא שיש מי שמתיר גם באופן זה (וכ"כ הרי"א ז). וכן פסקו אחרונים (מובאים במשנ"ב תרלה סק"ח).

ד. התוס' נסתפקו לומר שמא לדעת כמה אמוראים צריך שיהא מתחילה חלל ארבעה טפחים. והרא"ש כתב שנראה שהכל מודים בדבר.

ה. היה חלל מתחילה בשיעור אורך ורוחב שבעה טפחים וחטט והרחיב הסוכה – כתב ראבי"ה שאין להכשיר את מקום ההרחבה. ואם הרחיב ארבע אמות – הכל פסול. ויש מכשירים. ומסתימת לשון הרמב"ם (ה,ד) יש לשמוע שדעתו לאסור (עפ"י ספר המכתם).

קצב

ו. יש אומרים שאין לעשות הסכך קודם הדפנות, אבל אם עשה הדפנות טפח סמוך לסכך מתחילה, יכול לסכך (עפ"י הגהות מיימוניות ועוד [וע' גם תור"פ כאן]. והפרי-מגדים (תרלה במ"ז) צדד להקל כשעשה דופן אחת במשך ז' טפחים, ובבכורי יעקב (סק"ח) פקפק בדבריו שמשלשון הג"מ נראה שצריך לעשות תחילה כל הכשר הדפנות).
ונחלקו הפוסקים לענין דיעבד, כשהקדים סכך ללא דפנות כלל.

ב. המשלשל דפנות מלמעלה למטה; אם גבוהות מן הארץ שלשה טפחים – פסולה. ואם לאו – כשרה. ודי במחצלת ארבעה טפחים ומשהו, ומעמידה תוך ג' סמוך לסכך וסמוך לקרקע [בסוכה של עשרה טפחים], ומתכשרת על ידי שני 'לבוד' (אבימי).

רבי יוסי אומר: אם הדופן גבוהה עשרה טפחים, אף אם מוגבהה מן הארץ הרבה – כשרה. ואפילו אינה גבוהה אלא שבעה ומשהו והיא בתוך שלשה לסכך, הריהי כעשרה (ועושים כן אף לכתחילה. העיטור, מובא ברא"ש).

א. נראה מדברי הרי"ף שפסק כחכמים (ר"ן). וכן פסקו בעל הלכות גדולות, רב נטרונאי רי"צ גאות רמב"ן רי"ד רא"ה וריטב"א. [וע' בשפת אמת שצדד לומר שגם לחכמים כשר מדאורייתא, אלא שאין במשמע כן מסתימת הפוסקים]. ויש שפסקו כרבי יוסי (רב עמרם, ר"ח וראב"ה. מובא ברא"ש).
ב. גם כשאין אפשרות לגדיים לבקוע תחת המחיצה התלויה, כגון שחסם את המקום מלעבור שם – אינה מתרת (עפ"י חזון איש עט, יא עז, ב. ותמה על דברי החת"ס שאין מורים כן; הליכות שלמה).

דין מחיצה תלויה בשבת – יתבאר בע"ה בעירובין פו:

ג. העושה דפנות מלמטה למעלה; אם גבוהות עשרה טפחים – כשרה, גם אם אינן מגיעות לסכך.

א. בריטב"א מבואר הטעם משום 'גוד אסיק מחיצתא'. ויש חולקים וסוברים שגם ללא הלכה זו הסוכה כשרה [אפשר משום 'חבוט רמי'] [ע' ר"ן לעיל ד: והר צבי שם; פני יהושע וקרנן נתנאל; מחצית השקל תרלב סק"ב; שו"ת אור לציון ח"א או"ח טו; שבט הלוי ח"א קסד וח"ו עה, ג].
ב. כתבו הרמב"ם (ד, ד) והריטב"א: הדפנות צריכות להיות מכוונות כנגד הסכך. ויש אומרים שהוא הדין אם אינם משוכות מהסכך שלשה טפחים – כשר, מפני שאומרים 'גוד אסיק' ו'לבוד' ביחד (עפ"י מאירי. וכיו"ב כתב הטור (תרלב) לומר 'גוד אסיק' ו'דופן עקומה' כאחת. וע"ש בב"י ט"ז וא"ר, ובמובא לעיל ד ולהלן יז-יח).

בספר המכתם צדד לפרש דברי הרמב"ם שאם אינן מכוונות, אפילו פחות מג' טפחים אין לומר 'לבוד' מפני שאין שם דופן אלא ע"י 'גוד אסיק', וזה דלא כהמאירי. וכיוצא בזה נחלקו הכס"מ והלח"מ (סוכה ה, כא) אם אומרים 'חבוט רמי' כשאינו מכוון ממש אלא בתוך ג'. ונראה דהיינו הך דהכא.
מפשט דברי המכתם משמע שמחיצה תלויה המתרת לרבי יוסי, מועילה אפילו אינה מכוונת לסכך, כי רק לומר 'לבוד' על מחיצה שאינה ממשית אלא על סמך 'גוד אסיק' אי אפשר, אבל כשכל הלכה משמשת במקום אחר, כגון לבוד למעלה וגוד אחית למטה – אומרים (ע' בשו"ת רעק"א יב ובחדושי לאו"ח תרלב). וכפי שיש לשמוע מגרסת התוס' (ד"ה כי) שלרבי יוסי מועילה מחיצה תלויה גם אם אינה מגעת עד הסכך, שאומרים לבוד למעלה וגוד אחית למטה. וכ"כ בעל העיטור. וכן יש לשמוע מגרסת רש"י (שבסמוך). אך יש צד לומר שבכל אופן אין להשתמש בשתי הלכות. וע' בלשון הריטב"א.

ג. גם דפנות שאינן גבוהות אלא שבעה, אם מעמידן תוך ג' סמוך לקרקע הרי הן כעשרה והסוכה כשרה אפילו אין הדפנות מגיעות לסכך (עפ"י גרסת רש"י כפי שמובאת בתוס' וברא"ש).

דפים יז – יח (ט)

ל. מהם השיעורים הפוסלים את הסוכה באופנים דלהלן, בסוכה גדולה ובסוכה קטנה?

א. סכך פסול – מן הצד או באמצע.

ב. אויר – מן הצד או באמצע.

ג. סכך פסול בצירוף אויר.

א. סכך פסול פוסל מן הצד בארבע אמות. פחות מכן – כשרה [ואין חילוק אם המחיצות נעשו בשביל הסוכה או בשביל השטח שבחוץ. ובין בצד אחד של הסוכה, בין בכל צדיה]. ואין יושבים תחת הסכך הפסול (רש"י וש"ד).

כנזכר לעיל, כשהדפנות אינן עולות עד הסכך, ויש סכך פסול בקצה – יש פוסלים וסוברים שאין לומר 'גוד אסיק' עם 'דופן עקומה', ויש מכשירים. ולדעת הפוסלים נראה שדינו כדין סכך פסול באמצע הסוכה.

סכך פסול המונח באמצע הסוכה (כלומר במרחק ד' אמות מהדופן), לפי לשון ראשונה ששנו בסורא, תלמידי רב אמרו משמו שפוסל בארבעה טפחים, ורבה אמר בארבע אמות. וכפי ששנו בנהרדעא, רב אמר בארבע אמות (וכן תני רבי חייא בירושלמי). ושמואל אמר בארבעה טפחים.

א. להלכה, סכך פסול פוסל באמצע בארבעה טפחים (רי"ף רמב"ם ורי"ד, וכן הכריע הרמב"ן). ויש אומרים בארבע אמות (עפ"י בה"ג וכמה מהגאונים).

ושיעור סכך פסול הלכה למשה מסיני הוא כשאר שיעורים (ערש"י יז רע"ב לענין ד' אמות; תור"פ יח. ד"ה אין לענין ד' טפחים).

ב. אם יש כשיעור הכשר סוכה עד הסכך הפסול, כלומר שיש שם שבעה על שבעה סכך כשר המוקף שלש דפנות – פשוט שהסוכה כשרה עד למקום הסכך הפסול.

ואם הסכך הפסול אינו חוצה את הסוכה אלא כגון שטח ד' על ד' באמצע – אם יש כשיעור הכשר סוכה בינו ובין הדופן האמצעית [בסוכה בת שלש דפנות] – הסוכה כולה כשרה, גם החלק שבין הפסול לדופן הפרוצה (כן כתבו התוס' ועוד. ויש חולקים – ע' מאירי; שבת הלוי ח"ו עו, ד-ה). ואפשר אפילו אין ממנו ולדופן האמצעית כשיעור הכשר סוכה – כשרה (תוס'). ולזה הסכים הרא"ש בפסקיו).

ג. סכך פסול פחות מארבעה טפחים; הרד"ה והרא"ש כתבו שמותר לישן תחתיו. והראב"ד סובר שאין ישנים תחתיו אלא אם הוא פחות משלשה. וכתב בספר חיי אדם (מובא במשנ"ב תרלב סק"ב) שיש להחמיר כן לכתחילה.

במה דברים אמורים בסוכה גדולה, אבל סוכה ששיעורה מצומצם, כיון שיש שלשה טפחים שיצאו מהכשר סוכה – הרי נחסר משיעורה ופסולה.

א. כתב המגן-אברהם (תרלב סק"ג) 'סוכה קטנה' – לאו דוקא שבעה על שבעה, אלא הוא הדין סוכה בת תשעה ומחצה ויש בה שלשה טפחים סכך פסול, כיון שאין בשיעורה שבעה טפחים של סכך כשר – פסולה (וכן כתב להוכיח בשו"ת אור לציון ח"א מב). ויש חולקים וסוברים שאין לפסול אלא בסוכה המצומצמת בשיעורה [עכ"פ כאשר אין שם סכך פסול ארבעה טפחים שהוא מקום חשוב] (ע' בכורי יעקב תרלב סק"ו; חו"א קמד, ג).

ב. נראה שסכך פסול פוסל בסוכה קטנה רק כשהוא במקום אחד, אבל נתן סכך פסול טפח ומחצה וסכך כשר שני טפחים וסכך פסול טפח ומחצה, וסכך כשר שני טפחים – הסוכה כשרה. והוא הדין טפח ומחצה סכך פסול, ארבעה סכך כשר, ועוד טפח ומחצה סכך פסול – כשרה (חזו"א קמד, ד. וע"ע שפת אמת).

ג. יש ראשונים שנראה מדבריהם שלדעת רבה סכך פסול פוסל בסוכה בארבעה טפחים ולא בשלשה (ער"ה; בה"ג הלכות סוכה. ע"ע שבט הלוי ח"ו עו, י.).

ד. סכך פסול פחות משלשה בסוכה קטנה; לפירוש רש"י (יט. וכן נקטו הרז"ה והרא"ש ועוד) – ישנים תחתיו. ולפירוש התוס' (שם), אם אין שיעור הכשר סוכה בסכך הכשר – אין ישנים תחת הפסול, אעפ"י שהוא משלים את הסוכה ומכשירה. ואם יש כשיעור סוכה בסכך הכשר [גם אם לא במקום אחד] – יושבים אף תחת הפסול.

ב. אויר פוסל בשלשה טפחים, בין מן הצד בין באמצע הסוכה – כדברי רבינא, אבל לדעת רב אחא (ראשונים עפ"י פסחים עד:) אין 'לבוד' באמצע הלכך אפילו פחות משלשה פסולה.

א. אין פסול לרב אחא אלא אם האויר חוצה על פני כולה. (תוס'). והריטב"א כתב שאין לפסול לרב אחא אלא בשיש באויר כדי ראשו. (ואפשר שלדבריו יש לפסול בכדי ראשו אפילו אינו חוצה על פני כולה. וע' גם במאירי שהביא שיטה כזו. וכ"כ בשבט הלוי (ח"ו עו, ד-ה) בדעת הרמב"ם).

ב. אויר שלשה שאינו חוצה הסוכה כולה, ויש בינו ובין הדופן האמצעית כשיעור הכשר סוכה – הכל כשר. ושמא אפילו אין שם כשיעור, וכנ"ל (תוס'). ובתור"פ נקט רק אם יש שם כשיעור הכשר. ואילו הרא"ש הסכים להקל, וכ"כ הטור. ויש מפקפקים בזה להלכה – ע' ערוך לגר ועוד).

ג. בכל התורה במחלוקת רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל, ולכן להלכה יש לבוד באמצע (רי"ף).

לענין שינה תחת האויר; לגרסתנו ולפרש"י (להלן יט.), אפילו פחות משלשה אין ישנים תחתיו (וכן הסכים הרז"ה והרא"ש, וכן הביאו מהירושלמי. וכן הכריע השלחן-ערוך). לפירוש הר"ן והריטב"א מדובר כשראשו ורובו עומד תחת האויר [ואין הפרש אם האויר במקצת הסוכה או שהולך על פני כולה, כל שראשו תחת האויר – אסור. חזו"א קמה, ה.]. והרא"ש ורבנו ירוחם כתבו: רק כשהאויר חוצה את הסוכה כולה (והאדם עומד באמצע תחת האויר וקצותיו תחת הסכך, ובצירוף הצדדים נמצא רובו תחת הסכך ומיעוטו תחת האויר, אבל אם רובו תחת הסכך במקום אחד – מותר. חזו"א שם).

ולגרסת התוס' (שם) ישנים תחת האויר שאין בו שלשה (וכן משמע מסתימת הרי"ף והרמב"ם, שאפשר לישב תחתיו. עפ"י הגר"ח הלוי סוכה ה, יט.).

א. להלכה יש להחמיר כהר"ן וכהרא"ש, הלכך בין אם ראשו תחת האויר, אפילו אין האויר מהלך על פני כולה, ובין כשמיעוטו תחת האויר ושני צדיו תחת הסכך, והאויר מהלך על פני כולה – אסור (חזון איש שם). ויש מקלים באויר המהלך על פני כולה כשאין באויר כשיעור הראש (ע' שלמת חיים פט-צב. ואילו בסוכת הגרשו"א היו מניחים מקצת סכך לרוב הבלפונים כדי שלא יהא אויר מפסיק במשך שבעה טפחים. הליכות שלמה ח, ד).

ב. משמע מדברי הראשונים שלדעת האומר אין לבוד באמצע הוא הדין בסוכה גדולה. ובשפת אמת מצדד לומר שמא בסוכה גדולה לדעת הכל יש לבוד באמצע.

ג. סכך פסול פחות מד' עם אויר פחות מג', גם אם שניהם ביהוד יותר מארבעה טפחים [או ארבע אמות לפי דעה אחת הנ"ל] – כשרה [לפי ששני הפסולים הללו אין שיעוריהם שוים לכך אינם מצטרפים. ורבה הקשה לרבנן דבי רב שלפי שיטתם בדין היה שייצטרפו כיון שמכל מקום יש שם הפלגה ארבעה טפחים. והם סוברים שסכך פסול אינו פוסל משום הפלגה. או אפשר שסוברים כיון שסו"ס אין שיעוריהם שוים אינם מצטרפים על אף שטעם אחד בשניהם. עפ"י ריטב"א].

א. שני טפחים סכך פסול מכאן ושני טפחים מכאן ואויר פחות משלשה באמצע, יש להסתפק שמא שני הפסולים מצטרפים לפסול. אבל אם בפסולים לבדם אין ארבעה, אין האויר משלימם לארבעה, שאין 'לבוד' להחמיר (תוס'). ויש פוסלים באופן הראשון. עפ"י רבנו ירוחם. וע"ע רעק"א ושפת אמת. ונקטו אחרונים שאם אי אפשר לתקן ואין לו סוכה אחרת – ישב בה בלא ברכה. אבל באופן השני – כשר. משנ"ב תרלב סק"ט).

ב. אויר פחות משלשה טפחים סמוך לדופן, ולאחריו סכך פסול פחות מד' אמות; כתב הגרעק"א על פי הר"ן שהסוכה פסולה לפי שאין לומר שתי הלכות, 'לבוד' ו'דופן עקומה', כאשר האחת צריכה להתבסס על האחרת. והרי כאן אינך יכול לדון דופן עקומה אם לא תאמר לבוד. ויש שחולקים על דין זה (ע' בשו"ת אור לציון ח"א מג; שבט הלוי ח"א קסד. וע"ע במובא לעיל ד טז).

ג. נראה שאעפ"י שסכך פסול אינו מצטרף עם אויר, זהו רק לפסול הסוכה, אבל כל שיש בשניהם יחד ארבעה טפחים – אין ישנים תחתיהם (עפ"י חו"א קמד, ד).

בסוכה קטנה, אויר וסכך פסול מצטרפים לשלשה טפחים לפסול כיון שנחסר משיעור הכשר הסוכה.

צירוף דברים שאין שיעוריהם שוים, בהלכות השונות שבתורה – ע' בפירוט במעילה יז-יח.

דף יח

על זהווי דגים טמאים וטהורים על פי מקום חיותם ושאר סימנים – בע"ז לט-מ.

לא. האם יש לבוד באמצע – לענין סוכה, שבת והאהלה על הטומאה?

כאמור, נחלקו רב אחא ורבינא באויר המפסיק את הסכך, האם נאמרה תורת 'לבוד' (למעלה. תוס') באמצע אם לאו.

והוכיחו בגמרא שהכל מודים לענין עירוב דרבנן שיש לבוד באמצע, שלכן שתי קורות היוצאות משני צדי המבוי, אעפ"י שאינן נוגעות זו בזו, אם אין ביניהם שלשה טפחים – מותר.

לענין טומאת אהל, לכל הדעות אין 'לבוד' באמצע [שכך נתקבל בהלכות טומאה], ולכן ארובה שבתוך הבית, טומאה בבית – מה שכנגד ארובה טהור. כנגד ארובה – כל הבית כולו טהור.

יש מפרשים שלדעת האומר אין לבוד באמצע, אף בסמוך לדופן אין לומר 'לבוד', שלדעתו לא נאמרה הלכה זו אלא במחיצות ולא בתקרה (ער"ן; ערוך לנר). ויש אומרים באמצע דוקא, אבל מן הצד – אומרים 'לבוד' אף בסכך (עפ"י שפת אמת).

ולפי מסקנת ההלכה שיש לבוד באמצע ורק לענין טומאה נתקבל שאין לדון בה 'לבוד', יש אומרים [עפ"י דקדוק לשון רש"י] שזה רק באמצע התקרה אבל ארובה מן הצד, אין עוברת בה הטומאה (ע' בשפת אמת שדן בדבר ונשאר ב'צ"ע לדינא'. וכ"ה בסדרי טהרות דף קמח:). ואולם כמה

ראשונים כתבו שאף מן הצד אין לדון 'לבוד' (עפ"י מאירי; תוס' וריטב"א עירובין י: רא"ש אהלות יא,א). וע"ע ברש"ש ובאגרות משה או"ח ח"א קעה,ו-ז.

דפים יח – יט

לב. סיכך על גבי אכסדרה מהו?

סיכך על גבי אכסדרה (= בנין מקורה בכניסת הבתים, כעין פרוזדור. לפרש"י מדובר באכסדרה המקפת את החצר ואין לה דפנות בצד החצר ורחבה ארבע אמות או יותר, וסיכך על גבי אויר החצר וסמך הסכך מעל שפת הקירוי של האכסדרה, והשאלה האם יש דפנות כשרות לסוכה זו); – אם יש לה פצימים (= עמודים, ואין בין עמוד לעמוד שלשה טפחים. רש"י), בסורא שנו: כשרה. ובפומבדיתא שנו בדבר מחלוקת; אביי הכשיר ורבא פסל כי אין אומרים 'לבוד' במחיצות שנעשו לתוכן ולא לצד שכנגד. והלכה כלשון ראשונה, שכשרה.

כן פרש"י. ואולם הר"ן כתב בדעת הר"ף שאין מדובר בלבוד אלא בשני פצימין העומדים בשני צדי הדופן, ומודה רבא שאומרים באופן זה 'פי תקרה יורד וסותם'.

אין לה פצימים; ללשון ראשונה אביי מכשיר, שפי תקרת האכסדרה (= קצה התקרה הבולט בסוכה) יורד וסותם. ורבא פוסל. ומחלוקתם אמורה לפי שיטת רב המתיר לטלטל בשבת באכסדרה שבבקעה משום 'פי תקרה יורד וסותם' – האם מתיר כאן הגם שהמחיצות נעשו לצורך האכסדרה ולא לשטח החצר, אם לאו. אבל לשמואל שאסר לטלטל, ודאי גם כאן פסול. לפי לשון אחרונה – פסולה לדברי הכל.

מבואר בגמרא שהכל מודים בסוכה בת שתי דפנות מקבילות, שהיא בתוך החצר ופתוחה ברוח האמצעית ואינה סמוכה לאכסדרה – אין אומרים פי תקרה שלה ירד ויסתום, כיון שהיא מפולשת ועשויה כמעבר לבקיעת רבים.

וכן הדין בכל סוכה; אין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' ממנה עצמה, רק בפי תקרה בלא הסכך כגון תקרת אכסדרה (תורי"ד. וכ"כ הרא"ה ופירש משום שהסוכה בנין עראי. וצ"ב לפי"ז מדוע אמרו 'דהו"ל כמבוי המפולש' הלא אף בשתי דפנות כמין ג"ם אין אומרים 'פי תקרה' מהסכך).

אין שייך 'פי תקרה' אלא כשהוא בולט, אבל הנמיך הסכך והשווהו לפי תקרת האכסדרה, כך שפי התקרה אינו בולט – לדברי הכל אין כאן דופן.

א. התוס' מפרשים שאביי ורבא נחלקו בסוכה שיש לה שתי מחיצות כמין גא"ם ואין לה דופן שלישית כלל; האם אומרים ברוח השלישית 'פי תקרה יורד וסותם'. אבל אם אין לה שתי דפנות כהלכתן, אף לאביי אין להכשיר על ידי 'פי תקרה'.

ויש ראשונים המפרשים באכסדרה בת שתי דפנות מקבילות ומקצתה מקורה, וסיכך בסמוך לתקרת האכסדרה עד הקצה האחר. ואם יש לה פצימים ברוח השלישית דהיינו עמודים בולטים, אפילו יש בין פצים לחברו שלשה טפחים, אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' לרוח שלישית. וכשאין שם פצימים – מחלוקת (עפ"י ר"ן בדעת הר"ף; רא"ה; מ"מ וכס"מ בדעת הרמב"ם ד,ח).

ב. הלכה כרבא שאין להכשיר הדופן על ידי 'פי תקרה' [אף לא כשיש שתי מחיצות מלאות. ראשונים]. אבל ע"י 'לבוד' בפצימי האכסדרה – כשר.

היו לה שתי דפנות טובות, והניח פצים טפח בדופן שלישית באופן שהוא נראה מבחוץ ולא נראה מבפנים, שאינו בולט כלפי תוך הסוכה אלא משוך חוצה לה – רב כהנא נהג התר בדבר (עפ"י רש"י).

לפי פירוש אחד ברא"ש, לא התיר רב כהנא אלא בצירוף צורת הפתח שהיתה באותה דופן. ולפי פירוש אחר, מה שרבא פסל ב'פי תקרה' אין זה אלא מדרבנן, ולפיכך מועילה הנחת טפח שוחק גם כשאינו ניכר מבפנים. אבל בלאו הכי אין מועיל בסוכה. ואולם מרש"י משמע שרבא פוסל מדאורייתא (וע"ע אגרות משה יו"ד ח"א קלח).

דף יט

לג. א. 'פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה' – מאי נפקא מינה?
 ב. העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל – מה דינה?

א. שנו בתוספתא: פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. ונחלקו אמוראים בפירושה – עולא פירש: קנים (= סכך) היוצאים לאחורי הסוכה, שצלתם מרובה מחמתם ויש בהם שיעור הכשר סוכה ושלש דפנות מקיפות אותם; אעפ"י שלא נעשו (רש"י: הדפנות. תוס': הקנים) לשטח שבהוץ אלא לפנים – כשר לישב שם כסוכה עצמה.

רבה ורב יוסף: קנים היוצאים לפנים מן הסוכה בצד הרביעי הפתוח, ונמשכת דופן אחת כנגדם – אפשר לישב תחתם ואין אומרים כיון שאין שם דופן שניה מוכח שהוא מקום לעצמו והרי אין בו הכשר סוכה. רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: סוכה שרובה צלתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה; אעפ"י שאותו מקום יוצא מהכשר סוכה – נידון כסוכה.

א. סוכה גדולה שיש בה שטח של שבעה טפחים או יותר שחמתו מרובה מצלתו – צריך עיון אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה (ר"ן). ומובא ברמ"א תרלא, ב. ויתכן שאם אותו חלק שבעה על שבעה שחמתו מרובה נמשך לכל משך הסוכה, הרי הוא מפסיק בין הדופן לסכך שצלתו מרובה ואולי הכל פסול. פמ"ג, מובא במשנ"ב.

ב. הרא"ש והרמב"ם (סוכה ה, כ) כתבו שמדובר שבחישוב הכולל צלתה של הסוכה מרובה מחמתה. ונראה שאם חמתה מרובה מצלתה אזי אותו מקום שחמתו מרובה מצלתו – פסול בכל אופן, ואילו המקום שצלתו מרובה, אם יש בו כהכשר סוכה בשטח ובדפנות – כשר, ואם לאו – הכל פסול (עפ"י חזון איש קנ, יז).

רבי אושעיא אמר: סכך פסול פחות משלשה טפחים בסוכה קטנה; אעפ"י שיצא מתורת סוכה, שאינו מין כשר, מצטרף ומשלים לסוכה ואף ישנים תחתיו (עפ"י רש"י. והתוס' נקטו כגירסת הספרים שאין ישנים תחתיו, עכ"פ כשאין שיעור הכשר סוכה כסכך הכשר לבדו).

א. הלכה ככל הפירושים, שאינם חולקים זה עם זה לדינא (עפ"י המאור; הרא"ש). והגר"ח הלוי (סוכה ה, יט) פירש בדעת הרמב"ם שהפירושים חולקים ונקט הרמב"ם להלכה כפירוש האחרון שגם סכך פסול יש בו דין 'פסל היוצא מן הסוכה'.

ב. בדין 'פסל היוצא' מצינו נפקותות נוספות; סוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה שבנה לה אצטבא למעטה בשיעור הכשר סוכה – יש ראשונים הסוברים שכל הסוכה מתכשרת מדין 'פסל היוצא'. ויש חולקים, (כדלעיל ד); –

סוכה שדפנותיה משופעים [באופן הכשר], אפשר לישב אף תחת השיפוע במקום שאינו גבוה עשרה, כדין 'פסל היוצא' (כן צדדו התוס' בד"ה העושה); – סוכה שיש באמצעה אויר שלשה על שלשה, או סכך פסול ארבעה – אף הצדדים שבין האויר

לדפנות שאין בהם כשיעור הכשר סוכה, ואפילו מה שיוצא לחוץ לגמרי – כשרים, מפני שמחזורים למקום שיש שם סכך כשר והרי הם נטפלים אליו כדין פסל היוצא מן הסוכה (עפ"י תוס' יו. ד"ה אויר. ופירשו אחרונים דבריהם, היוצא מהדופן הקצרה אבל יש דופן אחת כנגד הפסל. ע' באחרונים סי' תרלב ובחזו"א קמ"א); –

נסר שרחבו ארבעה טפחים המונח בפתח הסוכה וטפח ממנו בחוץ [ודופן אחת נמשכת כנגד כולו. עפ"י פמ"ג ולבו"ש ר"ס תרלב], מצטרף החלק שבחוץ עם זה שבפנים לפסול כאילו כולו בפנים, משום 'פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה' (לעיל יד:).

ב. שנינו: העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל – רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג, וחכמים מכשירים. ומבואר בגמרא עפ"י הברייתא שכן היה שונה רבי נתן, אבל חכמים שבדורו חולקים וגורסים להפך; ר"א מכשיר וחכמים פוסלים. והלכה כמותם.

הגביהה טפח מן הקרקע או שהפליגה מן הכותל טפח – כשרה לדברי הכל.

א. מרש"י משמע אפילו הטפח המוגבה או המרוחק אינו סתום אלא חלל ריק – כשר. וכתבו התוס' שכן משמע קצת בירושלמי. [ולדעה זו, אף אם אין גג ישר למעלה אלא כל שבפחות מג' טפחים לקצה העליון יש שם רוחב טפח – כשר. עפ"י מגן אברהם, כהסבר בכורי יעקב. מובא במשנ"ב ושעה"צ תרלא, י]. והתוס' והרא"ש כתבו לפרש שעשה בנין כלשהו בטפח המוגבה, וסיכך בטפח שהרחיק מהכותל. וכן הביא הרמ"א (תרלא, י) דעה זו. וראוי לחוש לה (מ"ז בשם הלבוש).

ב. מדובר כשיש גובה עשרה טפחים לפחות במשך שבעה טפחים, [ומודדים גובה עשרה ביושר ולא באלכסון. מגן אברהם. וצ"ע בדברי הרא"ה שנקט י"ז טפחים למשך הדופן המשופעת – והלא צריך להוסיף את אכילת האלכסון], וגם עשה את השיפוע מדבר הכשר לסיכוך (ר"ן ועוד. והריטב"א הוסיף שהכל צריך להיות עשוי מדבר הכשר, מפני שהסכך סומך על הדפנות לגמרי), ואז אפשר שכשר לישב גם בתחתית השיפוע שאינו גובה עשרה, כדין פסל היוצא מן הסוכה, אבל אם אין גובה י' במשך ז' – פסולה (תוס'). לכאורה היה נראה שאין הדבר מוסכם ולכמה דעות אין לישב שם. ע' טור ב"ח ופרישה תרלג, י לענין סוכה שאינה גבוהה עשרה וחקק בתוכה והשלימה לעשרה, אין לישב בין החקק לדופן. אך כבר הקשה המג"א (תרלג סק"ח) מה חילוק יש ביניהם. ובחזו"א (קמ"א) כתב לחלק שבחקק אין דין שיפוע אהלים). ג. יש לעיין האם שיפוע דפנות כשר כשאין בו כשיעור תל המתלקט עשרה טפחים במשך ארבע אמות שאין זו מחיצה לחילוק רשויות, אם לאו.

לענין טומאת אהל כתבו ראשונים ששיפועי אהלים כאהלים להביא את הטומאה, הגם שלענין סוכה ושבת (ע' שבת קלח): לאו כאהלים דמו, כי הקובע בטומאה הוא חלל טפח על טפח ברום טפח (עפ"י ר"ש ורא"ש אהלות ז, ב). ויש שאין מחלקים בין 'אהל' לטומאה ולשאר הלכות (ע' קרבן נתנאל כאן. וכ"כ בספר מגלת ספר על הסמ"ג בדעתו).

דין שינה בכילת חתנים בסוכה – נתבאר לעיל י-יא.

דיני טיט הנרוק לענין טבילה נטילת ידיים וקידוש ידיים ורגלים – בזבחים כב.

דפים יט – כ

לד. א. מה דינה של מחצלת לענין סיכוך?

ב. האם המחצלות לסוגיהן טמאות מדרס או טומאות מגע ולא מדרס?

א. כל מחצלת שהיא מיועדת לשכיבה או לשימושים אחרים – מקבלת טומאה ופסולה לסיכוך (גם אם אין לה בית קיבול ואינה טמאה מדרס והריהי כשאר פשוטי כלי עץ שאינם מיטמאים אלא מדרבנן. עתוס). וכל מחצלת שמיועדת לסיכוך – אינה מקבלת טומאה. ונחלקו הדעות במינים השונים של המחצלות; – לדעת תנא קמא במשנתנו, מחצלת קנים גדולה – סתמה אינה עשויה לשכיבה ולכן אינה מקבלת טומאה ומסככים בה, אבל אם ייעדה בפירוש לשכיבה – מקבלת טומאה ואין מסככים בה. ואילו הקטנה (בכדי שכיבה) – אין מסככים בה אלא אם יעדה בפירוש לסיכוך. ולרבי אליעזר אפילו גדולה אין מסככים בה אלא כ"כ ייחדה בפירוש לסיכוך. כן הסיק רב פפא [וכן שנו בברייתא], והקשה על פירושו של רבא שר' אליעזר נחלק בקטנה ולקולא.

בברייתא אמרו: מחצלת של קנים ושל חילת (מין קנה-סוף. וי"ג: 'חילף' – מין צמח), גדולה (= מעשה עבות) – מסככים בה (אפילו קטנה. רש"י ותוס') מפני שאינה נוחה לשכיבה כי הקנים עבים וקשים. ארוגה – אין מסככים בה (שהארוגה חלקה ונוחה וסתמה לשכיבה). רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו: אחת זו ואחת זו מסככים בה. וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו.

וכן הלכה; אין חילוק בין גדולה לארוגה אלא בין גדולה לקטנה בלבד (רא"ש עפ"י הר"ף). יש מי שגורס ומפרש במשנה שמחצלת קנים, בין גדולה בין קטנה – סתמה לסיכוך ולא לשכיבה לדברי הכל, מפני שהיא קשה. לא נחלק רבי אליעזר אלא בשאר מינים (עפ"י תורי"ד). מחצלת של שיפה ושל גמי (= עשויה מקנה-גמא); גדולה מסככים בה, קטנה אין מסככים בה (אפילו גדולה (רש"י). ובוזה לא נחלקו רבי ישמעאל בר"י ורבי דוסא. תוס' ועוד).

ועוד אמרו על מחצלות של אושא שהן טמאות כי מיועדות לשכיבה, ועל של טבריה שהן טהורות, שאין אדם שוכב עליהן מפני שהן קשות (רש"י). וכן מסר רבי חנינא בשם זקן אחד ובשם דודו רבי יהושע שמסככים במחצלות, וכן אמר עולא במחצלות של בני מחזא [ובשאינן ראיות לשכיבה מדובר, כגון של טבריה או של קנים ללא אריגה. חזו"א], מלבד באותן שיש להן כעין שפה סביב, שהן עשויים לקבל דברים ומקבלים טומאה.

א. אף על פי שהסיר מהן את השפה – אין מסככים בהן, כדין בלאי כלים (רי"ף ורמב"ם).

וכן מחצלת שסתמה לשכיבה, גם אם ננקוט שאפשר להעלותה מתורת קבלת טומאה על ידי מחשבה וכד', אינה מתכשרת בכך לסיכוך כיון שכבר היתה מקודם כלי המקבל טומאה, וכדין בלאי כלים (עפ"י חזון איש קנ, טז; אבי עזרי (תנינא) טומאת אוכלין א, ז, מהגר"ש דויטש).

ב. מחצלות שאין להן שפה ומיועדות להנחת דברים עליהן – אין מסככים בהן, שהן מקבלות טומאה דרבנן כדין דף של נחתומין. אין כשרות אלא כאלו המיועדות לסיכוך [או למחיצה או לנאות בהן הקירות. ע' בשו"ת הרשב"א ח"א נח] (עפ"י תוס').

ג. כתב הר"ד: מחצלאות שאין להן יעוד מסוים, והאומן עושה אותן למוכרן לכל אחד כפי צרכו, דינן נקבע לפי דעתו של הקונה, אם לסיכוך או לשכיבה. והרא"ש חלק וכתב שהכל נקבע לפי מנהג אנשי המקום, ובמקום שנהגו לשכב עליהן, אפילו אמר לאומן להתקינה לו לסיכוך אין מסככים בהם, שהרי הרואה אינו יודע מה שאמר לאומן ויבואו הכל לסכך בהם (וע' בשו"ת הר"ן, בשאלה ה).

ב. מחצלות המיועדות לסיכוך – אינן מקבלות טומאה כלל, כאמור. מחצלת העשויה לשכיבה – טמאה מדרס, וכל המטמא מדרס מטמא טמא-מת (ושאר טומאות. רש"י).
ונחלקו רבי דוסא וחכמים אודות חוצלות; האם מיטמאות טומאת מת או אף מדרס. רב אבדימי בר המדורי פירש 'חוצלות' – מרובלי; כעין יריעות תפורות שעושים מהם כפיפות וכיסויים (ר"ה) ועשוי לרועה להניח תחת ראשו ולשכב (רש"י). וריש לקיש מפרש 'חוצלות' – מחצלות, ובאותן של שאר מקומות [לא של אושא שסתמן לשכיבה ולא של טבריה שהן קשות ואין לך אדם שוכב עליהן]; האם כיון שאין רוב בני אדם רגילים ליחדן לשכיבה אינן טמאות מדרס, או כיון שקורה ומיחדים אותן לשכיבה – טמאים מדרס. והעמידו באותן שיש בהן כעין שפה, שעשויות לקבל דברים שונים או לשמש כוילון [ופרטו בגמרא את השימושים השונים למיני המחצלות], אבל ללא שפה רבי דוסא מטהר לגמרי, כי אינן מיועדות לקבלה.

פרק שני; דפים כ – כא

לה. הישן תחת המטה בסוכה, האם יצא ידי חובתו?

שנינו: הישן תחת המטה בסוכה – לא יצא ידי חובתו. וכן אמר רבי שמעון ללמוד משיחתו של רבן גמליאל [ואף שלשיטתו סוכה דירת קבע – בא אהל עראי, המטה, ומבטל אהל הקבע]. ופירש שמואל, במטה גבוהה עשרה, אבל בפחות מכן – יצא. וכן אמר רבי שמעון ללמוד משיחתו של רבן גמליאל, שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו. רבי יהודה מתיר. ופירשו בגמרא טעמו מפני שאין המטה עשויה לאהל הלכך אינה נחשבת 'אהל' לחוץ בין האדם לסכך (רבי אלעזר). ועוד פירשו (ל'אבעית אימא'. וכן הסיקו לעיל יא. וכו"פ רש"י במשנה) שהולך רבי יהודה לשיטתו שהסוכה דירת קבע הלכך אין אהל עראי מבטלה להסיר שם סוכה מתחת המטה.

הלכה כחכמים. ומטה בת שתיים או שלש קומות – אם אין עשרה טפחים בין מטה למטה, מותר לישן בה בסוכה. ואם יש – אסור (עפ"י הגרש"א, הליכות שלמה ספ"ח; שו"ת שבט הלוי ח"ו לו וח"ח קמג. ודחו שם דברי הערוך-לגר שכתב לחוש שהאדם עצמו הישן בעליונה נידון כ'אהל' וחוצץ בין הישן למטה ובין הסכך).

[צ"ע אם לחשב החלל משפת המזרון ולמעלה או מקרש המטה, וכמו לענין גובה הסוכה שכרים וכסתות אינם ממעטים. ואף כי יש מקום לחלק, מסתבר שכל שנקבע שם 'אהל' על המקום, אין הכר ממעט. אלא שיש מקום לומר שהמזרון בטל למיטה מפני שזה הוא מקומו הקבוע].

לו. אהל שאינו עשוי בידי אדם – האם נידון כ'אהל' לענין טומאה? ומה הדין בדבר שנעשה בשביל גבו ולא בשביל האהלה תחתיו?

לדעת חכמים, אהל שאינו עשוי בידי אדם, דינו כאהל לחצוץ בפני הטומאה ולהביא את הטומאה, כגון חור שחררוהו המים או שרצים או שאכלתו מלחת, וכן מדבך (/ מרבך) אבנים וסואר של קורות, שלא נעשו לשם אהל – דינו כאהל להביא את הטומאה (אהל, אהל) (אהלים הרבה כתובים בפרשה – ר"ב). רבי יהודה אומר: בכמלא אגרוף (- רחב וגבוה שיש בו כמלא אגרוף של בן אבטיה, דהיינו כראש אדם. עפ"י רש"י. הרמב"ם (טו"מ יד, א) כתב (עפ"י בכורות לו:): כראש גדול. ואילו הריטב"א כתב כראשו של תינוק. ובתוספתא כלים ב"מ ז נחלקו תנאים בשיעורו. וע' במפרשי המשנה כלים יז, יב) שהוא 'אהל' אפילו לא נעשה בידי אדם, וכגון שקיפים ונקיקי הסלעים, אבל בפחות מיכן – אינו 'אהל'.

לפי אפשרות אחת בגמרא (ר"א, רבא), לדברי רבי יהודה, דבר הנעשה בשביל גבו ולא להאחיל, כגון מטה – אינו אהל אפילו בכמלא אגרוף. [וזה ששוורים נחשבים כאהל, משום שהגוף עשוי להגן על אברים הפנימיים, כפי שמצינו בכתוב לשון סיכוך בעצמות וגידים. כן הסיק רבא. ואפילו למ"ד אהל זרוק לא שמה אהל – אלו נחשבים אהל. עפ"י תוס' ע"ש]. ולפי ה'אבעית אימא', אף מטה נחשבת 'אהל'.

- א. הלכה כחכמים, שאהל שאינו בידי אדם – 'אהל' הוא (רמב"ם הל' טומאת מת יג, א).
- ב. משמע בגמרא (וכ"מ בתוס' כאן ובר"ש אהלות ג, ז), שכמחלוקת לענין הבאת טומאה, כך מחלוקת לענין חציצה, האם אהל שלא נעשה בידי אדם חוצץ בפני הטומאה אם לאו [וטעם הדבר, אם משום שהלכה למשה מסיני היא שכל שאינו 'אהל' לענין הבאה אינו חוצץ, או שמא סברא היא. עפ"י פני יהושע].
- ג. התוס' נקטו שדין טומאת אהל שבמצורע שזה לאהל המת לענין אהל שאינו עשוי בידי אדם. ובריטב"א משמע שמודה רבי יהודה במצורע שמטמא.
- ד. זה שבכמלא אגרוף מודה רבי יהודה, יש מהראשונים שמצדד לומר שמא אינו אלא מדרבנן [ער"ש אהלות ת, ב]. ופירשו אחרונים שזה שמבואר בגמרא שחוצץ, היינו רק לענין מעלות שעשו חכמים בפרה].

דף כא

לז. מי היו ממלאי המים למי-חטאת?

מעלה עשו חכמים בטהרת פרה, שהיו ממלאים המים על ידי תינוקות שלא ראו קרי מעולם ולא נטמאו למת, שנולדו וגדלו בירושלים על גבי הסלע ותחתיהם חלל, מפני קבר התהום (= ספק קבר שנמצא באדמה. ואעפ"י שנטמאו ע"י אמותיהן, לא נטמאו בטומאת מת ולא בטומאה היוצאת מגופם. והיו צריכים טבילה. ולדעת רבי יוסי הגלילי [דלא כרע"ק] אף הוא. תוס' עפ"י תוספתא דפרה).

היו באים למעין השילוח על גבי שוורים ועל גביהם דלתות (לחוץ בפני הטומאה). רבי יהודה אומר: לא היו מביאים דלתות. אביי פרש דבריו שלא הוצרכו לדלתות. רבא אמר, ותניא נמי הכי, בדוקא לא היו עושים כן שמפני שאז דעתו של תינוק גסה עליו, שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו ויטמא בטומאת התהום.

הגיעו לשילוח, ירדו לתוך המים ומילאום בכוסות של אבן. רבי יוסי אומר: ממקומו היה משלשל וממלא.

- א. רש"י פירש (וכ"כ הר"ש והרא"ש בפרה) שסבר שצריך מילוי ביד ממש. [ואפשר ששנוי הדבר במחלוקת תנאים ולהלכה אין צריך מילוי ביד דוקא. או אפשר שאם נותן אחר כך לכלי אחר שמקדש בו, מועיל אף בשאיבה בחבל. עפ"י שפת אמת, בישוב קושיות התוס']. והתוס' חולקים וסוברים שכשר בכל אופן, אלא שנחלקו האם חוששים משום קבר התהום בירידה מועטת זו.
- ב. אף על פי שהמילוי נעשה ע"י התינוקות, צריך להעשות לדעת גדול הנמצא שם ומשגיה, כשאר עבודות הפרה שצריכות להעשות על דעת איש. [והרמב"ם השמיט מה ששנינו שהיו ממלאים בני שמונה, ויש לומר שלדעתו היו בני י"ג. וצ"ע].

הקידוש וההזאה אינם כשרים אלא על ידי גדול. ונראה שהיו מגדלים התינוקות עד שיהיו בני י"ג והם היו מזים ומקדשים. ואעפ"י כ המילוי נעשה קודם שהגיעו לכלל ראיית קרי, שכל מה שיכולים לתקן בטהרה – מתקנים (עפ"י חזון איש פרה ו, ט).

לח. א. הסומך סוכתו והמסכך על כרעי המטה – האם הסוכה כשרה?
ב. נעץ שפודים של ברזל וסיכך עליהם – מהו?

א. הסומך סוכתו בכרעי המטה – כשרה. ורבי יהודה אומר: אם אין הסוכה יכולה לעמוד בפני עצמה – פסולה. נחלקו רבי אבא ורבי זירא בבאור טעמו של רבי יהודה; אם משום שאין לה קבע, או משום שמעמידה בדבר המקבל טומאה.

רש"י מפרש 'אין לה קבע' לפי שמטלטלת על ידי המטה, ור"י לטעמו שסוכה דירת קבע בעיניו. והתוס' כתבו שבירושלמי משמע שאין לה קבע משום שאין עשרה טפחים מהמטה עד הגג (וכן נפסק בשלחן ערוך). ויש מפרשים לפי שהסוכה נסמכת על מטה והוא צריך לה בכל שעה, הרי זה כסוכה שאינה עומדת ברוח מצויה.

עוד כתבו התוס': גם הדעה הסוברת משום מעמיד בדבר המקבל טומאה, מודה שנחלקו אף בענין דירת קבע, ולכן אף אם העמיד בדבר שאינו מקבל טומאה, כגון בשידה המחזקת ארבעים סאה – רבי יהודה פוסל.

ואמר אביי: דוקא סמך עליהן, אבל סיכך על גבי המטה ללא סמיכת הסכך על הכרעים – כשרה לדברי הכל, שיש לה קבע וגם אין מעמידה בדבר המקבל טומאה.

מהר"ף נראה שהלכה כרבי יהודה (וכן הסכימו הראב"ד הרמב"ן והריטב"א, שכן משמע מהאמוראים שנשאו ונתנו לשיטתו). ואילו בעל המאור כתב לפסוק כחכמים. וכן דעת ריצ"ג, ראבי"ה (תרא), רי"ד וריא"ז. והרא"ש כתב שנראה שרבי יהודה אינו חולק על חכמים אלא מפרש דבריהם.

ב. נעץ שיפודים של ברזל וסיכך עליהם; לפי דעה אחת בשיטת רבי יהודה – פסולה, שמעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה. ולדעה האחרת – כשרה.

א. כתב הראב"ד: מעמיד בדבר המקבל טומאה פסול מגזרת חכמים, שמא יסכך בו. ויש דברים שלא גזרו בהם כי אינו מצוי שישככו בהם, כגון בעושה סוכתו על גבי אילן. וכן כתבו הרא"ה והר"ן שלכך מותר לסכך על כתלים [ומטעם זה יש מי שמיקל לענין מסמרים, שהרי אין חשש סיכוך בהם. ע' אור לציון].

ואולם העמדת הסכך במוטות מתכת, אף על שמחוברים הם לקרקע – נראה שבכלל איסור 'מעמיד' הוא (כן משמע לכאורה בגמרא, 'כגון שנעץ שפודין של ברזל...'). אך אם הוא מין שמסככים בו, יש לומר שאעפ"י שעשהו מחובר – מסככים עליו, שלא גזרו עליו כיון שהוא מין כשר (כן צדד החזו"א קמג, ב. ע"ש שמבואר מדבריו שבמתכת אין להעמיד אפילו במחובר לקרקע. וצ"ע בשו"ת גנת ורדים המובא בבאה"ט ושע"ת בסוס"י תרכו שיותר לסכך על שבכה העשויה מחוטי נחושת או פשתן אם היא מחוברת). ויש מקלים מן הדין במתכת הקבועה לבנין, כמו שמצוי במרפסות הסגורות במסגרת מתכת. ומכל מקום ראוי שיניח על גביה קנים של סכך כשר ועליהם יסכך (עפ"י מנחת שלמה תנינא נה).

ואולם מסגרת מתכת שאינה מחוברת לקרקע, אעפ"י שהניח קנים מעל המסגרת בכיוון מוטות המסגרת – עדיין דינה כ'מעמיד בדבר המקבל טומאה', אלא יש להניח הקנים לצד אחר, כגון ארכם לרוחב המסגרת או באלכסון, ועליהם יניח הסכך (מנחת שלמה תנינא נה; הליכות שלמה ח, י). ויש מדייקים מרש"י שאין זו גזרה אלא עיקר הדין כן הוא, שדין המעמיד כדין הסכך. יש מהאחרונים שכתב שלא אסרו 'מעמיד' אלא בדבר המקבל טומאה ולא בשאר סכך פסול (עפ"י שו"ת מהרי"ל דסקין נו). והגרשז"א תמה על כך (הליכות שלמה. וכמשמעות דברי הראשונים שבכל דבר שפסול לסיכוך אסרו).

ב. יש אומרים שלהלכה יש לחוש לטעם מעמיד בדבר המקבל טומאה (ערמב"ן ור"ן; ב"ח תרכט). והרא"ש כתב שטעם קבע הוא העיקר (וכן לדעת הר"ה יש להקל בדבר. וכן נקט מהר"ל (תשובה קנז) ובתרומוהו הדשן סי' צא). ולהלכה נקטו אחרונים (עפ"י ד"השו"ע תרל, יג תרכט, ז) שלכתחילה יש להחמיר אבל בדיעבד מותר (ע' משנ"ב תרכט סק"ב ומשנ"ב ושעה"צ סוסי" תרל. ובשו"ע הגר"ו תרכט, יג כתב שאם כבר העמיד מותר לישב אף לכתחילה). ונפקא מינה למי שנתארח בחג אצל אחרים ורואה בליל החג שהסיכוך נסמך על דבר המקבל טומאה – מותר לישב שם (אור לציון ח"א מא). וכל שכן מעמיד בדבר המקבל טומאה מדרבנן, או על נסרים הפסולים לסכך מגזרה דרבנן, שמן הדין אין לחוש אלא שיש מן הפוסקים שמחמירים בזה (ע' משנ"ב סוסי" תרל; מנחת שלמה סוסי" כב).

ג. אם הסכך עצמו אינו עומד על דבר הפסול אלא על דבר אחר שהוא עומד על הפסול; לדעת המגן-אברהם ועוד פוסקים מותר (וכן נקטו רוב הפוסקים להלכה. ע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ב סה; מנחת שלמה תנינא נה; אור לציון ח"א מא; שבט הלוי ח"ז ס, ב). ואילו החזו"ן איש (קמג, ב) נקט שמעמיד דמעמיד דינו כמעמיד. וכן מובא בשם הגר"ח הלוי.

דף כב

לט. מה דינן של הסוכות דלהלן?

- א. המדולדלת, שאין בה הרבה סכך וחמתה מרובה.
- ב. המבולבלת, קנה עולה וקנה יורד.
- ג. המעובה כמין בית.

א. סוכה המדולדלת, אם צלתה מרובה מחמתה – כשרה. חמתה מרובה מצלתה – פסולה. חמתה וצלתה שוים; לפרש"י (וכ"ד הר"ף הר"ח הרמב"ם הראב"ד הרמב"ן הר"ד הר"ן והרא"ש), אם שוים מלמעלה – פסולה. ואם מלמטה – כשרה, שלמטה מראה החמה מתרחב, הלכך אם הם שוים בידוע שהסכך רחב מן האויר.

ורבנו תם סובר שבשוים למעלה כשר, להלכה שאנו נוקטים (כרב פפא עירובין טו) פרוץ כעומד מותר. [ומדברי בעל העיטור משמע שאפילו לדעת האוסר בפרוץ כעומד – כאן מותר, שלדעתו אם שוים למעלה, הרי למטה הצל מרובה מהחמה]. ואולם אם כשמסתכל על הסכך מלמטה נראה לו שהסכך והאויר שוים – פסול, כי האויר הפתוח נראה מלמטה קטן ממה שהוא באמת.

א. להלכה יש לחוש לדעת רש"י ורוב הפוסקים שאין כשר אלא בשצלתה מרובה מחמתה למטה. ואולם סוכה שלמעלה צלתה מרובה מחמתה אפילו במשהו – כשרה, ואין לחוש שמא למטה חמתה מרובה מצלתה, ואף אם נראה לעינין שלמטה חמתה מרובה כשר [כי אולי נראה כך משום שהקנים אינם ישרים, וכדין קנה עולה קנה יורד שכשר אפילו חמתה מרובה] (עפ"י אגרות משה או"ח ח"א קפב. ואולם אם לפי האמת חמתה מרובה למטה, הגם שלמעלה הסכך הוא הרוב – פסולה לפרש"י. כן משמע בתורי"ד).

עוד בשיטות הראשונים באריכות, ע' אגרות משה או"ח ח"א קעה; שבט הלוי ח"א קע.

ב. משמע בתוס' שסכך מבולבל שאינו עומד בקו ישר, והחמה נכנסת מצדי הסכך לסוכה, אין זו 'חמתה מרובה מצלתה'. ומרש"י משמע לכאורה שגם זה בכלל 'חמתה מרובה' (ע"ע בשפת אמת).

ב. סוכה המבולבלת, קנה עולה וקנה יורד – כשרה. כן פירש שמואל למתניתין (ואפשר שאף רב אינו חולק עמו לדינא. עפ"י ראשונים). ודוקא שאין בין זה לזה שלשה טפחים, אבל יש ביניהם שלשה טפחים – פסולה. כן אמר אביי. ורבה אמר: אפילו יש ביניהם ג' טפחים, אם יש בקנה העולה רוחב טפה – כשרה, שרואים את הקנה העליון כאילו הוא מושפל ומושלך עם התחתון, אבל בפחות מטפה, אין שם 'אהל' עליו להחשיבו ולומר בו 'חבוט'.

הלכה כרבה (רמב"ם ה, כא; ר"ה; או"ח תרלא, ה).

לדעת הר"ן והריטב"א צריך שיהא רוחב טפה ברווחים שבין הקנים התחתונות, ואם לא כן – אין אומרים 'חבוט'. ויש חולקים (ע' בשפת אמת שמרש"י ותוס', וכן מפשטות לשון הגמרא משמע שאין צריך טפה ברווח שלמטה. וכ"כ הערוך בדעת רש"י. וע"ע במאירי).

ואם יש ברווחים טפה, אפילו הקנה העליון יותר מטפה – כשר (עפ"י רא"ה וריטב"א. וכן צדד הגרעק"א לדייק מדברי הרמ"א תרלא, ה). ויש אומרים שלעולם הרווחים שלמטה לא יהיו צרים מרוחב הקנים שלמעלה (עפ"י רמב"ם ושו"ע, כמש"כ בכסף משנה ועוד; פסקי הרי"ד). ואפשר עוד שאין להכשיר אם הריוח התחתון עודף על הקנים העליונות, אלא צריך שיהא מכוון בצמצום אליהן (עפ"י כסף משנה סוכה ה, כא בדעת הרמב"ם. והלח"מ חולק. וע"ש בחושי הגר"ח הלוי).

ג. המעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה – כשרה. אין כוכבי חמה (= זהרורים) נראים מתוכה – בית שמאי פוסלים ובית הלל מכשירים.

א. לכתחילה צריך שיהיו כוכבי חמה נראים מתוכה (ר"ן וריטב"א עפ"י הירושלמי; תור"פ). ויש מצריכים לכתחילה שיהיו נראים כוכבי לילה. ונראה שהכוונה לומר שיוכל אדם לראותן אם ישם עין במקומות הנקובים, אבל אין צריך שייראו מעצמן תוך הסוכה (שפת אמת).

ב. יש פוסקים שאם מעובה עד כדי שהגשמים אינם חודרים לתוכה – פסולה (ב"ח ולבוש תרלה עפ"י רבנו תם). ויש אומרים שאין הלכה כן אלא בסוכת גנב"ך שעיוביה מוכיח עליה שלשם דירה נעשתה לכך פסולה, אבל סוכה שעשאה לחג, אפילו מעובה מאד כשרה (ע' טור ושו"פ תרלא). וכתבו אחרונים: בדיעבד כשאי אפשר ליטול קצת מהסכך, יש לסמוך על המכשירים ולישב בה, ואף לברך 'לישב בסוכה' (ע' משנ"ב תרלא סק"ו; שבט הלוי ח"ו ס). ואם הסכך ארעי [ואף נראים כוכבים ממנו] והוא עשוי מנסרים הכשרים לסיכוך באופן המונע טפטוף הגשמים פנימה – כשר לכתחילה (כן הורה הגרש"א – ע' הליכות שלמה ח, ובהערות). ויש שחככו בדבר.

מ. א. קורות הבית והעלייה שאין עליהן מעזיבה, וטומאה תחת אחת מהן, מהו?

ב. באלו אופנים אומרים 'חבוט רמי' ובאלו אין אומרים?

א. קורות הבית שאין עליהן נסרים ומעזיבה, וקורות העלייה מכוונות כנגדן; אם יש בהן רוחב טפה, טומאה תחת אחת מהן – תחתיה טמא. שאר כל הבית, וכן על גבה – טהור, שאהל טפה מביא את הטומאה תחתיו וחוצץ בפני הטומאה. וכן אם הטומאה תחת קורת העלייה – תחת אותה קורה בלבד טמא וכל השאר טהור. אין בקורה טפה – טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, וכל שכנגד הטומאה טמא וכל השאר טהור (רש"י ותוס', עפ"י התוספתא).

היו קורות העלייה כנגד הרווחים שבין קורות הבית; אם היו רחבות טפה, טומאה תחת קורה שבבית – כל

אשר בבית טמא, הואיל ורחבות הן רואים אותן כאילו יורדות וממלאות החללים שלמטה ונמצא הבית כולו מקורה. טומאה על גביהן – כנגדה עד לרקיע טמא. לא היו העליונות רחבות טפה – אין אומרים 'חבוט רמי' (= השפל והשלך, הורידים והשוים עם התחתונות) ולכן אין טמא אלא מה שמתחת לאותה קורה [אם היא רחבה טפח] או כנגד הטומאה [אם אין הקורה רחבה טפח].

א. הוא הדין כאשר הטומאה מונחת תחת הרווח שבין הקורות התחתונות, אם יש טפח באותו רווח – כל הבית טמא שהרי הקורות העליונות שרחבן טפח מושפלות ומושלכות וכל הבית נידון כאהל אחד (עפ"י 'משנה אחרונה' אהלות יב,ה).

ב. אין חילוק בין הכלים שמתחת לתחתונות לכלים שבין התחתונות לעליונות – הכל טמא, שכשם שאנו רואים את העליונות יורדות למטה, כך רואים את התחתונות עולות וסותמות למעלה, ולכן שנינו 'תחת כולן טמא' (תפארת ישראל שם. וע' גם בפי"מ לרמב"ם ורע"ב שאומרים 'חבוט' גם מלמטה למעלה, כענין גוד אסיק).

ומסתבר לכאורה שה"ה כשהטומאה מונחת בעלייה תחת העליונות – כל הבית טמא (וע"ע ערוך לנר וקהלות יעקב טז). ואולם אם מונחת על אחת הקורות התחתונות – הבית טהור כאילו היא על גג הבית, כמוש"כ הראב"ד הל' טומאת מת טז,ו.

ב. כמבואר לעיל, אין אומרים 'חבוט רמי' אלא בדבר שרחבו טפח, שהוא בגדר 'אהל', אבל פחות מכן אינו חשוב להורידו. כן לענין סוכה וכן לענין טומאה וכן לענין קורת המבוי. [ולאביי, משמע שאין אומרים כלל 'חבוט רמי' בסכך].

א. כאמור, נחלקו הראשונים כשאין באויר שלמטה רוחב טפח, או אף כשיש טפח אבל אינו רחב כמו הקורה שלמעלה, האם אומרים 'חבוט' באופנים אלו, אם לאו. ואולם אם הרווח שלמטה גדול מהקורה שלמעלה, לדברי הכל אין הבית כולו טמא, שהרי גם אם מורידים העליונות אין כאן אהל אחד אלא ע"י דין 'לבוד' ואין אומרים 'לבוד' בטומאה כנוצר לעיל (עפ"י פחד יצחק 'טומאת אהל').

ב. יש אומרים שלענין טומאת אהל, כדי לומר 'חבוט' אין די בכך שהעליונות רחבות טפח אלא גם הקורות התחתונות צריכות להיות טפח, שרק אז יכולים לצרף שתי ה'אהלים' להיות אחד (עפ"י מרכבת המשנה הל' טומאת מת טז,ו; חדושי הגר"ח הלוי סוכה ה,כא). ויש חולקים (ע' קהלות יעקב טז,ב).

ג. אף כי פשט הגמרא הסוגיא מורה שגם במבוי אין אומרים 'חבוט רמי' בפחות מרוחב טפח, בדעת הרמב"ם נראה שנקט להלכה שאומרים, שאין אנו צריכים שם לדין 'אהל' אלא להיכר קורה (ע' מ"מ וכס"מ שבת יז,כה; אור שמח שם. ויש שפירשו דברי הרמב"ם באופן אחר – ע' מרכבת המשנה). ואין כן דעת כמה ראשונים (ערי"ף וש"ר עירובין ט).

דפים כב – כג

מא. מה דין הסוכות דלהלן:

- א. סוכה שבראש העגלה או בראש הספינה.
- ב. סוכה שבראש האילן או על גבי בהמה.

א. שנינו: העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה – כשרה ועולים לה ביום טוב. כן היא דעת רבי עקיבא. רבן גמליאל פוסל. ופרשו מחלוקתם בסוכה שבספינה, בעומדת ברוח מצויה של יבשה אבל לא ברוח מצויה של ים שהיא רוח שאינה מצויה דיבשה; רבי עקיבא סבר סוכה דירת עראי בעינן וכיון שעומדת ברוח מצויה דיבשה – כשרה, ורבן גמליאל סבר סוכה דירת קבע בעינן.

א. לדעת רבנו תם (מובא בתוס' ז: וכ"נ בר"ן) לא נחלקו אלא בספינה אבל בראש העגלה כשרה. והתוס' (כא: כג.) גורסים מחלוקתם גם בראש העגלה, ומשום שהיא מיטלטלת ואינה קבועה אינה 'קבע'.

ב. הפרי-מגדים (תרכח א"א סק"ד) צדד שמא אין להכשיר סוכה בעגלה אלא כשהיא עומדת אבל כשהיא נעה אין עליה שם דירה ואינה כשרה לישב בה. ולפי זה הוא הדין לסוכה על גבי מכונית נוסעת (עפ"י הערות במסכת סוכה).

ובספר בכורי יעקב השיג על הפרי-מגדים. וכן הסכים בשער הצינן (אות יא). וכן נקט בהר צבי להכשיר, וכן נקט הגרשו"א (בחדושי כת"י, מובא בהלי"ש) לעיקר. והביא שכבר מפורש כן במאירי.

ב. סוכה שבראש האילן או על גבי בהמה – כשרה ואין עולים לה ביום טוב מגזרת חכמים שלא לעלות באילן או על בהמה בשבת וביו"ט. ואפילו דופן אחת בלבד בנויה באילן ושתי דפנות על הקרקע – אין עולים לה, כיון שאילו יינטל האילן אינה עומדת בפני עצמה, אבל שלש בידי אדם ואחת באילן, הואיל ויכולה לעמוד בפני עצמה ללא האילן – כשרה (וה"ה כששתי דפנות מקבילות נסמכות על הקרקע ודופן האמצעיית באילן, והסכך נסמך על הדפנות שבקרקע. ר"ן). כן שנו במשנתנו וכדברי רבי מאיר, אבל רבי יהודה בברייתא פוסל (חג הסוכת תעשה לך שבעת ימים – סוכה שאינה ראויה לשבעה לא שמה סוכה. ורבי מאיר סובר כיון שמהתורה ראויה לשבעה כשרה).

א. מדובר באילן עב וחזק, שאינו נע ונד ברוח מצויה (א"ז).

ב. הרמב"ם והשלחן ערוך פוסקים כסתם משנתנו. ויש פוסקים כרבי יהודה לפסול (ע"ן בשם רי"צ"ג). ולדבריו פסולה היא מדין תורה (עפ"י רישב"א. ולשון הרא"ה: 'כמדאורייתא דמ"א').

דפים כג – כד

מב. א. האם בהמה יכולה לשמש כדופן, כמחיצה, כלחי, כפס לביראות וכגולל?

ב. האם נוד נפוח יכול לשמש כמחיצה?

א. עשאה לבהמה דופן לסוכה, לחי למבוי, פסין לביראות, גולל לקבר – רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר. נחלקו אמוראים בטעמו של ר"מ; –

רבי זירא אמר: גזרה שמא תברח. ולפי זה אפשר בקשורה [וכשהיא מתוחה בתבלים בענין שאינה יכולה לרבוץ ולמעט השיעור]. ואביי אמר: גזרה שמא תמות ותתכווץ ותיפחת מכשיעור. ואפילו אם קשורה מלמעלה חוששים שמא תתכווץ מעט מהשיעור ולא ישים לב. ולבסוף הסיק רב אחא בר יעקב שסבר רבי מאיר כל מחיצה שעומדת ברוח [וללשון אחרת: שאינה עשויה בידי אדם] – אינה מחיצה (שעיקר עמידתה דבר שאין בו ממש), ואף לקולא. ולפיכך מטהר רבי מאיר משום 'גולל'.

הלכה כרבי יהודה שהבהמה יכולה להעשות דופן ומחיצה וכו'. (ראשונים). ומשמע מדברי הרמב"ם והטור שאין להתיר אלא בקשורה אבל בלאו הכי אינה מהוה מחיצה מפני שהולכת ונדה מעצמה (כן דקדק בשער המלך סוכה ד, טז. וע"ע רבנו יהונתן עירובין טו).

ע"ע בעירובין טו אודות לחי וקורה באדם ובבע"ח.

ב. מחיצה העשויה על ידי נוד נפוח; לדברי רבי יהודה כשרה ולדברי רבי מאיר תלוי הדבר בשתי הלשונות בדברי רב אחא בר יעקב; אם כל מחיצה העומדת ברוח אינה מחיצה, הרי גם זו עומדת ברוח. ואם משום שאינה עשויה בידי אדם (כלומר שאדם אינו יכול לעשותה, כגון בע"ח. עפ"י תוס' עירובין טו. וע' שפת אמת) – זו עשויה בידי אדם וכשרה. להלכה מחיצה זו כשרה, כנ"ל.

מג. האם חוששים למיתה אם לאו?

לדברי אב"י, רבי מאיר חושש למיתה [ולכך אין עושים בהמה דופן כאמור] ורבי יהודה אינו חושש, מלבד ביוכ"פ חושש ר"י שמא תמות אשת הכהן הגדול – מעלה עשו בכפרה. [וחכמים (ריש יומא) חולקים וסוברים שאין מתקינים לו אשה אחרת, שאין חוששים למיתה. ודוקא לזמן מועט, אבל לזמן מרובה אפשר שחוששים, וכן משמע מסתם משנה ביבמות. עפ"י תוס' כאן וביבמות יח וגטין כח; רא"ש נדרים ג: ועוד. ועת"י יומא יג. שתלוי הדבר במחלוקת]. לדברי רבי זירא (וכן לרב אחא בר יעקב) אף רבי מאיר אינו חושש למיתה. א. לפי הסוגיא במקום אחר, לדעת רבי יהודה חוששים לבקיעת הנוד וכל שכן למיתה, וכן סובר תנא ד'הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתי'. [ואעפ"י כ' מכשיר כאן באופן שקשורה מלמעלה שאף אם תמות לא תיפול. ואינו חושש שמא יעמידנה בפחות משלשה סמוך לסכך ותתכוון מכשיעור ולא ישים לב. עפ"י ריטב"א]. ויש אומרים שכן פוסק הרמב"ם להלכה, לחוש למיתה (עבהג"א שסב, ה). ויש ראשונים שכתבו שאין חוששים למיתה (עפ"י בעל המאור וספר יראים השלם תכא, מובא במג"א תרל סקי"ח). ולזמן מרובה יש אומרים לחוש למיתה, כנ"ל. וכן יש אומרים לחוש בחולה (ע' חרושים ובאורים יומא יג). ב. יש אומרים שבמקום שאין צורך ודחק, יש לחוש למיתה לר' מאיר (ערמב"ן ורשב"א יבמות יח.). ג. יש אומרים שאף לרבי זירא אפשר חוששים למיתה במקום איסור [עכ"פ לזמן מרובה], ורק במקום ביטול מצוה אמר שאין לחוש (ע' שער המלך סוכה ד, טז).

דין הלוקח יין מבין הכותים ודיני 'ברירה' – נתבאר ביומא נו.
כתיבת גט על דבר שיש בו רוח חיים – בגטין כא.

דפים כד – כה

מד. העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה – מהו? ומה דין האילנות לענין מחיצות שבת?

שנינו: העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה – כשרה. ודוקא כשאין הרוח מוליכתם ומביאתם, כגון בקשים או כשמקבע נוף האילן בהוצא ודפנא [ואין גזורים שמא יבוא להשתמש באילן]. וכן הדין לענין מחיצות שבת; אילנות או שיבולים גבוהים משמשים כמחיצה באופן זה שאינם נעים ברוח [ואע"פ שלא נטעום מלכתחילה לשם מחיצה. כן מסקנת הסוגיא בעירובין טו].
א. דפנות סוכה שהרוח מנידתן – פסולות. ואולם אם בנה הסוכה במקום מוקף מחיצות שאין שם רוח – דעת הלכות-קטנות (ח"ב נ, מובא בבאר היטב תרל סקי"י) להכשיר. והמגן-אברהם (שם סקי"ז) ועוד אחרונים פוסלים. וכן נקט המשנה-ברורה (תרל ס"ק מט). וע"ע חזו"א נב, יד.

ב. יש אומרים שדופן שנדה ברוח אינה פסולה אלא אם הרוח מרחיקה אותה משאר הדפנות או כגון דופן העשויה מענפים והרוח מרחקתם זה מזה שלשה טפחים (ע' חזו"א עז;ו; שלמת חיים שעא"שעב). ויש פוסלים בכל אופן [מלבד בנדנוד מועט (אג"מ). ויש מחמירים כשנדים ממקומם אפילו דבר מועט. עפ"י הליכות שלמה סוכה ז,א].

דף כה

מה. א. מי הם הפטורים מן הסוכה?

ב. מה דינם של חתן וכל בני חופה במצות סוכה?

א. שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה (כגון ההולך ללמוד תורה או להקביל פני רבו ולפדות שבוים. רש"י).

חולים ומשמשיהם פטורים מן הסוכה.

המצטער פטור מן הסוכה [ואין האבל בכלל זה, שהוא מצער עצמו וצריך לישב דעתו למצוה].

ראה עוד בפירוט הדינים להלן כו.

ב. חתן והשושבינים וכל בני חופה פטורים מן הסוכה (רבי אבא בר זבדא אמר רב. לפרש"י ישנן דעות תנאים המחייבות

את העוסק במצוה במצוות אחרות, כדלהלן), מפני שאין שמחה אלא בחופה – בית החתנות, מקום עיקר ישיבת החתן

והכלה), ונצרכים לאכול שם שאין שמחה אלא במקום סעודה (ואין זמן קבוע לסעודת חתן, שכל היום באים

לשמח זה אחר זה והוא רוצה להאכילם. עפ"י מאירי). ומפני מה אי אפשר לעשות החופה בסוכה? אמר אביי:

משום יחוד, ולפי זה במקום שמצויים אנשים שיוצאים ובאים – אפשר. רבא אמר: משום צער חתן, ולפי"ז

בכל אופן פטורים.

רבי זירא אמר: אני אכלתי בסוכה ושמחתי בחופה, וכל שכן ששמח לבי יותר.

הרי"ף הביא דברי רבי אבא לפטור. וכן דעת הרמב"ם (ו,ג), ריב"ג רי"ד ריטב"א ועוד. [ויש

אומרים שרבי זירא החמיר ממת חסידות]. ויש פוסקים כרבי זירא לחייב (כן נקט בעל העיטור והרא"ש

עפ"י הירושלמי), ועכ"פ כן יש להורות לכתחילה, וכן המנהג (עפ"י מאירי וספר המכתם). ואף לרבא,

בזמן הזה שיש לנו סוכה עם ארבע דפנות – יש אומרים שצריך לישב בסוכה (עפ"י מגן אברהם

תרמ סקי"א).

וכתב המשנה-ברורה (תרמ ס"ק לג) שלהלכה יש לחתן להחמיר על עצמו ולישב בסוכה, אבל

לא יברך. ויש מפקפקים בדבר (בכף החיים (תרמ,נד) כתב שמשמע מדברי הפוסקים לברך. וכן הגריש"א

שליט"א בשיעוריו תמה מדוע לא יברך, הלא כיון שלמעשה יושב בסוכה כדי לצאת ידי המחמירים, ודאי מקיים

מצוה אפילו לדעת הפוסקים אותו, ע"ש. ושם דברי המשנ"ב אמורים כשיש צער חתן, אבל אם אינו מצטער

כלל מכך שהוא יושב שם [וכגון ר"ז ששמח עוד יותר] – אין טעם שלא יברך. מה גם לענין השושבינים נראה

שאין סיבה שלא יברכו עכ"פ כשאינם מצטערים מדוחק המקום, כיון שסוף סוף החתן בסוכה ושם סעודתו, אינם

פטורים מהסוכה כלל).

מו. א. מנין שהעוסק במצוה פטור מן המצוה? מה נכלל בפטור זה?

ב. אַבֵּל – מהו במצוות האמורות בתורה?

א. העוסק במצוה פטור מן המצוה, כדברי רבי יוסי הגלילי. [לפרש"י (כו. ד"ה משום) ישנם תנאים החולקים על כך. ויש מפרשים דברי התנאים בדרך אחרת. עתוס' ומהרש"א שם]. ודרשו מבשבתך בביתך – פרט לעוסק במצוה, ובלכתך בדרך – פרט לחתן הכונס את הבתולה שהוא טרוד במחשבת בעילה, ואעפ"י שאינו טרוד במצוה במעשה אלא טירדת מחשבה בלבד. ואולם הכונס את האלמנה – חייב, שאעפ"י שגם זו מצוה אך אינו טרוד בה. וכן הטרוד בדבר שאינו של מצוה כגון טבעה ספינתו בים או האבל על מתו – חייב במצוות.

כתבו הפוסקים שבזמננו שאיננו מכוונים כיאות, חתן חייב בקריאת שמע ובתפילה. ואם נמנע מלקרות – מחזי כיוהרא (עוד בדיני חתן לקריאת שמע – בברכות טז).

ועוד למדו מטמאי מת שעסקו במתי מצוה (- קרוביהם שמתו. רש"י ותוס') במדבר, שלא הניחו מצוותם הגם שנתבטלו בשל כך ממצוות פסח החמורה שיש בה כרת. [שם התעסקו במצוה בטרם הגיע זמן חיוב המצוה וכשהגיע זמן החיוב שוב א"א להם לקיימה. ומטעם זה הוצרכנו גם ללימוד דלעיל שאפילו כבר הגיע זמן החיוב, אם מתעסק במצוה אחרת פטור מן המצוה. ולדברי רבא (בזבחים ק), אפילו במצוה שחייבים עליה כרת הדין כן, מתעסק במצוה אחרת הבאה לידו הגם שמתבטל עי"כ מהחמורה. עתוס'].

א. לדעת התוס', עוסק במצוה פטור מן המצוה רק כשאי אפשר לו לקיים שתיהן יחדיו. והר"ן חולק וסובר שאפילו אפשר לקיים שתיהן אינו חייב לטרוח אחר המצוה האחרת, ואולם כאשר אינו צריך לטרוח אחריה אלא תוך כדי עיסוקו כדרכו במצוה אחת יכול לקיים האחרת – מקיים שתיהן (וע"ע שו"ת מהר"ח או"ז קסא קפג).

ב. הריטב"א כתב שכשעוסק במצוה נחשבת האחרת כדבר הרשות שאין לו להניח מצוותו ולעסוק בה. ואולם כמה אחרונים כתבו לדינא שאם תוך כדי עיסוקו במצוה קיים מצוה אחרת – יצא בה ידי חובתו ואינו נחשב כאילו עשאה כשלא היה בר-חיובא (כן כתב בשו"ת פונג יום טוב (מא). וכן נקט בשער הציון (תעה, לט) אלא שמסתפק שם אם יוכל לברך על המצוה שהרי אינו 'מצוה' באותה שעה. וע' במובא לעיל לענין ברכת הסוכה בחתן). ויש מפקפקים בדבר (ע' הר צבי כאן בשם הכתב-סופר או"ח צט ד"ה ועיין). ודוקא אם תוך כדי עיסוקו במצוה עושה המצוה האחרת, אבל אם הפסיקה ועשה האחרת – לדעת הכל יצא ידי חובתו, מפני שבאותה שעה לא היה עסוק באחרת).

ג. משמע בגמרא שגם במצוה שאינה מוטלת על האדם הוזה בדוקא אלא יכולה להתקיים ע"י אחרים [שאינם מצווים במצוה אחרת], אם בפועל עוסק במצוה זו – נפטר ממצוה אחרת (עפ"י אחיעזר ח"ג פב, ח). וכן מבואר בדברי הרמ"א (יו"ד רמ, יב).

ד. אם המצוה שהתחיל בה אינה עוברת ויכול לעשותה לאחר זמן, ואילו המצוה האחרת זמנה עובר – הסכימו הפוסקים להפסיק המצוה ולעשות המצוה העוברת (עפ"י רמ"א או"ח לח ומגן אברהם). ויש מהראשונים שכתב שלא יפסיק (או"ז ח"ב רצט. וכן נראה לכאורה מהריטב"א כאן). ויש מי שהשוה בין הדעות וכתב לחלק בין מצוה שעוסק בה בתדירות כגון תגרי סת"ם, שמפסיק בשביל מצוה עוברת, ובין מצוה שנזדמנה לו באקראי שאינו מפסיק ממנה בשביל האחרת אפילו תעבור (עפ"י שו"ת משיב דבר ח"ה לט).

ה. התוס' (ד"ה משום) כתבו עפ"י הסוגיא בזבחים שאפילו כבר הגיע זמן חיוב המצוה, יכול להתחיל מצוה אחרת ולהיבטל מהמצוה שחל חיובה, הגם שהיא מצוה חמורה כנ"ל.

ואולם מדברי רש"י אין נראה כן, וגם מדברי הרמב"ם והשלחן-ערוך (או"ח עב, ד) נראה שאין להתחיל במצוה אחרת אחר שכבר הגיע זמן החיוב. ולפי זה אין התר לשובינים ולבני חופה אלא אם כבר היו בחופה מקודם, אבל לבוא מן השוק לשמוח בשמחת חתן וכלה ולהיבטל עי"כ ממצוות סוכה אסור (עפ"י משיב דבר ח"ב סו"י עב).

ו. יש מוכיחים מדברי רש"י שהזכיר הליכה להקביל פני רבו, שגם העוסק במצוה דרבנן נפטר ממצוה דאורייתא (ע' ערוך לגר ועוד).

ב. אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: אבל חייב בכל מצוות האמורות בתורה חוץ מתפלין שהרי נאמר בהם 'פאר'. (ממה שאמר הקב"ה ליחזקאל פארך חבוש עליך משמע שאבלים אחרים פטורים). ודוקא ביום הראשון שאז עיקר המרידות (ואחריתה כיום מר).
ואף במצות סוכה חייב האבל ואינו בכלל 'מצטער' – שחובה עליו ליישב דעתו למצוה כנ"ל [ולא זו בלבד אלא אף הנמנע מלעשות הפסח במוזיד אגב מרידותו – חייב כרת. עפ"י פסחים צב: ותוס'].
עוד בידינו אבל בתפלין – במועד קטן כא.

דף כו

- מז. א. האם חתן ושושביניו ובני חופה חייבים בתפילה בקריאת שמע ובשאר מצוות שבתורה?
ב. כותבי סת"ם ותגריהם – האם חייבים בקיום מצוות שבתורה כשעוסקים במלאכתם?
ג. האם מותר לישן בתפלין, שינת עראי או קבע?
ד. הישן בתפלין וראה קרי, או ששכח ושמש מטתו – מה יעשה?
ה. כמה יש לו לאדם לישן ביום?

א. לתנא דברייתא, חתן ושושבינים וכל בני חופה פטורים מן התפילה (שצריכה כוונה) ומן התפלין (ששכיח שם שכרות וקלות ראש. (רש"י ור"ן). ויש מפרשים משום 'עוסק במצוה'. עב"ח או"ח לח בדעת רש"י; ר"ח) וחייבים בקריאת שמע (שיכולים לכיין דעתם בפסוק ראשון). משום רבי שילא אמרו: חתן פטור (מקריאת שמע, שטרוד) וכל בני החופה חייבים. ופרש"י (עמהרש"א): תנאים אלו סוברים העוסק במצוה לא נפטר ממצוה אחרת [אבל לדעות הפוטרים, הרי אלו פטורים מכולן כל שטרודים בשמחתם, וכנ"ל לענין סוכה]. והתוס' נקטו שסוברים העוסק במצוה פטור מן המצוה (וכ"מ מר"ח).
כתב בעל המאור: להלכה אנו נוקטים כרבי יוסי הגלילי, וגם נוקטים שהחתן וכל בני חופה פטורים מתפילה ומן התפלין כל ימי המשתה, בין בבתולה בין באלמנה. והחתן עצמו הכונס את הבתולה פטור מקריאת שמע עד שלא עשה מעשה.
ובשלחן ערוך (לה,ו) פסק שחתן ושושביניו פטורים מתפלין [ודוקא במקום החופה. אחרונים]. אבל בתפילה – כתבו הפוסקים שחייבים, מפני שאין אנו מוחזקים לכיין היטב (ע' או"ח קו, א ע,ג. והרמב"ם השמיט פטור חתן ושושביניו מתפלין).
ויש אומרים שעכשיו חתן ושושביניו חייבים גם בתפלין (שו"ת הרמ"א קלב. והמג"א מפקפק בזה, ואף לענין תפילה כתב שהמיקל לסמוך על דעת רש"י לא הפסיד. ואולם כבר נתפשט המנהג כהרמ"א, שחתן ובני חופה מתפללים ומניחים תפלין בשבעת ימי המשתה. עפ"י ברכי יוסף; משנ"ב לח ס"ק כג).

ב. כותבי ספרים ותפלין ומוזות, הם ותגריהם ותגרי תגריהם, וכל העוסקים במלאכת שמים – לרבות מוכרי תכלת (– הציצית כולה קרויה כן. ריעב"ק), פטורים מקריאת שמע ומן התפילה ומן התפלין ומכל מצוות האמורות בתורה – לקיים דברי רבי יוסי הגלילי שהיה אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה.
א. יש אומרים שלא פטור מכל המצוות אלא אם צריכים לעשות מלאכתם בזמן המצוה, כגון

שצריכים לאלתר להמציא הסת"ם לאדם הפורש לים, אבל אם אפשר לדחות מלאכתם לאחר זמן – לא נפטרו ממצוה שזמנה עובר (עפ"י רבנו ירוחם ועוד; רמ"א או"ח לה, ח).

ויש סוברים שלא פטרום מתפלין אלא בכל היום, אבל בשעת קריאת שמע ותפילה – חייבים (עב"י ושו"ע שם). ובד"מ תמה הלא מפורש בברייתא שפטורים מק"ש. ונראה כוונת הב"י רק ביכול לקיים שתיהן ולהשיטות שפטורים אף באופן זה, ע"ש.

הרמב"ם השמיט דין זה. וצדד הב"י משום שבירושלמי מבואר שחייבים בתפלין דאורייתא, ואף להבבלי יתכן והכמים חולקים על ריה"ג ומחייבים. ואולם המג"א כתב שאין הירושלמי חולק על הבבלי בזה אלא לכך השמיט הרמב"ם, כי כבר כלל דין זה בדין העוסק במצוה.

ב. אם עיקר כוונת התגר לפרנסתו ולא לשם מצוה, אינו נפטר מן המצוות (עפ"י מגן אברהם לה סק"ח). ונראה שאם כוונתו לשניהם בשוה – נחשב 'עוסק במצוה' (עפ"י באור הלכה שם).

ג. סופר שהיה כותב תפלין כשהיה משמר את המת וכד' – כשר, ואין לדונו כמו שאינו 'בר קשירה' באותה שעה (עפ"י הר צבי).

ג. ישן אדם שינת עראי בתפלין כשהן על ראשו, אבל לא שינת קבע (שמא יפיה (רש"י). וי"א משום הסח הדעת. עתוס' ורשב"א שבת מט; פרי יצחק ח"א ה). ובלילה – חולץ (אפילו לשינת עראי, שמא יימלך וישן קבע). דברי רבי נתן. רבי יוסי אומר: הילדים (= הצעירים) לעולם חולצים. ופירש אביי: בנשותיהם עמהם – שמא יבואו לידי הרגל דבר.

יש מפרשים שרבי יעקב חולק וסובר מותר לישן שינת קבע בתפלין (עפ"י רא"ה וריטב"א). והתוס' מפרשים שאינו מתיר אלא שינת עראי בלילה, ואינו חושש שמא יימלך לשינת קבע כדברי רבי נתן.

לדברי רב יוסף בר' עילאי, לא התירו שינת עראי אלא במוסר שינתו לאחרים (שאומר לחברו אם ארדם העירני). ולרבב"ח אמר רבי יוחנן – במניח ראשו בין ברכיו שאין חוששים שמא יירדם. אבל לרבא אין חילוק בדבר ובכל אופן מותר.

הלכה כרבא שהוא בתרא (עפ"י הרו"ה, רא"ש ור"י ועוד. וכ"כ הנצי"ב (כאן ולהלן מב) בדעת רש"י). ויש אומרים שלהלכה אסור לישן בתפלין אפילו שינת עראי כמו שאמר רבי ינאי (בשבת מט) תפלין צריכים גוף נקי ופירש רבא שלא ישן בהם, ומשמע אפילו עראי (כן הביא הרו"ה בשם חכם מחכמי הדור. ועראב"ד, ר"ן שבת מט). והראב"ד צדד שלהלכה מותר במניח ראשו בין ברכיו [ואף רבא מודה לכך] וכ"כ הריטב"א. ופסק בשו"ע (מד): מניח סודר עליהם, ומניח ראשו בין ברכיו והוא יושב וישן.

וכמה שינת עראי – תני רמי בר יחזקאל: כדי הילוך מאה אמה.

כאשר אוזו התפלין בידיו – אסור לישן אפילו שינת עראי (שמא יפלו). ואם הניחם אצל מראשותיו (רש"י) ופרס עליהן סודר – מותר אפילו בשינת קבע.

א. אם אשתו עמו, נותנם בכלי ומניחו בין כר לכסת, או כלי בתוך כלי (עפ"י ראשונים). והרמב"ם לא חילק בדבר ובכל ענין מצריך כלי בתוך כלי. עפ"י תר"י ברכות כג).

ב. הרי"ד מפרש 'פרס עליהן סודר' – ואוחז בידו, שכיון שהם כרוכים בסודר אין חשש אם יפלו לארץ.

ע"ע בברכות כג.

ד. הישן בתפלין ורואה קרי, צריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו (רש"י), כיצד הוא עושה – אוהו ברצועה ואינו אוהו בקציצה, דברי רבי יעקב.

שכח ושמש מטתו בתפלין, אינו אוהו לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם, מפני שהידיים עסקניות הן.

ניסו בגמרא להוכיח שלדברי רבי יוסי בעל קרי אסור להניח תפלין, ודחו.

וכן הלכה, להתיר (בעל המאור; רמב"ם תפלין ד, יג; שו"ת מהר"ם מרוטנברג (לבוב רכג) ודחה שם תשובת גאון שאסר. ולכאורה נראה טעם הגאון משום לכלוך הקרי על גופו, שלכך מועילה רחיצת מקום טומאה; בית יוסף א"ח מ). ויש סוברים שלדעת המתיר, אפילו בשעה שרואה קרי מותר ואין צריך להסירן (כן כתב הריטב"א. וכ"כ רא"מ הורביץ בבאור דעת הרמב"ם שהשמיט הלכה זו).

ה. אמר רב: אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס (משום ביטול תורה. רש"י). וכמה שינת הסוס: ששים נשימות.

אמר אביי: שנתו של מר (= רבה) כמו של רב, ושל רב כשל רבי ושל רבי כשל דוד ושל דוד – כשינת הסוס, ששים נשימות. אביי היה ישן כשיעור כניסה מפומבדיתא לבי כובי (= שש פרסאות. רש"י). קרא עליו רב יוסף: עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך.

למעשה כתבו הפוסקים שבעל נפש יחמיר על עצמו שלא לישן ביום יותר משינתין נשמי ברציפות, ושיעורן כשלש שעות, ויש אומרים יותר ממחצית השעה ויש אומרים יותר משלש דקות. ובעל נפש יחמיר כפי כחו. וגם זה רק לצורך הלימוד ועבודת ה'. ובמחצית השקל כתב שענין השינה ביום תלוי לפי מה שהוא אדם וכפי הצורך לעבודתו יתב' (עפ"י שלחן ערוך או"ח ד, טו משנ"ב ובאה"ל שם ובסימן רלא).

בשם האריז"ל מובא לפרש 'שתין נשמי' – שש שעות, ומדובר על שינת היממה כולה (ע' מקדש מלך ויגש דף רז; צדקת הצדיק כד. וע"ע בשפ"א).

מח. האם האישים / הפעולות דלהלן חייבים בסוכה?

א. הולכי דרכים.

ב. שומרי העיר, שומרי גנות ופרדסים.

ג. חולים ומשמשיהם.

ד. מצטער ומשמשיו.

ה. אכילת עראי.

ו. שינת עראי.

א. הולכי דרכים ביום – פטורים מן הסוכה ביום וחייבים בלילה (בהננייתם בישוב. תוס'). בלילה – פטורים בלילה וחייבים ביום. ביום ובלילה – פטורים בין ביום בין בלילה.

הולכי דרכים ביום שהגיעו בלילה למקום ישוב ללון בו, אם בושים לבקש אכנסיה אצל אחרים, יש לדון שפטורים מן הסוכה, שהרי גם בשאר ימות השנה היה מותר על השינה בתוך בית כדי שלא להטריד אחרים וכד'. וצ"ע (עפ"י הליכות שלמה ט, כ).

הולכים לדבר מצוה – פטורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה (שטרודים ודואגים במחשבת המצוה ובתיקוניה. רש"י), כפי שנהגו רב חסדא ורבה בר רב הונא שהלכו לשבת הרגל לבית ראש הגולה וישנו בשפת הנהר.

לדעת התוס' ועוד: שלוחי מצוה פטורים אף בשעת חנייתם, באופן שאם ייטרדו בקיום מצות סוכה ייבטלו ממצוות, ויש אומרים אף כשאפשר לקיים שתיהן פטור (עפ"י או"ז ועוד). וראב"ה פירש שכשנחים וישנים בלילה להנאתם יכולים למחר לעסוק יותר, והכל בכלל עוסק במצוה.

ב. שומרי העיר ביום פטורים מן הסוכה ביום. בלילה – פטורים בלילה. ביום ובלילה – פטורים בין ביום בין בלילה. וכן שומרי גנות ופרדסים. לאביי, הטעם הוא משום תשבו – כעין תדורו. ולרבא – משום פרצה קוראת לגנב. ונפקא מינה לשומרי ערימת פירות שנמצאת לפניו, לאביי פטורים ולרבא חייבים. לדעת הרשב"א (ח"ד עה) אפילו בלילה הראשון פטורים שומרי הגנות מן הסוכה.

ג. חולה, אפילו אין בו סכנה, אפילו חש בעיניו או בראשו – פטור מן הסוכה הוא ומשמשו. בלבוש (הובא במשנ"ב תרמ"ט סק"ט) משמע שאינו פטור אלא אם הוא חש גרוע יותר כשיושב בסוכה מבבית. ואולם בט"ז (סק"ח) אין נראה כן (ושמא אין מחלוקת בדבר אלא לכולי עלמא יושב היכן שנוח לו יותר להרגשתו. ע' גם ברבנו מנוח סוכה ו, ב).

ד. מצטער, כגון מן היתושים או מריח האדמה – פטור מן הסוכה (תשבו כעין תדורו, ואין אדם דר במקום שמצטער. ראשונים). אבל משמשו חייבים.

א. אין פטור אלא זה ששיבתו בסוכה גורמת לו צער, אבל אם הצער קיים חוץ לסוכה כמו בתוכה – אינו פטור (רא"מ, מובא במרדכי וברמ"א).

ב. העושה סוכה מלכתחילה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשינה כגון שירא מגנבים ומלסטים – לא יצא ידי חובתו כלל מפני שאינה ראויה לו לכל צרכיו כדירה (כן דעת הרא"מ). וכן הוכיחו האחרונים מדברי הרמב"ן, שכל סוכה שאינה ראויה לאכילה שתיה ושינה – פסולה לגמרי. ואפילו בעת הקור שאינו ישן בה משום מצטער, צריך שהסוכה תהא ראויה לשינה (כן כתב הלבוש. וע' בזה באבני נזר או"ח תפ). ובשער הציון (תרמ"א) צדד שזה רק אם הכל מצטערים בה בשינה, אבל אם הוא לבדו מצטער בה בשינה – אין הסוכה פסולה לענין אכילה. ויש חולקים (ע' בשו"ת חכם צבי צד; שערי תשובה תרל"ט, א. וע"ע אבי עזרי סוכה ו, ב).

ג. בכלל 'מצטער' כתבו הפוסקים, כגון שכבו לו הנרות בסוכה ויש לו נר דולק בבית, וטרחה גדולה בשבילו לילך לסוכת חברו (רמ"א תרמ"ד). וכן כשאכל בסוכה וירדו גשמים והלך לביתו ופסקו הגשמים, אינו חייב לחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו או שנתו (כדלהלן). וכן הלומד בסוכה ומוטרד ע"כ, בכלל 'מצטער' הוא ומוטרד ללמוד בחוץ (כדלהלן כח ובראשונים). יש אומרים שאעפ"י שאינו מצטער בעצם ישיבתו בסוכה אלא כגון שטורח הוא לו להביא בכל יום כרים וכסתות לסוכה ולהחזירן לביתו [ואין לו מקום בסוכה להניחן שם כל הזמן], בענין שאם היתה לו טירחה כזו לישן בביתו לא היה ישן בו, פטור מלישן בסוכה. (עפ"י שו"ע הגר"ז תרל"ט, ח [וכמש"כ רש"י לענין שומרי גנות]. וע"ע אבני נזר תפ, ג).

כתב רבנו שמחה: כל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא – אין מקבל שחר, והדיוטים הם (מובא בהגהות אשר"י ועוד. ואין לאסור ישיבה בסוכה בזמן שיורדים גשמים וכד' מצד מה שנהנה מהסוכה שלא במקום מצוה, ודלא כהעונג-יום-טוב (מט) שחכך בדבר. ע' קהלות יעקב ז בהרחבה). ודוקא במקום שיש צד איסור, כמו מצטער שיש בזה משום חילול יום טוב וכבוד המועד, אבל

אם אינו מצטער – רשאי להחמיר. וכל שכן באופן שמקיים המצוה אלא שאינו מחויב על פי דין לטרוח אחריה, כגון שפסקו גשמים באמצע סעודתו, או בהולך לסוכת חברו – לזה יש קיבול שכר, ולא גרע משותה מים בסוכה אעפ"י שאינו חייב (עפ"י באור הלכה תרל"ט, ז. ויש מי שכתב הטעם שנקרא הדיט משום דמחזי כיוהרא (שו"ת מהר"ם פאדואא לט), ולפי טעם זה אף בשאר פטורי סוכה הדין כן. הר צבי).

ה. אוכלים ושותים עראי חוץ לסוכה, וכמעשה ברבי צדוק שאכל חוץ לסוכה (ומכאן שאם רצה ת"ח שלא להחמיר על עצמו בכך – רשאי ואין זה כמי שאינו מדקדק במצוות. ר"ן). ואם בא להחמיר על עצמו – מחמיר ואין בו משום יוהרא (והרי זה משובח. רמב"ם סוכה ו,ו), וכמעשה שהביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה.

וכמה אכילת עראי – רב יוסף אמר: שתיים או שלש בליעות / ביצים (עתוס). והריטב"א כתב: שתיים שלש פרוסות קטנות). אביי אמר: כטעימה שטועם בן בית המדרש והולך לשיעור, דהיינו בליעה אחת שהוא שיעור כביצה (עפ"י רש"י ותוס'. והרמב"ם כתב כביצה או פחות או יותר מעט. וע"ע רא"מ הורביק), אבל יותר מכן אסור.

א. במקום אחר (יומא עט) אמר רבה (ר' רבא) שאכילת פירות, אפילו הרבה – נחשבת 'אכילת עראי'.

וכן פסקו הרמב"ם (ו,ו) אור זרוע (שא) רז"ה תוס' ראבי"ה (תרלו) סמ"ק (צג) רבנו פרץ רשב"א (ח"ג רפז) מהרי"ק (קעה) ועוד. וכן פסק השלחן-ערוך (תרל"ט, ב).

ואולם הרי"ף השמיט זאת, ואפשר שלמסקנת הסוגיא אין נוקטים כן (ערמב"ן ור"ן). וכן החמיר מהר"ם מרוטנבורג באכילת פירות חוץ לסוכה (ערא"ש). ויש מקילים בפירות ומחמירים בבשר ובגבינה ובקטניות וכד' (עפ"י רבנו פרץ ורי"א). וכן נכון להחמיר – אחרונים, מובאים במשנ"ב תרלט סקט"ו). וכתב הרא"ש שגם אם נצריך סוכה לאלו – זה רק כשקבע עליהם, אבל האוכל דרך עראי ודאי אין צריך סוכה.

ב. תבשיל העשוי מחמשת מיני דגן; אם קובע סעודתו עליו הרי זו אכילת קבע. ואם לאו – עראי

(עפ"י שו"ע תרלט, ב). ויש אומרים שביותר מכביצה הריהו כאכילת קבע בדומה לפת (עפ"י מגן אברהם ועוד. ומכל מקום לענין ברכת 'לישב בסוכה' דעת האחרונים שאין לברך אלא אם יקבע עליו סעודה. עפ"י משנ"ב שם סקט"ו).

ג. 'שתיית עראי' היא שתיה ששותה פעם אחת עם אכילת עראי (ר"ן).

ד. נראה לכאורה שאם נמצא סמוך לסוכתו – יש לו להכנס לתוכה אף לשתיית מים, כיון שדרך

בני אדם בהמצאם סמוך לביתם אינם שותים חוצה לו אלא נכנסים הביתה (הגרשו"א, מובא בהליכות שלמה ט, ת. וע"ע שם בהערות).

ו. אין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה. לדברי רב אשי הטעם הוא גזרה שמא יירדם [ומשמע שלרב יוסף ב"ר עילאי מותר אם מוסר שינתו לאחר, ולרבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן מותר במניח ראשו בין ברכיו]. והקשו על כך, והסיק רבא משום שאין קבע לשינה (אין אדם קובע עצמו לשינה שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו בכך הלכך זו היא שינתו).

א. יש אומרים ששינת עראי אינה אסורה אלא מדרבנן (ע' תשב"ץ ח"א ק ד"ה וכי; שפת אמת).

ב. יש אומרים שנמנמם מועט, פחות מכדי הילוך מאה אמה – מותר חוץ לסוכה (ע' פרי מגדים תרלט מ"ז ה; משנ"ב ושעה"צ שם). ויש מפקקים בדבר (ע' הר צבי).

דף כז

מט. א. כמה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה?

ב. מי שלא אכל ליל יו"ט ראשון – האם יש לו תשלומין?

ג. האם מותר לצאת מסוכה לסוכה בחג? האם עושים סוכה בחולו של מועד?

ד. האם יוצא אדם ידי חובתו בסוכתו של חברו?

א. רבי אליעזר אומר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה (תשבו – כעין תדורו). וחכמים אומרים: אין לדבר קצבה (מה דירה אם רוצה אוכל אם רוצה אינו אוכל, אף סוכה, אלא שאם בא לאכול לא יאכל חוץ לסוכה), מלבד ליל יום טוב הראשון של חג, חייב לאכול סעודה בסוכה (חמשה-עשר – חמשה-עשר מחג המצות. רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחזק).

יש אומרים (עפ"י הירושלמי) שחייב לאכול כזית פת דגן, ויש מצריכים יותר מכביצה – שיעור קביעת סעודה המחייב לאכול בסוכה (ער"ן ועוד. והשו"ע (תרל"ט, ג) נקט כזית, אך אם יש לו, ודאי מן הנכון שיאכל יותר מכביצה. משנ"ב שם).

וכתבו אחרונים שלא ישהה באכילת הכזית יותר מכדי אכילת פרס (משנ"ב תרל"ט סק"ב). ואפילו אכל כדי שביעה (ע' מטה אפרים תרכ"ה סק"ז. וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א מה).

יש אומרים שצריך פת גמורה ולא 'פת הבאה בכסנין' (משנ"ב תרל"ט סק"א. אך אם קבע עליה סעודתו יתכן שמועיל. ע' שערי תשובה שם שנסאר ב'צ"ע'; אור לציון ח"ב ב, כ), ולא בפת הנילושה במי פירות (פרי מגדים בא"א סק"ט"ו). ואף פת ממש יש אומרים שאין להוסיף בה תבלינים [מלבד מעט מלח], בדומה למצה בליל פסח שאין לה להיות עשירה (עפ"י פמ"ג תרמ"ג מ"ז סו"ד). ויש שתמהו על כך.

וצריך שיהא ודאי לילה ואין להקדים (סמ"ק). ויאכל קודם חצות לילה (מהרי"ו ומהרי"ל. מובא ברמ"א שם).

אמרו בגמרא שרבי אליעזר חזר בו משיטתו.

לפרש"י, חזר והודה לחכמים שאין לדבר קצבה. ולפרוש התוס', חזר בו ממה שהיה מצריך סוכה דוקא, אבל י"ד סעודות צריך [ולכך אם החסיר – משלים הסעודות בשמיני עצרת ללא סוכה]. ובירושלמי משמע שלא חזר בו אלא שלכתחילה מצריך לאכול י"ד סעודות בסוכה, ואם לא אכל משלים בשמיני ללא סוכה (מובא בתוס').

וי"מ שחזר בו מדין השלמה, ולעולם חייב לאכול י"ד סעודות בסוכה (עפ"י רבנו תם).

ב. רבי אליעזר אומר: מי שלא אכל (לילי) יו"ט הראשון – ישלים לילי יו"ט האחרון של חג, ואינו חייב לקבוע סעודה נוספת בפת אלא די באכילת מיני תרגימא בגמר הסעודה, לאחר שסילק ידו מן הפת. וחכמים אומרים: אין לדבר תשלומים, ועל זה נאמר מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות.

א. רש"י ותוס' מפרשים שאוכל חוץ לסוכה. ואילו הרי"ד פירש, שלרבי אליעזר משלים ביום טוב אחרון על ידי שאוכל בסוכה, ואין לחוש משום בל תוסיף אלא כשאכל י"ד סעודות בחג ועתה הוא מוסיף עליהן בשמיני.

ב. לפרש"י מועילה השלמה זו לרבי אליעזר לסעודת ליל יום טוב ראשון [ואעפ"י שאינו אוכל בסוכה כאמור, שמ"מ היה עליו חיוב סעודה ומשלימה עתה. עמהרש"ל. וכן יש מפרשים בדעת

התוס', ומטעם שמשווים זאת לקרבנות שיש בהם תשלומין לראשון באחרון (עמהרש"א ומצפה איתן). וי"מ שר"א אינו סובר הג"ש למצה, וע"כ יש לה תשלומין כבשאר הימים. ר"ש מדסויא].

ויש מפרשים בדעת התוס' שאין מועילה השלמה [במיני תרגימה עכ"פ] אלא לשאר הימים בלבד [כשיטת רבי אליעזר עצמו שחייב לאכול י"ד סעודות], אבל לא לליל יו"ט ראשון (עפ"י מהר"ם).

ג. רבנו תם פירש (בספר הישר תשובה ק) שחזר בו רבי אליעזר מדין השלמה, כיון שסובר שאין חובה בלילה הראשון אלא י"ד סעודות משום 'כעין תדורו', הלכך אין לו תשלומין.

ג. רבי אליעזר אומר: כל היוצא מסוכה לסוכה (לאכול ולישן היום בזו ולמחר בזו) בטל מצוותה של ראשונה. וכן אמר רבי אליעזר: אין עושים סוכה בחולו של מועד (חג הסוכת תעשה לך שבעת ימים – עשה סוכה הראויה לשבעה. ובירושלמי אמרו: קנס קנסו ר"א שלא עשה סוכתו בערב הרגל). והכמים אומרים: יוצאים מסוכה לסוכה ועושים סוכה בחולו של מועד. ושנים שאם נפלה שחזור ובונה בחש"מ, ואינה נחשבת כסוכה אחרת.

לפי גרסה אחת, דוקא אם בנאה באותם עצים (עפ"י תוס'). והרש"ש דייק מדברי רש"י שאפילו בנאה במקום אחר ובעצים אחרים – שפיר דמי.

גר שנתגייר או קטן שנתגדל בתוך החג, אף לרבי אליעזר חייב (לעשות סוכה לכשנעשה בר חיוב (רש"י). כל האזרח).

מותר לבנות סוכה בחול המועד [ויש מתירים מעשה הדיוט בלבד] גם אם יש לו סוכה וחפץ בסוכה מרווחת יותר. אבל אסור לפרק סוכה במועד משום שאין זה לצורך המועד (עפ"י מאירי; באה"ל תרלו, א תרמ, ו; שש"כ סו, מ ובהערות). וכשבונה במועד לא יעשנה בנין קבע העומד לימים רבים (הליכות שלמה ז, יד).

ד. רבי אליעזר אומר: כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו, כך אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חברו (חג הסוכת תעשה לך – משלך). והכמים אומרים: יוצא ידי חובה בסוכתו של חברו (כל האזרח בישראל ישבו בסוכת – מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת, והלא אין לכל אחד שוה פרוטה אלא ע"י שאלה (רש"י). והתוס' מפרשים: מכך שנתרבתה סוכת השותפים משמע ששאלה גם כן כשרה. וולך למעט גזולה).

א. לרבי אליעזר, סוכה שאינה שלו פסולה בכל ימי החג (רש"י).

סוכת השותפים, לרבי אליעזר – התוס' נקטו שפסולה, והריטב"א כתב שכשרה. הנצי"ב הוסיף שהוא הדין באורח היושב בסוכת חברו עם חברו – יצא. היתה הקרקע שאולה, והדפנות והסכך שייכים לו – כתב החזו"ן-איש (קג, כב) שכשרה אף לרבי אליעזר.

ב. סוכה גזולה הפסולה לדעת הכל, היינו דוקא כגון בספינה וכד' אבל סוכה המחוברת לקרקע אין בה דין 'גזולה' כי קרקע אינה נגזלת. וכן גזל עצים וסיכך בהם – קנאם בשינוי השם, וגם משום 'תקנת השבים' אינו חייב אלא דמים הלכך יצא ידי חובתו. המסכך ברשות הרבים – כשרה בדיעבד (עפ"י גמרא להלן לא וראשונים).

ובחזון-איש (קנ,כב) כתב שזה רק כאשר אין גזול את השימוש מהבעלים, כגון שגזול הקרקע לגמרי ולא לצורך הישיבה בחג, ואחת היא לבעלים אם הלה יושב בה אם לאו, או כגון בונה ברשות הרבים ואינו מונע מאחרים להיכנס לתוכה, אבל אם בשיבתו בסוכה גזול את השימוש מהבעלים – פסולה לכל הדעות.

ג. האם מצוה לצאת מביתו ברגל כדי להקביל פני רבו?

אמר רבי יצחק: מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר מדוע את הלכת אליו היום לא חדש ולא שבת.

לדברי רבי אליעזר, אין להקביל פני רבו אלא אם חוזר לביתו בו ביום, כי מצוה לשמח שמחת החג עם אשתו (ושמחת אתה וביתך).

א. מצות הקבלת פני רבו בשבת וברגל, הובאה בפוסקים אחרונים (ע' מגן אברהם תקנד סק"ב ועוד).

ובמקום אחר כתב המגן-אברהם (שא סק"ז) שבשבת מצוה וברגל חובה. ובבאר הלכה נטה מחילוק זה וכתב עפ"י רבנו חננאל (בר"ה טז) והריטב"א שאם הרב דר בעיר – חייב להקביל פניו בכל יום. חוץ לעיר במקום קרוב – בכל שבת. ואם הוא ברחוק מקום – חייב להקביל פניו ברגל.

ויש מי שפירש 'חדש' ו'שבת' החדש והשבת הסמוכים לחג שהיו רגילים להקביל פני רבם בירחי כלה ובשבתא דרגלא (עפ"י ניצוצי אור לר"ר מרגליות. ואולם בזה"ק (ח"ג רסה:) מבואר שהקבלה בכל ראש חדש).

ב. כתב במגן אברהם: איש ואשה שוים במצוה זו. (וע"ע נודע ביהודה תנינא או"ח צד; שבט הלוי ח"ז מח).

גא. האם מותר לפרוס סדין בשבת וביום טוב על הסוכה?

רבי אליעזר נמנע מלהורות איסור או התר בפריסת סדין על הסוכה (– בסוכה העשויה לצל, ולא בסוכת מצוה) מפני החמה בשבת, שמא אסור משום מוסיף על אהל עראי. ואף על פי שלשיטתו פקק החלון אין פוקקים בו כשאינו קשור ותלוי – שם הוא מבטלו לבנין משא"כ בסדין, ואעפ"כ לא הורה התר מפני שלא אמר דבר שלא שמע מרבו. וחכמים מתירים אף בפקק החלון.

מותר לפרוס כיסוי פלסטיק על הסכך בשבת בשעת ירידת גשמים שהרי זה כיסוי עראי, שמעותד להסרה לאחר הפסקת הגשם. ובלבד שלא יפרוס על כלונסאות הגבוהות מעל הסכך טפח או יותר, שאז הוא 'אהל', אלא יפרוס על הסכך (אגרות משה או"ח ח"ה לט,ד).

דף כח

גב. אלו מהנהגות רבן יוחנן בן זכאי ורבי אליעזר תלמידו הוזכרו בסוגיא?

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי: מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבית המדרש, ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הרהר במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש, חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים.

וכן היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו. וסיפרו מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה; שתים עשרה אמר להם שמעתי, שמונה עשרה אמר להם לא שמעתי. רבי יוסי בר' יהודה אומר חילוף הדברים, אמרו לו: כל דבריך אינן אלא מפי השמועה! אמר להם: הזקנתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי; מימי לא קדמני אדם בבית המדרש, ולא ישנתי בבית המדרש... (כלומר, מה שספק בידי – לא מפני שלא טרחת בכל אלה, ואי אפשר שאמרו רבותי דבר בבית המדרש ולא שמעתי, ומה שלא שמעתי – לא אומר, שכך היא מידתי. רש"י).

ועוד אמרו על רבן יוחנן בן זכאי, שהיה קטן שבתלמידי הלל הזקן, ולא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים (– גזרות וסייגים. רש"י כאן ועוד. ובמגילה יט: פרש"י דקדוקי סופרים – מה שדקדקו האחרונים מלשון משנת ראשונים) קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות (בכללם חכמת הנדסה, חכמת המספר והתשבורת. עפ"י מאירי), שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין, משלות שועלים, דבר גדול – מעשה מרכבה, ודבר קטן – הוויות דאביי ורבא. [וכי מאחר שקטן שבכולן כך, גדול שבכולם על אחת כמה וכמה; אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל, גדול תלמידי הלל, בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף].

ג. א. מה דינם של נשים ועבדים וקטנים וגרים במצות סוכה?

ב. מצות 'בסוכות תשבו' כיצד?

א. נשים ועבדים פטורים מן הסוכה [אף על פי שנאמר תשבו – כעין תדורו, ובדירה דר איש ואשתו (אביי), ואעפ"י שנתקבלה גזרה שוה ללמוד סוכות מליל פסח והלא נשים חייבות במצה – נאמרה הלכה לפטור הנשים מסוכה].

קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מדרבנן משום חינוך. פחות מכן פטור. ושמאי הזקן מחמיר. ומעשה וילדה כלתו ופחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל הקטן.

איזהו קטן שאין צריך לאמו – אמרי דבי רבי ינאי, כל שנפנה ואין אמו מקנחתו. רבי שמעון בן לקיש אומר: כל שנעור (משנתו. כ"ג הרא"ש) ואינו קורא אמא אמא (עד שתבוא אליו, אלא קורא ושותק. רש"י. וער"ה).

א. חינוך הקטן בסוכה הוא בין באכילה בין בשינה (עפ"י תרומת הדשן צד).

ב. נחלקו הראשונים (עפ"י הסוגיא בעירובין פב) מאיזה גיל הגיע הקטן לשיעורים הנזכרים; יש אומרים כבן חמש כשאביו בעיר וכבן שש כשאין האב בעיר. וי"א מבן שש ומעלה, אבל פחות מכן לא הטריחוהו אפילו אביו נמצא (ע' או"ח תרמ, ב. ולכאורה נראה כשהסוכה סמוכה לבית ואין הפרש לקטן אם ישן בחדר שבבית או בסוכה, מתחייב אף בפחות מכן).

הגרים חייבים בסוכה (האזרח בישראל – לרבות את הגרים).

ב. כל שבעת הימים (יומם ולילה, כדלהלן מג.), אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים – מעלם לסוכה, מצעות נאות – מעלן לסוכה, אוכל ושותה ומטייל בסוכה (תשבו – כעין תדורו). הלומד בעיון והאוריר יפה לו להרחיב דעתו, יכול ללמוד חוץ לסוכה, אבל הגורס ומשנן ללא עיון – יגרוס בסוכה. כן פרש"י. ויש מפרשים להפך; לימוד בעיון הוא קבע ומצריך סוכה, אבל בלימוד שלא בעיון פטור. ויש להחמיר כשני הפירושים כל זמן שאינו טרוד אבל אם הוא טרוד הריהו כ'מצטער' ופטור מן הסוכה (עפ"י ר"ן וריטב"א).

דין מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בחוץ – נתבאר לעיל ג.

דף כט

נד. א. ירדו גשמים – מאימתי מותר לפנות? ירדו גשמים ופסקו – האם צריך להפסיק מאכילתו ושינתו ולחזור לסוכה?

ב. אלו כלים מכניס לסוכה ואלו מניחם בחוץ?

א. היה אוכל בסוכה וירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות – משתסרח המקפה, ובמקפה של גריסים אמרו (הממהרת להתקלקל בגשמים מעטים). רב יוסף היה יושב בסוכה, נשבה הרוח ונשרו קסמים על המאכל, אמר להם רב יוסף: פנו לי הכלים מכאן. והסביר, כיון שאנין הדעת הוא דומה עליו צער זה כ'משתסרח המקפה'.

א. יש אומרים שבלילה ראשון חייב לאכול כזית פת בסוכה אפילו יורדים גשמים או שאר אופני 'מצטער' (עפ"י סמ"ק, מובא בהג"א ובר"ן ועוד. וכ"כ הרא"ש ברכות פ"ז כג. וכן כתב הטור והרמ"א תרל"ט, ה). ויש חולקים (עפ"י ראב"ד; שו"ת הרשב"א ח"ד עה. וכתב שאפילו שומרי גנות ופרדסים בלילה פטורים מן הסוכה בלילה ראשון]. וכן נקט הגר"א לעיקר).

וכתבו אחרונים שלמעשה יש להחמיר בדבר אך אין לברך 'לישב בסוכה' שספק ברכות להקל. ועוד כתבו שאם יורדים גשמים ראוי להמתין זמן מה שמה ייפסקו. יש שכתבו להמתין עד חצות ויש אומרים שאין להתאחר כל כך משום שמחת יו"ט אלא כשעה או שתיים (מובא במשנ"ב תרל"ט, ה. וע' שו"ת מהרי"ל קנ"ז).

ב. כתב הריטב"א (וכן צדד הר"ן אך לא למעשה), לא אמרו משתסרח המקפה אלא כשהתחיל לאכול בסוכה, שאין לו לצאת מקודם לכן שלא ייראה כמבעט בסוכתו, אבל לא התחיל להכנס בה וראה גשמים באים ושמם מתקדרים בעבים – אוכל חוץ לסוכה.

ירדו גשמים וירד מהסוכה ונתיישב לאכול – אין מטריחים אותו לעלות עד שיגמור סעודתו. היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד – אין מטריחים אותו לעלות עד שיעור ויעלה עמוד השחר (אבל הקיץ באמצע הלילה, או עלה עמוד השחר ולא הקיץ – אין מטריחים אותו. עפ"י רש"י ועוד. ויש חוככים לומר שכל שעלה עמוד השחר חייב לילך לסוכה, אם לא שתקפתו שינה שאז פטור משום מצטער. ער"ן). [משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למוזג כוס לרבו ושפך לו הרב קיתון על פניו ואמר לו אי אפשי בשמושך].

ב. אמר רבא: כלי שתייה – בסוכה, כלי אכילה – מחוץ לסוכה. פרש"י: קערות לאחר שאכלו בהן, ומשום מיאוס. ויש מפרשים: כגון קדרות וכלי לישנה, שאינם רגילים להיות מונחים בבית דירה אלא במקום נפרד (עפ"י בה"ג וסמ"ג, ולפירושם מותר להניח קערות בסוכה, או"ז. וע"ע ר"ן). כד של חרס ששואבים בו מים, וכן דלי של עץ (רש"י) – חוץ לסוכה (כשאינו משתמש בהם).

א. העולם נוהגים שלא להכניס קדרות לסוכה, אף לא קודם האכילה [ובפרט מי שאין דרכו בביתו להביא הקדרה לשלחן, אלא מערה מהקדרה לקערה בבית החיצון], ומכל מקום מי שאין לו כלי וצריך לאכול מן הקדרה – מותר (מובא במשנ"ב תרל"ט סק"ה).

ב. לא ישטוף הקעות והקדירות לאחר האכילה ולא יעשה שום תשמיש בזוי בסוכה, שלא יהיו מצוות בזויות עליו (עפ"י ב"י ורמ"א תרל"ט, א).

- רבנו הגרש"ז אויערבך זצ"ל נמנע מליטול ידיים בתוך הסוכה, הן לסעודה הן בנטילת שחרית – אלא נטל בחדר הסמוך לה.
- ובסיום האכילה באמצע הסעודה, לא הקפיד שיוציאו הצלחות מיד [וע' בכורי יעקב (תרלט סק"א) שהכל הולך אחר הרגילות] (עפ"י הליכות שלמה ז' הערה 88. עע"ש).
- ג. אין הסוכה נפסלת בהכנסת כלים בוויים לתוכה. אולם ישנם ראשונים שכתבו שאין לברך 'לישב בסוכה' בזמן שהכלים בתוכה (עריטב"א מת. בדעת הרי"ף). ומן הנכון לכתחילה להחמיר בדבר (עפ"י משנ"ב שם סק"ו ובשער הציון).
- ד. נראה שאין חשש בהנחת בגדים ומנעלים בסוכה בשעה ששוכב לישן, כדרך שעושה אדם בדירתו (וע' לעיל כא: א"ה מטה גמי הואיל ומגינה על מנעלים וסנדלים שתחתיה).
- ה. מובא בספרים הקדושים שראוי לאדם להשתדל שרוב עסקיו שהוא עוסק בסוכה, יהיו בתורה ובדברי קדושה ובדברי מצוה ומענין החג ומצוותיו, שהרי חל שם שמים על הסוכה (עפ"י של"ה מסכת סוכה, ומובא בפוסקים. וע"ע ראשית חכמה שער הקדושה יד בשם רמ"ק; אור צדיקים; חיי אדם קמו, א; כף החיים תרלט סק"ו. וראה בספר 'תולדות יעקב' שהגרי"י קניבסקי זצ"ל נזהר מאד בקדושת הסוכה, והקפיד שלא להכניס עיתון לתוכה).
- ו. יש להסתפק אם מותר לעשות כל דבר המגונה לסוכה תחת מקום 'דופן עקומה' (הליכות שלמה ז, כב – מחדושי כת"י הגרש"ז א. וציינו שם לבכורי יעקב תרלט סק"י שכתב לחלק בין מקום המשמש לדופן עקומה למקום שאין צריך לו להכשר הסוכה כלל).
- נר; בסוכה גדולה – יכניסנו לתוכה. בקטנה – מחוצה לה (מדובר בשעת הדלקה. ושמה הטעם שמא תשרף סוכתו. עפ"י תוס').

נה. ליקוי מאורות – על מה הוא בא ומה הוא מסמן?

בשביל ארבעה דברים חמה לוקה; על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה, ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה, ועל משכב זכור, ועל שני אחים שנשפך דמם כאחד.

ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקים; על כותבי פלסתר (עלילות ודברי שקר ודופי על בני אדם), ועל מעידי עדות שקר, ועל מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל, ועל קוצצי אילנות טובות.

בזמן שהחמה לוקה – סימן רע לכל העולם כולו... רבי מאיר אומר: כל זמן שמאורות לוקים סימן רע לשונאיהם של ישראל (מפני שמלומדין במכות, משל לסופר...); בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעכו"ם, לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל... במזרח – סימן רע ליושבי מזרח, במערב – ליושבי מערב, באמצע הרקיע – לכל העולם כולו; פניו דומים לדם – חרב בא לעולם, לשק – חצי רעב באים לעולם, לזו ולזו – חרב וחצי רעב באים לעולם; לקה בכניסתו – פורענות שוהה לבוא, ביציאתו – ממהרת לבוא, ויש אומרים חילוף הדברים. ואין לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלהיה לוקה עמה... ובזמן שישראל עושים רצונו של מקום, אין מתיראים מכל אלו שנאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאתות השמים על תחתו כי יחתו הגוים מהמה.

[בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרים למלכות; על משהי שטרות פרוצים, ועל מלוי ברבית, ועל שהיה ספק בידם למחות ולא מיחו, ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינם נותנים.

אמר רב: בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאים לטמיון; על כובשי שכר שכיר, ועל עושקי שכר שכיר, ועל שפורקים עול מעל צואריהם ונותנים על חבריהם, ועל גסות הרוח. וגסות הרוח כנגד כולם, אבל בענויים כתוב וענוים יירשו ארץ והתענגו על רב שלום].

אם אדם רואה מאורות לוקים, כגון לבנה – צריך להתענות, שהרי בשביל חלום מתנה – מפני כל העולם לא כל שכן. וכן הנביא כשהיה רואה פורעניות היה מתפלל ואומר להם שישבו ויצומו (מתוך ספר חסידים רל).

פרק שלישי; דפים כט – ל

נו. א. לולב הגזול, מה טעם פסולו? ומה דינו בשאר ימות החג חוץ מהיום הראשון?
ב. ארבעת המינים הגדלים על קרקע גזולה, מה דינם למצוה? האם יש לחוש ללוקח המינים מקרקע הנכרי, שמא גזולה היא?

א. לולב הגזול פסול. לדברי רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל: דוקא ביום הראשון פסול, משום שנאמר לכם – משלכם. ולדברי רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, פסול אף בשאר הימים משום מצוה הבאה בעבירה. ואפילו לאחר יאוש בעלים (וכן דייקה סתמא דגמרא מלשון המשנה). [ובירושלמי אמרו שלכך פסול, שלא יעשה סניגורו קטיגורו. והוא תואם לטעם הבבלי. ע' מלחמות ה'].

א. לדעת שמואל (כהסבר רבא), משמע מרש"י (בד"ה קמ"ל) שאם נתיאשו הבעלים כשר אף ביום הראשון [וכדעת הסובר יאוש לבד – קונה].

וכן הוכיחו בתוס' (ד"ה הא) שאין לפסול משום 'מצוה הבאה בעבירה' אם קנה מקודם [יתכן אפילו ביו"ט עצמו] ביאוש או בשינוי. ומכל מקום צדדו שלענין ברכה יש לחוש אפילו לאחר יאוש מפני הזכרת שם שמים עליו.

ובשאר הימים כשר לשמואל אפילו קודם יאוש, שבמצוה דרבנן אינו חושש לפסול משום 'מצוה הבאה בעבירה' (עתוס' ד"ה מתוך).

ב. הרמב"ם (לולב ח, ט) והרז"ה פסקו שאין פסול אלא ביום טוב ראשון בלבד, שכן מפרש רב אשי את המשנה [ומכל מקום לענין ברכה כתבו אחרונים שאין לברך עליו אף לשיטה זו. נהר שלום ופרי מגדים].

והראב"ד הביא דעה הפוסלת משום מצוה הבאה בעבירה [שהלכה כרבי יוחנן כנגד שמואל, וכ"ש שאמרה ריו"ח משום רשב"י שהוא תנא. ר"ן]. וכן נראית דעת הר"ף. וכן דעת הרמב"ן והר"ן. וכן הובא בטור וברמ"א. ולדינא צריך עיון. הלכך אם נטלו, שוב לא יטול אחר בברכה משום ספק ברכות (פרי מגדים תרמט, מובא בשעה"צ אות כח).

ג. בד ערבה גזול שאין בו שוה פרוטה, אעפ"י שאינו יוצא בדיינים, הרי אינו של הגזולן והואיל והוא גזול – פסול (עפ"י תורי"ד מא:).

ד. מותר ליטול לולב של חברו בלא דעתו בשאר הימים, שנוח לו לאדם שיעשה מצוה בממונו. ולכתחילה ראוי להזהר לשאול רשות אם הוא נמצא במקום. ומכל מקום אסור להוציא למקום אחר אלא יטול באותו מקום. ואם יודע בחברו שהוא מקפיד, בכל אופן אסור ליטול שלא מדעתו. ולכל שבעת הימים אפשר שמקפיד ואסור (מובא במשנ"ב תרמט סקל"ד. יש אומרים שאעפ"י ששואל שלא מדעת גזול הוא, אינו כגזול לענין 'מצוה הבאה בעבירה', ויוצא בו ידי חובתו. עפ"י אמרי בינה או"ח ז. וע' כתבי קה"י החדשים סי' קנא).

ה. לולב של הפקר, כגון שהגביהו על מנת שלא לזכות בו – אין יוצאים בו ידי חובה ביום הראשון שכתוב בו לכם (כן הוכיח הנצי"ב בשו"ת משיב דבר בסוף ח"ב מהתוס' לא. וע' בספר כפות תמרים שם).

יום טוב שני של גלויות; נחלקו הראשונים האם נוהגים בו פסולי היום הראשון, מאחר ואנו נוהגים בו דין 'ספק', או דינו כשאר הימים שהרי בקיאים אנו בקביעות החודש (ערמב"ם ח, ט ומ"מ; ריטב"א ורא"ש; ספר מהרי"ל הל' אתרוג. וע"ע בתשובתו קיב-קיג). וכתב הר"ן שאם אין לו אחרים נוטלים בלא ברכה (ע"ע בבאר שיטות הראשונים בשו"ת משיב דבר ח"א מא וברשימות שיעורי הגרי"ס). וכן הסכימו הפוסקים (ע' תרומת הדשן צה. ובספק פסול, נראה שאפשר לברך ביו"ט שני. כן משמע באג"מ ח"א קפו), ואפילו אפשר להשיג אחר על ידי טירחה, אין חייב לטרוח אחר הכשר (עפ"י אחרונים, משנ"ב תרמט סק"ב).

ב. מבואר בגמרא שנכרים שגזלו קרקע מישראל, הואיל וקרקע אינה נגזלת (שאינה קנויה לגזולן ביאוש אלא לעולם בחזקת בעליה היא. רש"י ותוס'), לפיכך הקוצץ הדס מקרקע זו אינו יוצא בו ידי חובתו [ואין כאן שינוי השם לקנותו, כי גם מקודם לכן קוראים לאנשים לאותו הדס 'הושענא' כמו בשעת מצוותם]. אולם אם קצץ ומכרם לאחר, אותו לוקח יוצא בהם, שלאחר שנתלשו מועיל היאוש עם שינוי רשות לקנותו (וגם לגביו אין זו מצוה הבאה בעבירה. עפ"י רש"י).

א. מרש"י (בד"ה וקרקע וד"ה בידן) משמע שאפשר אפילו אם יאוש לבד קונה, לא יצא בו התולש משום שנעשה גזולן בתלישתו, ומצוה הבאה בעבירה היא. וזה שלא כמו שכתב בדעת שמואל כנ"ל.

וצריך לחלק לפי זה בין יאוש כדי לשינוי השם, שמשמע בגמרא שמועיל השינוי לקנותו [עכ"פ לאחר יאוש] ולצאת בו (ע' מהרש"א; קהלות יעקב כא).

ב. פסול 'מצוה הבאה בעבירה', משמע מתוס' כאן שהוא מדאורייתא (וכן י"א בדעת הרמב"ם, עכ"פ בקרבן גזול. ע' שאגת אריה צו; אבי עזרי חמץ ו, ז). ולעיל (ט). תרצו התוס' שאינו אלא מדרבנן.

ג. יש מדייקים מלשון רש"י (ד"ה מ"ט) שאם היו גוזלים הקרקע מעכו"ם, היה הלולב כשר למצוה אף ביום הראשון שצריך 'לכם' (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א ריד). אך הכרעת הפוסקים שאין חילוק בדבר (ע' ראבי"ה; שו"ת הרשב"א תתנב; או"ז; רמ"א ומגן אברהם תרמט, א).

אמר רב הונא לאותם תגרים, כאשר לוקחים אתם הדס מנכרים, אל תגזו אתם אלא הם, מפני שיש לחוש בסתם עכו"ם לקרקע גזולה. לפיכך רק אם קצצום הם והביאו לכם, קניתם ביאוש ושינוי רשות.

אין חילוק בין ארץ ישראל לחו"ל לענין זה (או"ז; רמ"א תרמט, א).

ודוקא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אם לקח ברשות הנכרי, ואף מברך עליהם – שמספק אין חוששים לקרקע גזולה (מגן אברהם, הובא במשנ"ב תרמט סק"י. וכן לענין סכך – תרלו סק"ד. וצ"ע במש"כ שם בבאה"ל (ד"ה אלא) שנקט חזקה זו לקולא. וע' שער המלך הל' גזילה בשם הריב"ש, לדון זאת כודאי).

ויש אומרים שמן הדין אין צריך לחוש לקרקע גזולה כיום, ולא נאמר דין זה אלא בשעתו בבבל (עפ"י ט"ז תרסד סק"ו ובכורי יעקב שם סק"ד, והובא בבאה"ל תרלו, ג. וכבר כתב כן הסמ"ג עשה קלג בשם ספר התרומות, הובא בשעה"מ הל' גזילה פ"א סה"ב).

דפים כט – לא

נז. לולב היבש, מה דינו?

שנינו במשנתנו: לולב היבש פסול. לפי מה שנקטו בתחילת הסוגיא מבואר שפסול אף בשאר הימים משום שאין זה הדר. (ואף על פי שמצוותו בשאר הימים מדרבנן, כיון שמצוה זו זכר למקדש, הצריכו בה הידור מצוה ופסול מדרבנן. עפ"י רש"י).

א. לשמואל שהעמיד משנתנו ביום ראשון, אין ראיה לפסול את היבש בשאר הימים. וכן צדדו התוס' לומר בדעת רבי חנינא, וכן ממשמעות דברי הירושלמי שחזוית אינה פוסלת אלא ביום טוב ראשון. ויש אומרים שכן גם דעת הסוגיא להלן לו:

ודעת הרמב"ן שרק במקדש שהלולב ניטל כל שבעה מדאורייתא, פסול בו כשאינו 'הדר' [שלא כדון 'לכם' שנאמר רק ביום הראשון], אבל במדינה כשר בשאר הימים. וכן נקט הרמב"ם להכשיר (ויש דעות כיצד הדין במקדש לשיטתו. ע' שו"ת פנ"ג; שבת הלוי ח"ו עז). וכן משמע בשלחן ערוך (תרמ"ט, ה. ובא"ר כתב שכן דעת רוב הפוסקים). ויש פוסלים (רא"ש ור"ן. ועראב"ד (לולב ה, ט) מטעם שהיבש הרי הוא כמת. והר"ן כתב מפני שאינו 'הדר' כלל. והר"ה כתב משום 'הקריבוהו נא לפתחך' וכדון אתרוג שניקבוהו עכברים שפסול בשאר הימים מטעם זה). וכן נקט הרמ"א (וע"ש במשנ"ב סקל"ו לענין ברכה).

ב. שיעור היבשות הפוסלת, כתבו התוס': כשנפרך בצפורן. והרא"ש בשם הראב"ד כתב שכלה ממנו מראה ירקות וילבינו פניו כמת. וכן נקט הר"ן, משנשתנה מראהו ללובן והרי הוא כעץ יבש. וכן נפסק בשלחן ערוך (תרמ"ה, ה). ואילו הרמ"א הביא דעת התוס' להכשיר כל עוד לא נפרך בצפורן, וכתב שכן נוהגים במדינות אלו שאין לולבים מצויים (ע"ע בספר מנהגי וורמזא קסג; מנהגי ישראל ח"ב עמ' רפ).

ג. לדעת הראב"ד יבשות העלים בלבד אינה פוסלת אלא יבשות השדרה. והרא"ש כתב שיבשות העלים פוסלת אפילו לא יבשה השדרה. וכן נפסק בשלחן ערוך (תרמ"ה, ה). והיינו כשיבשו רוב העלים, רוב כל עלה ועלה (חזו"א קמה, יא).

יבש קצה העלה האמצעי; בחזון איש (שם) נקט עפ"י הרא"ש וטשו"ע להכשיר. ואמנם הריטב"א כתב להחמיר ביבש לגמרי ראש עלה אמצעי, אך המשך דבריו משמע שהיא הנהגה טובה ליראי מצוה. ומה שכתב 'יבש לגמרי' / אולי כוונתו רק כשנופל במיעוץ מועט, וצ"ע. ומצוי הדבר שהחמה שורפת ראש העלה בחודו ומראהו אדום אבל הוא עומד בקשיותו ואינו בכלל יבש. עד כאן מדברי החזו"א (וכן הורה הגרשו"א, שראש העלה שנושרף מחמת השמש – כשר לכתחילה אפילו להסוברים שהיבש פסול בכלשהו. הליכות שלמה י, ג). ובשם הגר"ז מבריסק מובא (בספר מעשי חייא. וע' עמק ברכה) לדייק מלשון הגר"א (סוס"י תרמ"ה) בהביאו דברי הריטב"א, שאפילו יבש ראש העלה האמצעי פסול.

בברייתא מובא שרבי יהודה מכשיר לולב היבש. ובברייתא אחרת מבואר שאפילו לחכמים, בשעת הדחק נוטלים אותו.

א. יש מפרשים שבשעת הדחק או שעת הסכנה [שאין להשיג אחר. פוסקים] – כשר הוא ומברכים עליו (ערמב"ם לולב ח, א; תוס' רא"ש ורי"ד. וכן נקט הרמ"א תרמ"ט, ו). ויש מפרשים שנוטלים אותו לזכר בעלמא שלא תשתכח תורת לולב אבל אין מברכים עליו (ראב"ד שם). ע"ע בבאור מחלוקתם באגרות משה או"ח ח"א קפו ובספר ברכת מרדכי ח"ב לה, ד.

ב. אפילו לרבי יהודה שמכשיר היבש, למצוה מן המובחר צריך שיהא ל"ח (עפ"י ר"ן).

דף לא

- נח. א. מה דינה של סוכה גזולה ושל המסכך ברשות הרבים?
 ב. גזל עצים או קורה וסיכך בהם, מה דינו?